

September 1994, 13e jaargang Nummer 126

Samenlevingsopbouw

Mensen in de marge

LVT: een tegenspraak
in zichzelf?

Thuislozen:
wie zijn ze

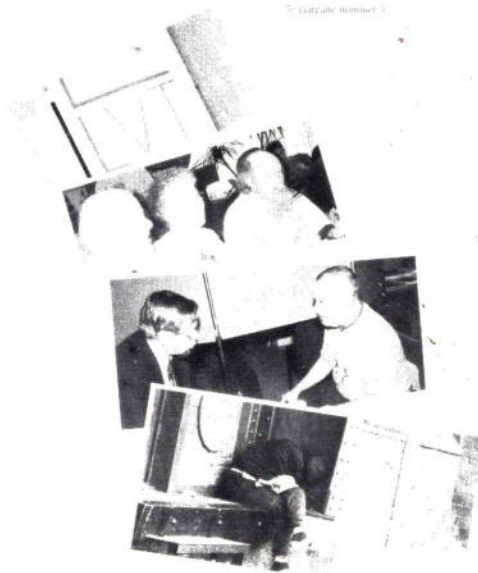
Gesprekken over geld
en God met een
zooitje ongeregeld

Maatschappelijk
Herstel in Den Haag

THUISLOOS

INFORMATIE EN VOORRES OVER THUISLOZEN
Tijdschrift nummer 1 september 1994

Vrijdag 28 oktober 1994
symposium 'on gehoord'

feestelijk diner met muziek

Thema

Inhoud

- 3 Ten Geleide, Kees Stuurup
- 4 Tien jaar Landelijke Vereniging voor Dak- en Thuislozen, een tegenspraak in zichzelf?, Guido Smit, LVT
- 6 Staatssecretaris Terpstra antwoordt per omgaande
- 7 Thuislozenbeleid: verkoop tijdens de verbouwing, H.J.F.M. Coppens, VWS
- 11 Thuislozen, wie zijn ze?, Peggy van Eck en Aart de Groot, Dienst Welzijn Den Haag
- 13 Maatschappelijk Herstel in Den Haag: Hou Vast!, Huub Donken, St. Exodus
- 16 Drie Haagse casussen
- 17 Dak- en thuislozenzorg in Tilburg; een moestuin in de gecultiveerde hof, Judith Smets en Sjaak Cox, PON
- 19 Gesprekken over geld en God met een zootje ongeregeld, Klaas Koetje
- 22 Vrijwilligers in de Maatschappelijke Opvang: de Open Hof, Sannie Schotsman en Doutsje Nauta, Vereniging Open Hof
- 24 Thuisloosheid: een kwestie van lange adem?, Marius Nuy, KUN
- 28 Aan Zet, Ad Rutgers, Steunpunt LVT Dordrecht
- 29 Vernieuwingen in de Maatschappelijke Opvang, Ruud van den Berg, NIZW
- 33 Congres-aankondiging
- 33 Opinie: Criminele activiteiten, Ruud van den Berg, NIZW
- 34 De solidariteit voorbij?, Frans Brinkman, NIZW
- 36 Preventie en zorgvernieuwing in de Terp, K.H.A. van Anken, De Terp Leeuwarden
- 39 Je Maintiendrai, column door Erica Terpstra
- 40 Kiosk, tijdschriftenrubriek door Norbert Broenink
- 42 Pleidooi voor bereikbare hulp, Jan van Atten en Huub Beijers, Basisberaad GGZ, Rotterdam
- 44 Kerkelijke inloophuizen, René van Bommel, Hervormde Gemeente Amsterdam
- 48 Opvang van dak- en thuislozen landelijk gezien, C.M. Beers, Federatie Opvang Utrecht
- 50 Literatuurlijst
- 50 Een nieuw tijdschrift: Deviant
- 51 Sociale Vernieuwing in de praktijk, LSA
- 52 Car-sharing in gemeentelijk beleid, Pressiegroep Kinderen Voorrang! Amsterdam

Memo

In dit themanummer veel aandacht voor een groep die over het algemeen letterlijk en figuurlijk 'ongrijpbaar' is. Waar komen **dak- en thuislozen** vandaan, wat voor mensen zijn dat? Op deze centrale vraag is het moeilijk een sluitend antwoord te formuleren, vandaar dat de redactie besloot om het te vragen aan de professionals, vrijwilligers en enige dak- en thuislozen zelf, die dagelijks omgaan met dit fenomeen. Uit het materiaal moge blijken dat 'het iedereen kan overkomen'. Er bestaat dan ook alle reden om die mensen de helpende hand toe te steken, en je eens nader te bezinnen op het categoriale karakter van hulpverlenende instellingen. Dak- of thuisloos-zijn is op zich al een voldoende kwalificatie om in aanmerking te komen voor hulp. En het kan toch niet gebeuren dat mensen blijvend uit de boot vallen omdat ze beleidsmatig 'in niet één vakje passen'.

Colofon

MO/Samenlevings opbouw is een vakblad van, voor en over de samenlevings- en opbouwwerkpraktijk. Het verschijnt tenminste tien maal per jaar; zes gewone en vier themanummers.

Samenstelling en redactie: Fenny Gerrits (eindredactie), Greet Hettinga, Wil van de Leur Kees Stuurup en Chris Veldhuysen.

Administratieve ondersteuning: Sonja Swarts, Patty Schellekens en John Struiken.

Illustratie omslag: LVT

DTP: John Struiken.

Omslag en druk: Stimio, Meteren.

De jaarabonnementsprijs bedraagt f 70,50 voor het eerste en f 67,50 voor het tweede en verdere abonnementen. Losse nummers kosten f 12,50. (Prijzen exclusief portokosten.)

Opzegging van abonnementen dient schriftelijk vóór 1 december te geschieden. ISSN:0929-2187.

Redactie en administratie:

Prinsegracht 51, 2512 EX, Den Haag,

Telefoon: 070-3804431, faxnummer: 3809973.

Ten geleide

In het hart van dit themanummer bevindt zich de jubileum-special van 'Thuisloos', het blad van de jarige Landelijke Vereniging voor Thuislozen (LVT). Daarmee is meteen de voornaamste aanleiding voor de productie van dit themanummer genoemd: uitgebreid aandacht schenken aan de schijnbare tegenspraak van 'thuislozen die zich organiseren'. De LVT gaat de komende tijd samen met het LCO een plan uitvoeren om (meer) lokale steunpunten voor belangenbehartiging van dak- en thuislozen op te zetten. Dat is geen overbodige luxe. Dak- en thuislozen staan in het brandpunt van de belangstelling, ook van de media. Beelden van zwervers, overlast en het 'schoonvegen' van steden, schuiven met regelmaat over beeldschermen en krantepagina's. Ook het beleid voor dak- en thuislozen is, als onderdeel van het 'maatschappelijke opvangbeleid' recentelijk gedecentraliseerd en de verantwoordelijkheid van de gemeenten geworden. Een aantal gemeenten is momenteel bezig aan een meer of minder samenhangend 'maatschappelijk opvang'-beleid gestalte te geven. In een aantal plaatsen wordt er veel 'afstem-werk' verricht via netwerken die een naadloos circuit van opvang, tehuizen, sociale pensions, bad, bed en brood, begeleid wonen en werkprojecten en dergelijke, moeten organiseren. Zie onder andere de bijdragen uit Groningen, Den Haag en Tilburg in dit themanummer. Steeds meer mensen komen in de marge terecht. Of vallen over de rand. De samenstelling van de groep dak- en thuislozen wordt steeds heterogener, er is een opvallend toenemende instroom van mensen met een psychiatrische problematiek.

Bij de ontwikkeling van het (lokale) maatschappelijke opvang-beleid is het aan te bevelen ook dak- en thuislozen zelf een stem te geven. De LVT is daar al mee begonnen. Er is opvallend weinig aandacht voor belangenbehartiging vanuit deze 'doelgroep'. Vaak wordt gezegd - of gedacht -: hoe kun je nu een groep die per definitie ongrijpbaar is organiseren en laten 'meepraten'. Maar juist de betrokkenen

zelf kunnen aangeven wat er aan maatschappelijke opvang en preventie moet gebeuren, en wat zij er zelf aan kunnen doen.

Naast opvang en 'maatschappelijk herstel' vormt preventie een belangrijk vraagstuk voor de toekomst. Hoe komt het eigenlijk dat steeds meer mensen in de marge komen. Het is geen natuurverschijnsel. Het verdient aanbeveling om het complex van oorzaken, de 'uitstotingsmechanismen' zorgvuldig in kaart te brengen.

Vanuit een samenlevingsopbouw-optiek is het van belang om vroegtijdig en 'dichtbij' te signaleren waar uitstoting en marginalisering dreigt en te trachten er 'ter plekke' met inzet van direct betrokkenen wat aan te doen. Dat gebeurt ook al in de talloze (buurt) projecten. Deze initiatieven leveren een belangrijke bijdrage aan het voorkomen van uitstoot. Een ander aanknopingspunt voor opbouwwerk en samenlevingsopbouw ligt bij het ondersteunen van de lokale zelforganisatie van de dak- en thuislozen. Tenslotte kan het opbouwwerk een belangrijke rol spelen bij het op buurtniveau organiseren van communicatie om conflicten met 'drop-outs' te voorkomen. Steeds meer is in bepaalde buurten een 'overlast'-discussie aan de gang. Daarbij is ook de groep dak- en thuislozen in discussie. Meldpunten worden opgezet om die overlast aan te geven. Vaak wordt overlast dan vanuit een openbare orde-optiek aangepakt. Via de opzet van wijkpreventieteams, waarin vroegtijdige signalering plaatsvindt en waarin niet (alleen) via het openbare orde-antwoord wordt gerea-geerd, kan de communicatie tussen mensen in de marge en de 'normale buurtbewoners' worden hersteld. Een aanpak die te karakteriseren is als 'bemoeizorg', niemand aan zijn lot overlaten, er op af gaan, ook buiten de bureaucratische behandel- en intake-regels en ook als iemand niet zo 'hulp-gemotiveerd' is. (Er moet voor worden gewaakt dat het pleidooi voor bemoeizorg*, kort door de bocht, vertaald wordt met dwang, weinig zorg en veel 'law and order'.) Bij een positieve inzet van bemoeizorg kan gebruik worden ge-

maakt van professionals en vrijwilligers.

Uit dit themanummer blijkt dat op verschillende plaatsen nieuwe coalities ontstaan tussen lokale organisaties en voorzieningen. Professionals en vrijwilligers uit kerkelijke hoek zetten zich niet toevallig met hart en ziel in voor de dak- en thuislozen. Waar mensen professioneel en bureaucratisch zijn 'uitbehandeld', volledig buiten de orde zijn verklaard, bieden kerkelijke groepen toch nog een barmhartige 'wijkplaats'. Voor het opbouwwerk is het van belang die traditie (weer) beter in het vizier te krijgen. Bij de samenstelling van dit themanummer is er naar gestreefd om rond het LVT-jubileumnummer een uitvoerig overzicht te bieden van het landelijke en het lokale dak- en thuislozenbeleid, het geheel van voorzieningen, de visie en de plannen van de LVT en van 'nieuwe projecten'. In de rubriek Aan Zet komt een thuisloze aan het woord die zich inzet voor zelforganisatie en belangenbehartiging. En er zijn bijdragen van de nieuwe staatssecretaris voor Welzijn en Sport, Erica Terpstra. Zij reageerde per kerende post op een open brief die de LVT bij haar aantreden aan haar stuurde. Bovendien was zij bereid als gastschrijver een bijdrage te leveren aan de rubriek 'Je Maintiendrai' en aan te zitten aan het LVT-jubileum-diner met muziek, op 28 oktober as. De redactie dankt al diegenen die een bijdrage hebben geleverd aan dit themanummer, in het bijzonder het bestuur van de Landelijke Vereniging voor Thuislozen en de redactie van Thuisloos. Gefeliciteerd met het tienjarig bestaan!

* De term bemoeizorg is gelanceerd door de Rotterdamse sociaal verpleegkundige Hennie Henselmans; ook in het Balie-pamflet 'Naar een modern paternalisme' van Paul Kuypers en Jos Van der Lans (Amsterdam 1994), wordt in positieve zin naar dit 'bemoeizorg'-concept verwezen.

Kees Stuuroop

Tien jaar Landelijke Vereniging

Een tegenspraak in zichzelf ?

door Guido Smit, Kerk- en buurtwerker, bestuurslid LVT

Dit artikel probeert in het kort een beeld te geven van de Landelijke Vereniging voor Thuislozen, kortweg LVT. Bovendien is dit artikel een oproep om te komen tot een landelijk netwerk van steungroepen en/of contactpersonen, die aan de basis, samen met dak- en thuislozen, de belangen van deze mensen op lokaal niveau kunnen behartigen.

Denkend aan de situatie van dak- en thuislozen in Nederland, zie ik, vrij naar de dichter Marsman, eindeloze stromen dak- en thuislozen traag door de maatschappelijke opvang gaan. Dit beeld is niet cynisch bedoeld. Nederlanders hebben de naam alles wat beweegt en stroomt in goede banen te kunnen leiden; denk maar aan de infrastructuur van onze verkeerswegen, de grote waterwerken enzovoorts. Maar de stroom groeit. Het aantal mensen dat persoonlijk en maatschappelijk kwetsbaar is, neemt toe en daarmee ook het aantal dak- en thuislozen. Nieuwe categorieën, bijvoorbeeld mensen met psychische stoornissen, doen een specifiek beroep op de opvang. Hoe sluis je op een menswaardige manier die groeiende stroom mensen door de maatschappelijke opvang. Mensen die steeds in beweging zijn? En hoe organiseer je de maatschappelijke opvang zo, dat de zaak niet dichtslibt, maar mensen kunnen doorstromen naar een zelfstandig bestaan? Is de inbreng van dak- en thuislozen zelf daarbij niet van doorslaggevend belang? Maar hoe kunnen mensen, die vaak geen vaste woon- of verblijfplaats hebben, opkomen voor hun belangen? Wat voor type organisatie is nodig dat dak- en thuislozen zichzelf organiseren en hoe kan de maatschappelijke opvang daar zijn voordeel mee doen? Wat betekent de decentralisatie, in het kader van de sociale vernieuwing, van het dak- en thuislozenbeleid in dit verband en zal die decentralisatie niet leiden tot versnippering, tot grotere ongelijkheid, de ene gemeente die de problemen doorschuift naar de andere?

Belangenbehartiging

Er zijn geen makkelijke antwoorden op bovengestelde vragen, maar de vragen worden gelukkig gesteld, zeker door de LVT. Een vereniging die in 1984 werd opgericht door een groep thuislozen, toen verblijvend in de Veste, een opvanghuis van de vereniging Hulp Voor Onbehuisden in Amsterdam. Ze waren de betutteling zat en ergerden zich aan al die verschillen in huisregels binnen opvanginstellingen in het hele land. Bovendien vonden ze dat er teveel en te negatief generaliserend dóór anderen over hen werd gepraat. Laat ons zelf aan het woord! Daarom schreven ze lotgenoten in het hele land aan en zo werd de LVT geboren, een vereniging van, voor en door thuislozen.

Velen zouden zeggen: zo'n vereniging is bijna in tegenspraak met zichzelf; thuislozen die zich organiseren... kan dat wel? Met het tienjarig bestaan van die LVT is het antwoord inmiddels gegeven. Natuurlijk is een vereniging van thuislozen een spannende zaak, want onze kracht is tegelijkertijd onze zwakte. Kracht omdat wij dicht bij de dagelijkse werkelijkheid van onze leden zitten, zwakte omdat... ja, omdat een thuisloze nou een keer meer moeite heeft met het organiseren van zijn bestaan en dus van zijn belangen dan andere burgers. En toch, met enige ondersteuning van vrijwilligers en van het Mozeshuis in Amsterdam, een centrum voor volwasseneneducatie, is het ons gelukt om als vereniging tien jaar lang een bijdrage te leveren aan de belangenbehartiging van dak- en thuislozen.

Meepraten

De beginperiode van de LVT kenmerkte zich door veel enthousiasme en goede bedoelingen die met plakband en vliegertouw aan elkaar werden geknoopt. Toch verscheen al spoedig een 'Nota van aanbevelingen ten behoeve van de thuislozenzorg' samengesteld door een commissie van LVT en LTb, het beiraad van maatschappelijk werkers van de LSTO, de gezamenlijke landelijke gesubsidieerde instellingen

in de thuislozenzorg. Hierin werd de gang van zaken van opname en verblijf in een thuislozeninstelling beschreven naar de rechten en plichten van de gebruikers. Eindelijk iets vanuit het perspectief van de mensen zelf. De nota is zeker van belang geweest om landelijk de behandeling van thuislozen meer gelijk te maken en om thuislozen meer bewust te maken van het feit dat zij ook rechten hebben. Daar denken ze zelf meestal het minst van allen aan. Na het eerste congres in Amsterdam in 1988, toen ook het eerste nummer van Thuisloos werd gepresenteerd, is dankzij de gezamenlijke inzet van individuele bestuursleden en van de staf van het Mozeshuis te Amsterdam en geholpen door de erkenning (en als teken daarvan de subsidiëring van het secretariaat) door het ministerie van WVC (inmiddels VWS) een kleine maar hechte organisatie opgebouwd. Want de LVT bleek een serieuze gesprekspartner voor allerlei landelijke instellingen te kunnen zijn. Er werd bijvoorbeeld als vervolg op de Nota van Aanbevelingen een belangrijke bijdrage geleverd aan het tot stand komen van het klachtrecht dat door de gezamenlijke instellingen (inmiddels verenigd binnen de VOG) is aanvaard. Regelmatig werden instellingen en projecten van de maatschappelijke opvang bezocht, er werden bewonerscommissies opgericht en ondersteund en, niet het minst belangrijke: dak- en thuislozen hadden eindelijk in het Mozeshuis een vast 'eigen' adres van waaruit actie kon worden ondernomen: Landelijke Vereniging voor Thuislozen, Waterlooplein 205 in Amsterdam. Dat wordt steeds bekender. Hier zit het LVT kantoor waar het secretariaat (voorlopig voor een dag in de week) door een medewerker van het Mozeshuis wordt gedaan. Al deze activiteiten vormen nog steeds de kern van de belangenbehartiging. Het was in de beginjaren een komen en gaan van bestuursleden, een oprichten en verdwijnen en heroprichten van bewonerscommissies. Gewapend met de Railaktiefkaart trokken bestuursleden het land in om met dak- en thuislozen te praten, projecten en instellingen

voor Dak- en Thuislozen

te bezoeken en namens de vereniging een bijdrage te leveren op symposia en in vergaderingen. Via de media (soms naar aanleiding van een afschuwelijke ramp zoals de brand in pension Vogel, in Den Haag in 1992) werd via de LVT de stem van de dak- en thuisloze meer en meer gehoord. De naïeve beeldvorming rond dak- en thuisloosheid zowel het beeld van de romantische zwerver als dat van 'de smerige, bedelende en stelende junk' kon wat worden bijgesteld. Het blad 'Thuisloos' zorgde en zorgt voor cohesie in de vereniging.

Meedoen

Na tien jaar meepraten denkt de LVT aan het zetten van een volgende stap in het emancipatieproces van dak- en thuislozen. Emancipatieproces, want als maatschappelijke acceptatie en zelfstandigheid omgekeerd evenredig zijn aan institutionalisering en afhankelijkheid, dan is er voor de LVT nog heel wat te doen. Grote vraag daarbij is hoe dak- en thuislozen zich zó kunnen organiseren dat zij zelf weer greep krijgen op hun leven. Onze ervaring met bewonerscommissies binnen de instellingen leert ons dat zonder ondersteuning ter plekke, een bewonerscommissie kwetsbaar blijft. Bovendien betekent de decentralisatie van het landelijk overheidsbeleid de ontwikkeling van tal van lokale initiatieven die niet meer vanuit een kleine landelijke organisatie als de LVT te volgen zijn. De volgende stap ligt dus voor de LVT op lokaal niveau. Dak- en thuislozen moeten op lokaal niveau worden betrokken bij alle initiatieven die worden ontwikkeld. Omdat zij dit in het algemeen niet zonder enige ondersteuning kunnen, moeten zij daarbij geholpen worden door groepen werkers en/of vrijwilligers; mensen die nu al actief zijn met achterstandsgroepen. Lukt het niet groepen te starten, dan valt in eerste instantie te denken aan contact-personen. Om dit fijnmazige netwerk van steungroepen te organiseren, werkt de LVT samen met het Landelijk Centrum Opbouwwerk. Daarnaast zal de LVT op lokaal niveau ook meer moeten samenwer-

ken met belangenorganisaties van psychiatrische patiënten en verslaafden, maar ook van uitkeringsgerechtigden. Wat dat laatste betreft: de LVT is al geruime tijd lid van de EAPN-Nederland, de Nederlandse tak van het European Anti-Poverty Network, waarin de Nederlandse belangenorganisaties voor uitkeringsgerechtigden samenwerken, want structurele armoede is een belangrijke oorzaak van dak- en thuisloosheid.

De LVT legt zich niet neer bij het thuisloze bestaan. De vereniging van voorzitter Kees Loosman vindt het daarom belangrijk dat er meer en meer projecten voor begeleid wonen, werken en scholing worden opgezet. De opvang, met name nachtopvang (bed, bad en broodvoorziening) moet worden uitgebreid. Op straat moeten leven is geen leven. Het is letterlijk een slopend bestaan. De LVT vindt dat thuislozen serieus moeten worden genomen. Er moeten daarom redelijke financiële vergoedingen komen ook voor het (begeleid) werken binnen de opvanginstelling; mensen moeten daarnaast worden geholpen bij het vinden van betaald werk en niet worden tegengewerkt, wat ook nog wel eens voorkomt. Het klachtrecht voor de gebruikers van opvang moet overal ingang vinden, maar ook goed toegankelijk zijn. Veel thuislozen denken helaas nog dat de ze bij klachten over de behandeling zonder meer eruit gezet mogen worden. Natuurlijk moeten er voor de mensen op straat meer dienstencentra komen, waar ze terecht kunnen met problemen rond geld, werk, onderdak en gezondheid. De LVT strijdt namens alle dak- en thuislozen tegen alle vormen van achterstelling, discriminatie en betutteling. Zorg op maat, want mensen moeten menswaardig behandeld worden! Daarbij meet de LVT de kwaliteit van de zorg af aan de mate waarin de dak- en thuisloze zelf betrokken is bij die zorg, niet als object maar als mee-verantwoordelijke.

Mede naar aanleiding van dit themanummer van MO/Samenlevingsopbouw, hoopt de LVT samen met het LCO in de loop van 1995 een

studiedag te organiseren over het opzetten van een netwerk van steungroepen. Deze studiedag is bedoeld voor mensen die lokaal werken met achterstandsgroepen. Tien jaar LVT. Wie dat in 1984 voorspeld zou hebben, dat een vereniging van thuislozen het zo lang zou uithouden, zou hard zijn uitgelachen. Inmiddels is het zover. Op vrijdag 28 oktober gaan we dat in Amsterdam vieren. Eerst met het symposium 'ONGEHOORD' over wat thuislozen zelf aan de maatschappelijke opvang moeten/kunnen/willen bijdragen, daarna met een diner met muziek van Hoteldebotel, de band van thuislozen uit de Klinkert in Tilburg. Het symposium (zie het katern in dit nummer) is voor iedereen, het feest alleen voor leden en donateurs. En daarna weer tien jaar aan de slag!

Staatssecretaris Terpstra antwoordt per omgaande

Uw felicitatie met mijn nieuwe functie als Staatssecretaris voor Volksgezondheid, Welzijn en Sport heeft mij op een plezierige manier verrast. Ik stel juist de reacties vanuit cliënten en doelgroepen op mijn benoeming bijzonder op prijs.

Bij de verdeling van taken tussen de Minister en mijzelf heb ik zeer bewust ook de verantwoordelijkheid voor het dak- en thuislozenbeleid op mij genomen. De toename van het aantal dak- en thuislozen vervult mij met zorg. Het gaat hier om mensen in een werkelijke probleem-situatie, waarvoor een gezamenlijke inspanning wordt gevraagd van overheden, van voorzieningen en waar mogelijk ook van de mensen zelf. Ik heb waardering voor het feit, dat uw vereniging met beperkte middelen probeert een stem te geven aan deze moeilijk bereikbare groep mensen.

In uw brief stelt u een aantal problemen aan de orde, die vooral betrekking hebben op de manier, waarop uitkeringen voor thuislozen worden vastgesteld. Zoals u weet valt de sociale zekerheid onder de verantwoordelijkheid van de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. De uitvoering van de Algemene Bijstandswet is een verantwoordelijkheid van gemeenten. Toch vind ik uw signaal aan mij erg waardevol. Ik reken het tot mijn taak om aandacht te vragen voor de gevolgen van algemene maatregelen voor de beleidsvelden waarvoor ik verantwoordelijkheid draag. Mijn ambtenaren hebben over deze problemen regelmatig contact met zowel gemeenten als met het Ministerie van SZW. Ik zal bij problemen niet aarzelen mijn collegae aan te schieten.

Van uw signaal over de werkwijze van de arbeidsbureaus heb ik goede nota genomen. Door mijn ministerie zijn de afgelopen jaren enkele experimentele projecten tot stand gebracht, die zich zeer specifiek richten op bemiddelen van thuislozen naar vormen van betaalde arbeid of dagelijkse activiteiten. De resultaten daarvan zijn gepubliceerd

ten behoeve van ondermeer gemeenten, die een centrale rol spelen in de arbeidsbemiddeling van moeilijk plaatsbaren.

Voort pleit u voor uitbreiding van lokale voorzieningen zoals nachtopvang en begeleiding bij budgettering. Ik heb de indruk dat steeds meer gemeenten besluiten tot het realiseren van dergelijke voorzieningen, veelal als onderdeel van bestaande instellingen voor thuislozenzorg en crisisopvang. Ook worden daarbij in toenemende mate het algemeen maatschappelijk werk of de sociale dienst ingeschakeld. De heroriëntatie op nieuwe hulpvragen kost uiteraard tijd. Ik heb er vertrouwen in, dat gemeenten steeds meer prioriteit zullen geven aan voorzieningen als deze.

Met betrekking tot de vraag of thuislozen onverzekerd zijn als de nominale premie niet betaald is, bestaan veel misverstanden. Noodzakelijk is in ieder geval registratie bij een ziekenfonds. Ik zal bij de VNG nog eens aandacht vragen voor deze problematiek en nagaan, of de gemeentelijke sociale diensten een stimulerende en ondersteunende rol kunnen spelen bij het tot stand brengen van inschrijvingen.

Uw pleidooi voor een goede wet op het klachtrecht zal ik betrekken bij de heroverweging van het wetsvoorstel van het vorige kabinet.

Uw uitnodiging om problemen als deze eens door te praten stel ik op prijs. Helaas ben ik vrijdag 28 oktober in verband met de ministerraad overdag verhinderd. Uw uitnodiging om 's avonds na afloop mee te eten met de vrijwilligers van uw vereniging accepteer ik met genoegen.
(...)

De Staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

Erica Terpstra

Deze brief is het snelle antwoord van Erica Terpstra op de open brief van de LVT, zoals die is opgenomen in het katern 'Tien jaar LVT'. (Zie elders in deze MO.)

Thuislozenbeleid:

verkoop tijdens de verbouwing

door H.J.F.M. Coppens.

projectleider maatschappelijke opvang en hulpverlening, ministerie van VWS

Vanuit het perspectief van de rijksoverheid is er de laatste jaren nogal wat veranderd op het terrein van het dak- en thuislozenbeleid. Verschuivingen in het overheidsbeeld van de problematiek hebben geleid tot andere beleidsopvattingen over de beste aanpak daarvan. Of die veranderingen ook zichtbaar zijn voor de mensen waar het om gaat, is nog maar de vraag. Overheidsmaatregelen zijn vooral bestuurlijk van aard of gericht op het uitdragen van nieuwe ideeën en nieuwe mogelijkheden. De doorwerking daarvan in het uitvoerende werk kost tijd en de resultaten wijken niet zelden af van de oorspronkelijke bedoeling. In mijn bijdrage aan dit themanummer zal ik globaal de ontwikkelingen in het beleid van de rijksoverheid in kaart brengen en daarna enkele persoonlijke verwachtingen uitspreken over toekomstige ontwikkelingen. Twee actuele onderwerpen zijn de brug tussen thuislozenbeleid en geestelijke gezondheidszorg en de aandacht voor kwaliteit, waarbij ook de inbreng van cliënten aan bod moet komen.

Vooraf is het noodzakelijk om een indruk te geven van de manier, waarop de rijksoverheid tegen dak- en thuisloosheid aankijkt. De definitiewestie ga ik graag uit de weg. Duidelijk is, dat daklozen niet thuisloos hoeven zijn en dat thuislozen niet dakloos hoeven zijn. Het ontbreken van een vaste woon- of verblijfplaats is pas een probleem, als dat het gevolg is van, en gepaard gaat met andere problemen. Thuisloosheid heeft vooral een psycho-sociale en psychische betekenis, het resultaat van langdurig kampen met maatschappelijke en sociale problemen. Tijdelijke of permanente dakloosheid of slechte huisvesting vormt één van de problemen, die aan thuisloosheid is verbonden. In deze bijdrage gebruik ik "thuislozen" als containerbegrip in de brede betekenis en benoem daarbinnen specifieke groepen als dat nodig is.

Veranderingen op straat

Nog maar enkele jaren geleden was thuislozenbeleid nog vooral een geïsoleerd stukje zorgbeleid met ei-

gen regelgeving. Het rijk besteedde jaarlijks 40 miljoen aan 19 instellingen met een capaciteit van ruim 1600 internaatplaatsen voor thuislozen, die om zeer uiteenlopende redenen niet voor zichzelf konden zorgen. (Gemiddeld ruim f 65,— per persoon, per dag.) Het rijk had nauwelijks invloed op toelating of verblijfsduur. Slechts de verwachting en het vertrouwen, dat instellingen voorrang gaven aan de meest ernstige gevallen was reeds voldoende basis voor subsidiëring. Dat gold ook voor de overige voorzieningen, waarin thuislozen (tijdelijk) werden opgevangen. De vraag was groot en het aantal plaatsen beperkt. Dat vormde een solide argument voor het bestaansrecht van de voorzieningen. Het ontbreken van een breder beleidsperspectief is deels verklaarbaar uit het feit, dat de rijksoverheid pas vanaf ongeveer 1980 deze voorzieningen rechtstreeks subsidieert. Tot die tijd werd de thuislozenzorg indirect gefinancierd uit de Algemene Bijstandswet. In het tweede deel van de tachtiger jaren in de maatschappelijke context van het thuislozenbeleid ingrijpend veranderd. Het aantal thuislozen, althans het aantal op straat zichtbare thuislozen is toegenomen. De resultaten van onderzoek komen beschikbaar. Daaruit blijkt dat steeds meer jongeren, verslaafden, psychisch gestoorden, allochtonen en vrouwen terecht komen in het thuislozen circuit. Thuisloosheid blijkt in tegenstelling tot het traditionele zwerversbeeld steeds meer buurt- en stadsgebonden. Gericht onderzoek heeft weliswaar geleid tot een beter zicht op de verwevenheid van individuele en maatschappelijke problemen van thuislozen; over de oorzaken van thuisloosheid en dus ook mogelijkheden om dat te voorkomen is nog weinig bekend.

Uitbreiding van de opvang in tehuizen werd direct al beschouwd als een onhaalbaar en niet afdoende antwoord op de groeiende problemen. Tegemoetkomen aan de vraag zou een verveelvoudiging van het subsidiebudget vergen. Het is dwalen met de kraan open als niet tevens het voorkómen van de diversiteit aan problemen, die

samenhangen met thuisloosheid ter hand wordt genomen. Naast het bieden van opvang is daarom preventie een belangrijke beleidsdoelstelling geworden. Een preventieve aanpak vergt - veel meer dan het bieden van opvang - een aanbod op maat en een samenhangende inzet van alle beschikbare diensten en voorzieningen. In een preventief beleid wordt een groot aantal diensten en voorzieningen, waarvoor gemeenten beleidsverantwoordelijkheid dragen aangesproken evenals voorzieningen op het terrein van de gezondheidszorg. Om die afstemming van voorzieningen op lokaal en regionaal niveau een kans te geven is decentralisatie als uitgangspunt gekozen voor de beleidsontwikkeling.

Herschikking

De toename van het aantal thuislozen, de toegenomen zichtbaarheid op straat en de toegenomen kennis hebben geleid tot een groeiende betrokkenheid vanuit samenleving en politiek. Ook binnen de geestelijke gezondheidszorg en gemeenten is de aandacht voor de problematiek sterk toegenomen. De taakverdeling tussen de drie overheden, zoals deze was vastgelegd in de Welzijnswet en de gescheiden financieringscircuits van welzijn en volksgezondheid stonden de ontwikkeling naar een betere samenwerking in de weg. Waar bijvoorbeeld in de Welzijnswet nog sprake was van een strikte taakverdeling en 'uitsluitende beleidsbemoediging' ontstond juist een groeiende behoefte aan gemeenschappelijke verantwoordelijkheid voor een brede, geïntegreerde aanpak.

In de afgelopen kabinetsperiode heeft de rijksoverheid haar kerntaken op het sociale en culturele terrein opnieuw geformuleerd tegen de achtergrond van algemene maatschappelijke ontwikkelingen. Ook een toenemend aantal gemeenten zoekt in het welzijnsbeleid aansluiting bij de ingrijpende ontwikkelingen in de samenleving. Algemene problemen als marginalisering, werkloosheid, sociale uitsluiting en thuisloosheid kunnen door gemeen-

ten met de op dat bestuursniveau beschikbare middelen niet worden opgelost. Een nieuwe oriëntatie op de problematiek en het bepalen van heldere uitgangspunten moeten leiden tot het onderscheiden van de verantwoordelijkheden en de inbreng van burgers zelf, van gemeenten en van andere overheden en instanties.

Zo tekent zich een verdeling van taken en verantwoordelijkheden af tussen overheden, waarbij complementair bestuur uitgangspunt is. De inbreng van rijk en gemeenten afzonderlijk kan niet meer dan een aandeel leveren van de benodigde inzet. Die nieuwe bestuursfilosofie ligt ook ten grondslag aan de nieuwe Welzijnswet. Overheden achten zich nadrukkelijk verantwoordelijk voor het beschermen van degenen, die niet meekomen en voor het voorkomen van maatschappelijke achterstand. Vooral voor kwetsbare groepen als thuislozen is een onderling afgestemde, actieve bemoeienis van overheden noodzakelijk. Die zorgplicht is inmiddels ook voor gemeenten wettelijk vastgelegd.

De instandhouding van uitvoerende voorzieningen zou een verantwoordelijkheid van gemeenten moeten worden, die in een betere positie zijn om het bieden van opvang af te stemmen op lokale en regionale diensten, die voor een preventieve aanpak van thuisloosheid van grote betekenis zijn. 'Afstemmen' betekent veelal het ontwikkelen van nieuwe voorzieningen, kleinschalig, flexibel en beschikbaar in de stad, zoals begeleid wonen, pensions en dienstencentra. De bestaande opvanginstellingen hebben de noodzaak van die ontwikkeling reeds ingezien en waren op grote schaal begonnen met het omvormen van het hulpverleningsaanbod: meer capaciteit, minder hulpverleningsprestaties, meer inspanning gericht op resocialisatie en maatschappelijk herstel.

De voorgenomen overdracht van uitvoerende voorzieningen van de rijksoverheid naar gemeenten stuit niettemin bij de betrokken instellingen en in de Tweede Kamer op weerstand. Decentralisatie van een gering aantal instellingen met een beperkte capaciteit en ongelijk ge-

spreid over het land zou kunnen leiden tot vereveningsproblemen, verlies van taken en functies, afwenteling van problemen en prioriteitsstelling ten gunste van andere categorieën hulpvragers.

Tegen die achtergrond is met name de laatste jaren in nauw overleg met vertegenwoordigers van instellingen en gemeenten inhoud gegeven aan het scheppen van landelijke waarborgen voor het voortbestaan van in ieder geval de functie van de voorzieningen. Na een discussie die enkele jaren in beslag heeft genomen heeft de Tweede Kamer in het najaar van 1993 ingestemd met decentralisatie van de voorzieningen voor maatschappelijke opvang naar de centrumgemeenten van de zogenoemde WGR-gebieden (samenwerkingsgebieden tussen gemeenten, aangewezen op grond van de Wet Maatschappelijke Regelingen). In de Tijdelijke wet stimulering sociale vernieuwing (TWSSV) en de gewijzigde Welzijnswet zijn de nieuwe bestuurlijke verhoudingen vastgelegd.

Het rijksbeleid heeft zich verlegd van het instandhouden van zorg aan individuele thuislozen naar het signaleren van de achterliggende problemen en oorzaken en het scheppen van voorwaarden voor een samenhangende aanpak door alle betrokken instanties. De totstandkoming van een onderzoeksprogrammering voor de komende jaren voor dit terrein is een belangrijk resultaat. De samenloop van psychische en sociale problemen bij thuislozen vormde aanleiding voor een nauwe verbinding tussen gezondheidszorg- en welzijnsbeleid. Inmiddels is een advies uitgebracht door de Nationale Raad voor de Volksgezondheid over thuislozen met psychische problemen. Aan de Gezondheidsraad is gevraagd om in de loop van 1995 advies uit te brengen over de maatschappelijke achtergronden en de gezondheidsaspecten van thuisloosheid.

Aan de Federatie Opvang is voor een periode van vier jaar subsidie toegezegd voor het opbouwen van een landelijk bureau. Belangrijke

taak is het ontwikkelen van kwaliteitscriteria, informatievoorziening op landelijk niveau, inhoud geven aan de landelijke taken en functies en institutionele belangenbehartiging. Tenslotte is met financiële steun van het rijk een aantal innovatieve projecten in gang gezet als stimulans voor vernieuwing in deze sector.

Grensvlak

Een van de belangrijke recente ontwikkelingen op dit terrein is de verbinding tussen thuislozenbeleid en de geestelijke gezondheidszorg. De groeiende aandacht voor de oorzaken van thuisloosheid bracht enkele bijzondere problemen aan het licht. Het percentage thuislozen met psychische problemen is veel hoger dan verwacht, zowel in de opvanginstellingen als op straat. De positie van thuislozen met psychische problemen vervult ook de Tweede Kamer met grote zorg. De reeds in gang gezette discussie binnen de sector van de geestelijke gezondheidszorg over de vermaatschappelijking van de zorg werd mede gevoed door signalen over de toenemende problematiek van thuislozen met psychische problemen in de maatschappelijke opvang. In de nieuwe bestuurlijke verhoudingen werden initiatieven op het grensvlak van geestelijke gezondheidszorg en maatschappelijke opvang haalbaar zoals de sociale pensions voor thuislozen met psychische problematiek en vormen van samenwerking tussen RIAGGS, GGD's en opvanginstellingen in preventieve projecten.

De financiering van de geestelijke gezondheidszorg is primair de verantwoordelijkheid van de zorgverzekeraars. In de komende jaren zullen deze daarom in toenemende mate worden betrokken bij de discussie over de aanpak van de thuislozenproblematiek.

Dat verzekeraars daarover niet met gemeenten om de tafel zouden willen, zoals soms wordt gesuggereerd, wordt gelogenstraf door de al bestaande contacten. Vertegenwoordigers van verzekeraars zijn bijvoorbeeld betrokken geweest bij de totstandkoming van het

advies van de Nationale Raad voor de Volksgezondheid over dak- en thuisloosheid en hebben daar niet te kennen gegeven het overleg met gemeenten uit de weg te willen gaan. Ook in Amsterdam, Zeeuwsch Vlaanderen, Den Haag, Leiden, Eindhoven en Limburg praten verzekeraars mee over de raakvlakken tussen maatschappelijke opvang en geestelijke gezondheidszorg rond concrete initiatieven. De contacten zijn in de verkennende fase en gericht op concrete resultaten op regionaal niveau. De vorige minister heeft als een van haar laatste activiteiten een vijftal gebieden genoemd als proefpolder voor het waar mogelijk onderling afstemmen van geestelijke gezondheidszorg en maatschappelijke opvang. Als alle betrokken partijen meewerken kunnen interessante nieuwe samenwerkingsprojecten ontstaan.

De verschillen in financiering en bestuurlijke verantwoordelijkheid brengen uiteraard problemen met zich mee. Het op elkaar aansluiten van verschillende beleidsmatige en financiële circuits is ook in andere verbanden niet eenvoudig gebleken. Mw. Margo Vliegthart heeft in de Tweede Kamer daarvoor interessante suggesties gedaan. Zij wil zo ver gaan, dat het element psycho-sociale hulpverlening in de maatschappelijke opvang betaald wordt uit het Algemeen Fonds Bijzondere Ziektekosten AFBZ (AWBZ-gelden). Dat veronderstelt een functionele benadering van de maatschappelijke opvang, niet als instituten maar als een pakket van dienst- en hulpverlenende functies zoals wonen, begeleiding, bemiddeling, informatie, advies, psycho-sociale hulpverlening etc. Die functies kunnen in verschillende combinaties (arrangementen) worden aangeboden. Wonen en dagelijks levensonderhoud is dan voor rekening van de gebruikers (eventueel uit een uitkering), begeleiding en bemiddeling voor rekening van de gemeente en de zorgfuncties voor rekening van het AFBZ. In verblijfsvoorzieningen met een geïntegreerd zorgpakket is dan sprake van gemengde financiering.

Nieuwe verdeling

Op korte termijn is een dergelijke ontwikkeling op grond van de huidige regelgeving in beperkte mate mogelijk, voorzover gebruik kan worden gemaakt van de mogelijkheden van het vernieuwingsfonds voor de geestelijke gezondheidszorg. De regionale zorgverzekeraars hebben daarover de zeggenschap. Let wel, het hoeft dan niet te gaan om het overhevelen van financiële middelen uit de ggz naar de opvang maar om een herschikking van taken en functies waarbij aan voorzieningen op het grensvlak van maatschappelijke opvang en geestelijke gezondheidszorg prioriteit wordt toegekend. De Federatie Opvang heeft als bijdrage aan deze discussie een functionele beschrijving van de maatschappelijke opvang gepubliceerd.

De omschreven functies zijn niet per definitie het exclusieve domein van de opvangvoorzieningen. Deze functies kunnen ook door andere werksoorten (riagg's, amw, psychiatrisch ziekenhuis, jeugdhulpverlening) of in andere combinaties van functies (nieuwe werksoorten) worden aangeboden. Ook de wijze, waarop de functies worden ingevuld (kwaliteit, intensiteit), kan sterk uiteenlopen. De in dat opzicht te maken keuzes vormen het speelveld van gemeenten, ziektekostenverzekeraars en aanbieders van de zorg.

De ontrafeling van de bestaande arrangementen van zorg- en dienstverlening maakt het samenstellen van nieuwe arrangementen mogelijk met behoud van de eigen financieringsgrondslag per onderdeel.

Het is zowel voor Gemeenten als zorgverzekeraars interessant om gezamenlijke activiteiten te ontwikkelen op dit raakvlak. Voor de zorgverzekeraars gaat het daarbij vanuit hun verantwoordelijkheid voor mensen met ernstige psychische en psychiatrische problemen om mogelijkheden tot substitutie (passende adequate hulp die beroep op onnodige duurdere hulp voorkomt). Voor Gemeenten om op lokaal niveau samen met de zorgverzekeraars de zorg te delen voor

mensen waarbij psychische en psychiatrische problemen een belangrijke rol spelen.

De instellingen voor maatschappelijke opvang zijn ook financieel gezien interessante partners voor de ziektekostenverzekeraars. Zij bieden een relatief goedkope vorm van hulpverlening op maat aan mensen met complexe problemen, zoals verzorgingsbehoevende alcoholverslaafden en oudere, zwerfende psychiatrische patiënten. De thuislozeninternaten vormen soms een alternatief voor duurdere, maar niet beter voor deze problematiek toegeruste zorgvoorzieningen. Ook gemeenten hebben iets te bieden: het mogelijk maken van zelfstandige woonvoorzieningen voor vormen van begeleid wonen, sociale pensions en beschermd wonen, waardoor gebruikers van zorgvoorzieningen later of helemaal niet gebruik hoeven te maken van intramurale voorzieningen of eerder kunnen worden uitgeplaatst.

Ook in dit opzicht zijn reeds initiatieven gestart zoals dependances van een verpleeghuis in thuislozeninternaten, vormen van begeleid wonen voor thuislozen met psychische problemen en detachering van RI-AGG-preventiemedewerkers in de maatschappelijke opvang. Daardoor worden deze vormen van zorg ook in de praktijk bereikbaar voor mensen, die daartoe voorheen door uiteenlopende oorzaken geen toegang hadden.

Herverdeling

Op langere termijn kan deze ontwikkeling grote gevolgen hebben voor de bestaande voorzieningen, nog versterkt door de voorgenomen wijziging in de verdeelsleutel van het gemeentefonds, waarvan dan ook de middelen voor de maatschappelijke opvang onderdeel uitmaken. Naar verwachting zal vanaf 1997 niet langer sprake zijn van een doeluitkering aan de centrum-gemeenten, die daarmee op dit moment subsidie verlenen aan de instellingen in hun WGR-gebied. De aanpak van thuisloosheid wordt een van de taken, waarvoor gemeenten in de toekomst op grond van een zelfstandige prioriteitsstelling, reke-

ning houdend met hun taken en verantwoordelijkheden, uit eigen middelen voorzieningen treffen. De verdeling van middelen uit het gemeentefonds over gemeenten wordt daarop beter afgestemd. De (herverdeel)-effecten zijn nog niet helemaal bekend.

Men mag aannemen, dat gemeenten in hun beleid kiezen voor de meest effectieve inzet van middelen ter bestrijding van de meest in het oog lopende problemen. De grootste gemene deler van gemeentelijke beleidsuitgangspunten, die uit de discussies naar voren komen leidt tot het volgende toekomstbeeld: Eenvoudige, kleinschalige, tijdelijke vormen van onderdak en maatschappelijk herstel voor thuislozen, acuut dakloze gezinnen en moeilijk hanteerbare sociale crisisgevallen. Géén behandeling, zo min mogelijk specialisatie, géén naar de zorgverzekerings-gefinancierde instellingen verwijsbare hulpvragen, géén langdurig verblijf, bij voorkeur inwoners uit de regio, primair inzet van reeds beschikbare ambulante hulpverleners (activerend welzijns-werk), waar mogelijk inzet van eigen bijdragen of (bijzondere) bijstandsuitkeringen voor de kosten van bed, bad en brood. Ook zorgverzekeraars zullen de schaarse moeten verdelen en de zorg richten op uitsluitend daartoe geïndiceerden.

De landelijke functies in de maatschappelijke opvang, de (levensbeschouwelijke) specialisaties, intensieve vormen van opvang, langduriger verblijf en vormen van behandeling zullen dan uit de maatschappelijke opvang verdwijnen. Met name de grotere instellingen met een intensief hulpverleningsaanbod staan voor de grote uitdaging om deze ontwikkelingen bij te benen. Naast zorg voor de kwaliteit van de opvang is ondernemerschap nodig en een helder zicht op de 'markt'. Deconcentratie en uitbreiding van de capaciteit door het opzetten van vestigingen elders, het interesseren van andere gemeenten en zorgverzekeraars als sponsor voor (onderdelen) van het dienstenpakket, 'joint ventures' met zorginstellingen etc. vergen een groot aanpassingsvermogen.

Kwaliteitsbeleid

Een andere belangrijke ontwikkeling is de toegenomen aandacht voor de kwaliteit van uitvoerende voorzieningen. In de nieuwe Welzijnswet is in artikel 7 de verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van voorzieningen in de eerste plaats een zaak van de instellingen zelf. De Welzijnswet bepaalt, dat de subsidieverlener zelf geen kwaliteitseisen als subsidievoorwaarde oplegt, als de instellingen daarvoor gezamenlijk waarborgen scheppen. De landelijke organisatie, in dit geval de Federatie Opvang, kan hier een belangrijke functie vervullen.

In een protocol van kwaliteitseisen kunnen ondermeer eisen worden opgenomen over de bedrijfsvoering, de afstemming op zorgfuncties en de samenwerking met instellingen op complementaire terreinen en de manier, waarop toelatingsbeleid en hulpverlening worden georganiseerd.

In de Tweede Kamer is onlangs bovendien de Wet Medezeggenschap Cliënten zorginstellingen aan de orde gesteld. Deze wet is ook van toepassing op de voorzieningen voor thuislozenzorg. In de discussie werd geconcludeerd, dat dit ook voor gebruikers van deze voorzieningen zin heeft. Het gaat om mensen, die voor kortere of langere tijd volledig van de opvanginstelling afhankelijk zijn. Mensen met vaak ernstige psycho-sociale problemen en in veel gevallen ook een gedragspatroon, dat afwijkt van mensen in normale situaties. Het samen verblijven in één instelling met meestal beperkte eigen ruimte leidt onvermijdelijk tot spanningen. Om onderlinge wrijvingen te voorkomen en de instelling leefbaar te houden zijn goede afspraken nodig, die niet eenvoudig door het vaststellen van een huisreglement kunnen worden afgedwongen. Op straat zetten van de probleemgevallen staat haaks op de doelstelling van deze voorzieningen.

In zo'n situatie kan een cliëntenraad een belangrijke functie vervullen. Noodzakelijke huisregels worden na overleg met de betrokkenen of hun vertegenwoordigers makkelijker aanvaard. Ook bij de handhaving

van regels kan een cliëntenraad een rol spelen, evenals bij evaluatie en bijstelling als de omstandigheden veranderen.

De soms korte verblijfsduur of de onaanspreekbaarheid van cliënten is geen reden om van een cliëntenraad af te zien. Het wetsontwerp laat toe dat maatschappelijke organisaties van (ex)-cliënten en lotgenoten een representatieve functie vervullen zoals de Landelijke Vereniging van Thuislozen, de Stichting Pandora voor ex-psychiatrische patiënten en de organisaties van vrouwen.

De kwaliteit van deze voorzieningen, die toch vooral tot uiting komt in hun flexibiliteit en laagdrempeligheid, wordt positief beïnvloed door deze vorm van directe maatschappelijke toetsing van de dienstverlening. Medezeggenschap is - als de instelling daarmee op een positieve manier omgaat - een belangrijk instrument voor kwaliteitsbeleid. Dat geldt trouwens ook voor de behandeling van klachten, waarbij de organisaties van cliënten en lotgenoten zoals de Landelijke Vereniging van Thuislozen nu al een rol spelen. De resultaten van klachtenbehandeling en medezeggenschap kunnen worden betrokken bij de totstandkoming van kwaliteitscriteria.

Er is dus alle reden om te komen tot een bundeling van de organisaties van instellingen en gebruikers als gesprekspartner van financiers. Naast financiële en economische argumenten komen dan ook kwalitatieve argumenten in de toekomstige regionale beleidsplannen optimaal aan bod.

(Bijdrage op persoonlijke titel.)

Thuislozen, wie zijn ze?

door Peggy van Eck en Aart de Groot, projectleiders Maatschappelijk Herstel, sector GGD/MZ Dienst Welzijn gemeente Den Haag

De termen 'thuisloosheid' en 'dakloosheid' worden vaak als synoniemen gebruikt. In de thuislozenzorg spreekt men over 'dakloos' als iemand letterlijk geen onderdak meer heeft. Dakloosheid is een omstandigheid die iemand kan overkomen. Een combinatie van velerlei factoren kan die omstandigheid veroorzaken. Maar dakloosheid is een overzichtelijk probleem, dat wordt verholpen door de dakloze onderdak te bieden. Natuurlijk kan er tijdelijk een tekort aan mogelijkheden bestaan om daklozen onder dak te brengen, en natuurlijk zullen de bestaande mogelijkheden niet voor iedere dakloze even geschikt zijn.

Maar in het algemeen zijn er geen aanwijsbare redenen waarom iemand geregeld in een situatie van dakloosheid zou verzeilen. De oorzaken van dakloosheid zijn verschillend, bijvoorbeeld calamiteiten (brand, rampen, ed.), zodanige financiële problemen dat hij/zij de huur niet meer kan betalen. In Nederland hoeft men in principe niet dakloos te worden, de uitkeringen zijn boven de armoedegrens en er zijn mogelijkheden om ergens goedkoop te wonen. Er is vooraf vaak veel meer gebeurd om tenslotte op straat terecht te komen. Bij thuisloosheid ligt dat duidelijk anders. Thuisloosheid wordt vooral gekenmerkt door een situatie waarbij de persoon onmogelijk een normaal volwaardig bestaan kan leiden, een situatie met gekenmerkt door een complex van problemen, die de persoon niet kan beheersen. De thuisloze hoeft in principe niet dakloos te zijn. Hij of zij kan in passantenverblijven onderdak vinden of elders. De thuislozenzorg betreft de opvangvoorzieningen ten behoeve van thuislozen: de zorg, de huisvesting, begeleiding, vorming, arbeid, dienstverlening die aan hen worden geboden. Niet bij alle voorzieningen zijn genoemde functies operationeel, ze worden wel vaak in verschillende deel-combinaties aangeboden.

Met de 'buitenlopers' worden de

mensen bedoeld die geen vaste verblijfplaats hebben. Ze zwerven in de stad of van de ene stad naar de andere. Ze slapen eventueel in verschillende passantenverblijven, pensions, openbare ruimten ed.

Definitie

De meest gehanteerde definitie, van de Landelijke Stichting voor Thuislozenzorg en Onderdak (LSTO) geeft aan wat met 'thuisloosheid' bedoeld wordt. Thuisloosheid kan worden omschreven als 'een ernstige toestand van maatschappelijke, persoonlijke en relationele kwetsbaarheid, waardoor functionele en medemenselijke relaties in de gangbare samenlevingsvormen niet of nauwelijks meer mogelijk zijn. De mens die tijdelijk of blijvend in deze toestand verkeert noemen wij thuisloos.'

Bovenstaande omschrijving wordt als dé definitie beschouwd en is in menig onderzoek gebruikt, onder andere in het tot nog toe meest uitgebreide onderzoek over thuislozen, het Prognostisch Landelijk Onderzoek Thuislozen en Thuislozenzorg (PLOTT). Het onderzoek is verricht door het Instituut voor Sociale Geneeskunde aan de Katholieke Universiteit van Nijmegen, onder leiding van professor Heydendael.

Thuisloosheid

Bovenstaande definitie bestrijkt drie niveaus: het maatschappelijke, het relationele en het persoonlijke niveau. De drie staan steeds in een wisselwerking met elkaar. Thuisloosheid is zoals beschreven door Heydendael en Nuy (1992) "... een existentieel probleem. Het gaat niet om de simpele tegenstelling van sociale kwestie en individueel onvermogen. Het is zowel psychisch als sociaal en interpersoonlijk".

Op het maatschappelijke niveau hebben de thuislozen als kenmerken dat ze alleenstaand zijn en werkloos, en problemen hebben rondom huisvesting, financiën en werkhervatting. Deze problemen leiden tot het verlies van of het niet meer in stand kunnen houden van relaties: vrienden en eventuele

gezinsrelaties (echtscheiding, enz.). Op persoonlijk niveau is de persoon uitgerust met een scala van gedrags- en persoonlijke kenmerken waarmee hij/zij verschillende situaties tegemoet treedt. Dit scala is een resultante van erfelijkheid (kenmerken die bij de geboorte zijn meegekregen), familiale omstandigheden (de manier waarop hij opgevoed is: vroege affectieve verwaarlozing, gezinsproblemen) en vroegere levenservaringen. In psychologisch onderzoek wordt naar gedrags- en persoonlijkheidskenmerken gekeken. Het gedrag van de thuislozen wordt vooral gekenmerkt door te weinig of het totaal ontbreken van adequaat probleem-oplossend gedrag. Op cognitief niveau kan de thuisloze allerlei situaties niet goed opnemen en verwerken waardoor hij onvoldoende kan anticiperen op wat er (gaat) gebeuren(en)t. Vervolgens kan de thuisloze niet adequaat reageren, überhaupt weet hij vaak niet of hij iets wel of niet kan.

De achtergronden en kenmerken van de thuislozen die in menig onderzoek naar voren komen zijn:

- Een lage Sociaal Economische Status (SES): lage opleiding, geen werk.
- Heeft geen duurzame relaties, vertoont relatiestoornissen,
- Is (daardoor) alleenstaand.
- Zelfverwaarlozing.
- Slechte gezondheidstoestand: eventueel door zelfverwaarlozing is de gezondheid bij velen minder goed.
- Verslaving: vooral alcoholverslaving en in toenemende mate ook drugsverslaving.
- Psychopathologie: in elk onderzoek over thuislozen komen psychiatrische stoornissen voor. Ze lijden aan één of andere vorm van psychopathologie. Affectieve stoornissen, neuroses, schizofrenie (paranoïde vorm) en depressieve psychoses (J. Spijker, et al, "Psychopathologie onder bewoners van internaten voor thuislozen in Amsterdam", Deben, et al, "Dak en Thuislozen in Amsterdam en elders in de randstad" 1992). Vaak gaan de stoornissen samen met verslavingsproblematiek.
- Zwakbegaafdheid is ook veel voor-

komend onder de thuislozen en is mede verantwoordelijk voor zijn/haar onvermogen.

- Dementie: de intellectuele afbraak, als gevolg van alcoholverslaving ed.

In het onderzoek naar "Dak- en thuislozen in Amsterdam en elders in de randstad" (Deben, et al, 1992) zijn de belangrijkste oorzaken van thuisloosheid zoals de respondenten die zelf ervaren: verslaving en drugs, verlies van het ouderlijk huis/weglopen (waarbij vaak problemen met opvoeders, een moeilijke jeugd met mishandeling, misbruik, incest, voortdurende ruzie ed.). Psychische problemen en het hebben van een illegale status (geen geld, huis of werk) zijn ook veel voorkomende oorzaken van het zwerf bestaan.

Oorzaken en gevolgen

Oorzaak en gevolg van thuisloosheid zijn niet eenvoudig te onderscheiden. Er is sprake van een combinatie van verschillende mogelijke factoren die bij elk individu uniek is. Die combinatie van bovengenoemde kenmerken vormt een complexe problematiek die leidt tot thuisloosheid. In het PLOTT onderzoek is de volgende conclusie getrokken: "Het is zowel een persoonlijke als maatschappelijke situatie die het resultaat is van een proces, een aftakeling op korte of langere termijn van materiële levensvoorwaarden, sociale verbanden, gezondheid en persoonlijkheid. Het is een complex verschijnsel met zeer veel oorzaken die zich opstapelen, die reeds lang aanwezig kunnen zijn en die, evenals armoede, geërfd kunnen worden, maar het kan ook heel plotse-ling tot een totale en fatale breuk leiden met zelfstandigheid". (PLOTT, Heydendael, Nuy, Brouwers, 1990).

Den Haag

In het sociaal-geografisch en bestuurskundig onderzoek van de VNG (SGBO, 1990) worden aantallen van tussen de 1150 en 1350 thuislozen voor Den Haag genoemd. Daarvan verblijven er

gemiddeld 350 per dag in de opvangvoorzieningen. Tussen de 500 en 575 zijn in de particuliere pensions en kamerverhuur te vinden en tussen de 300 en 425 in het zwerfcircuit. Landelijk maakt het SGBO een schatting van tussen de 23.400 en 25.200 thuislozen (opvanggebruikers). De prognoses in aantallen op dagbasis vanuit het PLOTT onderzoek zijn 30.000 thuislozen in 1989 en ruim 53.000 in het jaar 2000. Er is in Den Haag nog geen duidelijk onderzoek geweest betreffende de thuislozen en thuislozenproblematiek. Deben, et al (1992) halen wel een deel van hun respondenten (thuislozen) uit Den Haag, maar het zijn er te weinig om een goed beeld van de problemen te kunnen geven. Gegevens vanuit de thuislozenzorg zijn bekend maar ten aanzien van de particuliere pensions wordt, op de totaalcijfers na, nog steeds in het duister getast. In de particuliere pensions zou er een toename zijn van (potentiële) thuislozen, zoals reeds in 1979 gesignaleerd door J.E.J. Linssen, rayon-hoofdagent van de gemeentepolitie Den Haag, die door zijn werk werd geconfronteerd met de problemen op straat en de particuliere pensions waar die mensen onderdak vonden. Hij signaleerde dat de particuliere pensions en logementen op het economisch principe draaien. De mensen raken hun geld kwijt aan kost en inwoning, tevens aan drank en rookwaar die eveneens door de eigenaren worden verstrekt. Tenslotte raakt men in de schulden omdat men hoe langer hoe meer drinkt. Op dit soort logementen werd, in die tijd, ook een beroep gedaan door de geestelijke gezondheidszorg. In deze situatie is het moeilijk voor de (ex-)patiënten om zich staande te houden. Linssen sprak over vernedering, deze mensen kunnen het dominerend gedrag van de leiding of medebewoners niet aan. Ze laten zich gebruiken, raken aan de drank, enz. Als ze te lastig worden vanwege hun ziekte worden ze op straat gezet (Linssen, Algemeen Politieblad, Juli 1979). Het bovengeschetste signalement is nu nog steeds van toepassing, weliswaar niet op alle particuliere

pensions maar wel op sommige. Overlast die sommige pensionbewoners kunnen geven in de buurt is ook nu aanwijsbaar aanwezig. De brand in pension Vogel vestigde tevens de aandacht op de categorie chronisch psychiatrische cliënten en thuislozen waartoe het overgrote deel van de bewoners behoorde.

Nieuwe categorieën

Van oudsher zijn er meer mannen dan vrouwen thuisloos. Er zijn ook nog altijd meer mannen dan vrouwen te vinden in de thuislozenzorg. Er is echter een toename van andere categorieën geconstateerd die onder de algemene noemer 'nieuwe thuislozen' worden begrepen. Het zijn mensen met psychische stoornissen, jongeren, vrouwen, de verpleegbehoefte oudere thuislozen (die voor opname in een regulier verpleeghuis niet in aanmerking komen vanwege de ingewikkelde problematiek). Andere groepen, maar minder in aantal, zijn de ex-gedetineerden en illegalen. De categorieën 'nieuwe thuislozen', zoals genoemd in menig onderzoek, zijn:

- Jongeren - tussen de 16 - 21 jaar: 7000 jongeren (v.d. Ploeg, 1991). Het SGBO-onderzoek treft betrekkelijk weinig jongeren (tot 30 jaar) aan in het volwassenen thuislozenzorgcircuit, ze zijn veelal in jongerenopvangcentra of in het zwerfcircuit te vinden. Genoemde aantallen zijn landelijke cijfers.
- Vrouwen - het is niet bekend hoe groot het aantal thuisloze vrouwen eigenlijk is. Uit het PLOTT-onderzoek wordt op dagbasis geschat dat er ruim 3500 thuisloze vrouwen zijn waarvan ongeveer 10% in de thuislozeninstellingen verblijft. De overigen zullen in crisisopvangcentra en de categoriale opvang, zoals de Blijf-huizen te vinden zijn. Men vermoedt dat vrouwen gemakkelijker onderdak vinden bij vrienden en familieleden. Volgens de beleidsnota (Landelijk Traject Thuislozenzorg 1990-1995) van de LSTO heeft de thuisloze vrouw vaak een zeer lange en complexe hulpverleningsgeschiedenis en doet zij doorgaans slechts in het uiterste geval een beroep op opvang. Ver-

der wordt er gesteld dat vrouwen vanwege de eigen geaardheid betere geëquipeerd zijn om zelfstandig te wonen en daardoor eerder doorstromen.

Onderzoek naar thuisloze vrouwen is schaars. Veelal vertonen vrouwen de algemene kenmerken van thuisloosheid zoals passiviteit en uitzichtloosheid. Hun gezondheidstoestand laat veel te wensen over.

Meer dan de helft van de onderzochte personen gebruikt (één of meerdere) medicijnen. Psychiatrische pathologie is ook aanwezig.

- De zorg- en verpleegbehoefte thuislozen - de zorg- of verpleegbehoefte thuislozen vormen een vaste kern van het bestand, die niet verder door- of uitstroomt. Het aantal thuislozen van 65 jaar en ouder in de thuislozenzorginstellingen is gedaald van 34,7% in 1976 naar 28,4% in 1986 (Heydendael en Nuy, 1992). In een landelijk onderzoek naar verzorgings- en verpleegbehoefte van de thuislozen van 60 jaar en ouder, blijkt 8% verpleegbehoefte en 24% verzorgingsbehoefte te zijn. In genoemd onderzoek vormt de groep 60 jaar en ouder ruim een derde van de bewoners in de thuislozenzorg. In de Haagse internaten is de omvang van de groep 60 jaar en ouder ook ruim 30%.

Deze groep is vaak moeilijk te plaatsen binnen de reguliere zorg vanwege hun gedrags- en andere problematiek. Daarom pleit men voor een verzorgings- of verpleegafdeling binnen de thuislozenzorg.

- (Ex-)psychiatrische cliënten - de toename van (ex-)psychiatrische cliënten in het thuislozenzorgcircuit is de laatste tijd prominent geworden. Juiste aantallen zijn niet altijd te geven, percentages rond de 40% tot 50% zijn in menig onderzoek genoemd. Het veranderde beleid in de geestelijke gezondheidszorg, het harde leven op straat en de combinatie met verslaving zouden de toename kunnen verklaren.
- De verslaafden - Heydendael en Nuy (1992) constateren dat niet alleen het gebruik van drugs maar vooral het meervoudig gebruik van een variatie aan middelen, de laatste jaren flink is toegenomen. In het onderzoek van Deben, et al (1992) is 12% van de respondenten verslaafd aan drugs en 5% aan alcohol. Langdurig gebruik en de gevolgen daarvan (na-ijleffecten) zorgen ervoor dat ze in het thuislozenzorgcircuit terecht komen en eventueel daar langer blijven. Interessant is de constatering naar aanleiding van onderzoek in Oostelijk Zuid-Limburg en Rotter-

dam, dat het aandeel van drugverslaafden (en de navenante na-ijleffecten) dramatisch zou zijn.

Extrapolatie van dit onderzoek naar een landelijke situatie zou kunnen betekenen dat ongeveer vijf tot zesduizend drugverslaafden (ondergrens is 20.000 in het hele land) tot de thuislozen kunnen worden gerekend.

- Allochtonen - de beleidsnota van de LSTO noemt de tweede en derde generatie migranten, met name Marokkanen en Surinamers als potentiële thuislozen. Ze zijn vooral te vinden in de passantenverblijven en particuliere pensions. De illegalen zijn gesignaleerd in Rotterdam. De Haagse soepbus signaleert ze ook, harde gegevens zijn echter niet voorhanden omdat men de gasten van de bus geen vragen stelt omtrent identiteit ed. Het busproject en de huiskamer van het Goodwillcentrum in Den Haag melden dat ruim 40% van hun bezoekers van buitenlandse afkomst zijn. Zij zijn lang niet allemaal thuisloos, de voorzieningen zijn tenslotte zo laagdrempelig dat iedereen er in principe gebruik van kan maken.

(Dit artikel is gebaseerd op delen van de nota Thuislozenzorg van de dienst Welzijn van de gemeente Den Haag, Den Haag 1993.)

Maatschappelijk Herstel in Den Haag: Hou Vast!

door Huub Donken, voorzitter Comité Hou-Vast, directeur van de Stichting Exodus (begeleidingscentrum ex-gedetineerden) en directeur/consulent Maatschappelijk Activeringswerk bij het Gereformeerd Instituut voor Kerk en Samenleving (GKS).

'Een stad van allure kenmerkt zich door de wijze waarop ze zich inzet voor de meest kwetsbaren', zo begint een beleidsnota van de ge-

meente Den Haag, geschreven in het kader van Maatschappelijk herstel van Sociaal Kwetsbaren.

In Den Haag, evenals in alle grote steden wonen duizenden mensen die uit de maatschappelijke boot vallen of dreigen te vallen. Onderzoek, verricht ter voorbereiding op het eerste Publiek Debat Maatschappelijk Herstel, dat eind september 1993 plaatsvond, wijst uit dat er in Den Haag ongeveer 4500 ex-psychia-

trische patiënten, 1000 ex-gedetineerden, 1500 ex-verslaafden, 1350 dak- en thuislozen en 350 zwerfjongeren zijn. Daarnaast zijn er hoogstwaarschijnlijk zo'n 2000 harddrugs-verslaafden.

Deze aantallen en het gegeven dat jaarlijks vele miljoenen gulden worden ingezet via hulp- en zorgverlening, hebben geleid tot de Motie-Eerbeek. Daarin werd gepleit voor

1500 ex-verslaafden

een brede aanpak van werkgevers, huisvesters, zorg- en hulpverlening, politie en justitie samen met de gemeente Den Haag, om te komen tot

in de achterliggende jaren voorgekomen dat men wel de nodige hulp kreeg bij het aanpakken van de problematiek, maar dat er onvoldoende

oog was voor:
Wat hierna? Hoe en wat zijn de mogelijkheden voor wonen? Voor werk? Voor het opnieuw aangaan van (familie)relaties? Hoe kan iemand zijn/haar

plaats weer verkrijgen in de buurt, de wijk en de samenleving?

In Reader IV, uitgegeven door van het Comité Hou-Vast ter voorbereiding op het tweede Publiek Debat Maatschappelijk Herstel, blijkt uit de beschreven casussen dat het nogal eens 'mis gaat'. Zo zijn er voorbeelden dat dak- en thuisloosheid veroorzaakt wordt door een inadequate reactie op huurschuld. Dat instellingen langs elkaar heen werken, er te weinig afstemming is. Het is hoognodig dat de instellingen hierin aan zelfonderzoek doen. Gelukkig komt er enige verandering.

Bijvoorbeeld in de verslavingszorg, waar de laatste jaren nadrukkelijk wordt gewerkt aan de vraag: 'Wat zijn de mogelijkheden na het afkickprogramma?' Behalve voor deze groepen, geldt dat ook voor dak- en thuislozen en zwervingjongeren. Noodzakelijke hulp, als ondersteuning en bij (tijdelijk) onderdak is prima! Maar laat deze gericht zijn op (her)inschakeling in de samenleving. Is het gemakzucht of wellicht een vorm van bevoogding dat ervan wordt uitgegaan dat 'deze mensen toch niet meer mee kunnen doen'?

Werkwijze en aanpak

Het Comité Hou-Vast heeft, in nauwe samenwerking met de door de gemeente Den Haag aangestelde projectleiders Maatschappelijk Herstel, in het afgelopen jaar veel contacten gelegd. Er zijn bijeenkomsten georganiseerd met instellingen die werkzaam zijn met genoemde

doelgroepen. De centrale vraag was: wat gaat goed en wat fout, ten aanzien van het beoogde doel? Tijdens deze bijeenkomsten bleek dat er veel te weinig overleg en samenwerking zijn, terwijl de praktijk uitwijst dat nogal wat cliënten eenvoudige problematiek met zich meedragen die in elkaar over loopt, bijvoorbeeld verslaving en dakloosheid of ex-detentie en dakloosheid of psychische problemen en verslaving. Voorts bleek dat met name de preventieve mogelijkheden tot het voorkomen van dak- en thuisloosheid, het voorkomen van isolement en recidive worden onderschat. Het Algemeen Maatschappelijk Werk, in Den Haag werkzaam in alle wijken en vaak de eerste instelling waar mensen naar toe gaan, heeft nauwelijks een rol in de preventie! In de gesprekken was (en is) de teruggetrokken rol van de RIAGG opvallend, terwijl uit verschillende onderzoeken blijkt dat met

meer maatschappelijk herstel van deze groepen. Naast veel inzet van mensen en middelen voor hulp en zorg, dient er veel meer te worden gedaan om deze groepen kansen te bieden in de samenleving. Naast de overheid hebben hierin ook de zojuist genoemde maatschappelijke groeperingen hun verantwoordelijkheid te nemen. Inmiddels is deze inzet tot Maatschappelijk Herstel (MH) van sociaal kwetsbaren in het Haagse uitgegroeid tot een begrip en is het één van de beleidsuitgangspunten van het college van B&W voor de jaren 1994 - 1998!

Wat beoogt MH?

Geconstateerd is, dat veel mensen langdurig uit de 'maatschappelijke boot' vallen of dreigen te vallen. Met name de sociaal kwetsbaarsten komen niet of nauwelijks aan bod op gebied van wonen en werken. Velen van hen blijven daardoor te lang afhankelijk van de zorg- en hulpverlening en hebben weinig of geen perspectief op een zelfstandig leven. Zo zijn er veel ex-psychiatrische patiënten, ex-gedetineerden en ex-verslaafden voor hun huisvesting aangewezen op kamerhuur met hoge huurprijzen en absurde borgsommen of soms erger, het bivakkeren onder de Haagse blote hemel.

In het arbeidsaanbod, zeker bij de teruglopende vraag van de achterliggende jaren, worden zij niet gezien en blijven zij aangewezen op een uitkering. Dit, terwijl een belangrijk deel van hen (rest)mogelijkheden heeft om zich in de samenleving in te zetten. In de hulpverlening is te weinig aandacht gegeven aan Maatschappelijk Herstel. Te vaak is het

name deze tak van hulpverlening gericht moet zijn op een aanpak die een breder perspectief biedt aan de cliënt. Ook in de mogelijkheden van aanpak bestaat er tot op de dag van vandaag een te grote schroom tot samenwerking. Hierin speelt de verantwoordelijkheidsvraag een belangrijke rol. Wie bepaalt? Wie heeft het voor het zeggen? Wie kan wie tot verantwoording roepen en zondig tot beleidsverandering? Er is een te groot verschil in aanspreekbaarheid. Zo kan de gemeentelijke overheid, de subsidieverstrekker van de meeste instellingen, nauwelijks invloed uitoefenen op de RIAGG. Sterker nog, in Den Haag zijn meerdere RIAGG's en iedere instelling kan een eigen beleid voeren. Om tot een zinvolle en adequate aanpak van de problemen te komen, zal hierin verandering moeten komen. De te grote mate van 'vrijblijvendheid' dient

1350 dak- en thuislozen

1000 ex-gedetineerden

te veranderen in een gezamenlijke verantwoordelijkheid, zodat naast de inzet van zoveel geld en middelen, gekomen wordt tot het hoogst mogelijke rendement. Dit kan worden bereikt door controle op werkafspraken en door productmeting.

Contact

Naast de bijeenkomst met de instellingen is er ook een gehouden met leden van de doelgroep. Zo'n 30 personen waren aanwezig. Ook aan hen is de vraag gesteld: wat ging goed/wat fout? Een groot aantal knelpunten kwam in dit 'ronde tafelgesprek' naar voren, waaronder: het ontbreken van maatschappelijk perspectief, de woonsituatie, de vaak te eenzijdige benadering in de hulpverlening, het ontbreken van een goed functionerende crisisopvang en de moeilijkheden bij het vinden van werk. Eén van hen zei treffend: 'Ik heb recht op mijn plichten, maar niemand heeft mij blijikbaar nodig'.

Afspraken en resultaten

Er is gekozen voor een brede aanpak om te komen tot een zo hoog mogelijk rendement van de inzet in het kader van Maatschappelijk Herstel. Werkgevers en woningbouwcoöperaties worden aangesproken op hun maatschappelijke verantwoordelijkheid voor werk en huisvesting. Daarnaast, en zeker niet in de laatste plaats, worden ook de hulpverlenende instellingen getoetst op hun inzet in dit proces. Inmiddels zijn er twee grote Publieke Debatten achter de rug. (Daarover leest u elders in dit nummer meer.) Uiteindelijk gaat het om bijna 10.000 personen; mensen die niet of nauwelijks mee tellen, getuige ook de

opstelling van de Arbeidsvoorziening.

De gemeente Den Haag heeft hoge prioriteit gegeven aan dit proces en het Ministerie van VWS zal er een financiële bijdrage aan leveren. Momenteel worden samenwerkingsprojecten opgezet in het kader van

werktoeleiding, huisvesting, maatschappelijk zinvolle taken, psychiatrische thuiszorg, banenbemiddeling voor ex-verslaafden en ex-gedetineerden.

Inmiddels is veel in gang gezet, er ontstaan netwerken en samenwerking en overleg komen tot stand. Een convenant tussen een werkgeversorganisatie en de hulpverlening om samen arbeidsmogelijkheden te creëren voor cliënten blijkt mogelijk. Er zijn op wijkniveau samenwerkingscontracten tussen AMW, Woningbouwverenigingen, RIAGG, Opbouwwerk en politie. Opvallend daarin is de voortrekkersrol die de wijkagenten daarin (kunnen) spelen. Vaak zijn zij de eerst aangesprokenen bij overlast, huurschuld en hygiënische problemen.

Uiteraard gaat het in de meeste gevallen om maatwerk. Er zijn echter vele varianten te bedenken. De vraag

die centraal staat is: blijven we zoveel investeringen van mensen en middelen doen zonder dat daarbij de eis of de vraag wordt gesteld of er perspectieven voor de doelgroep zijn? Durven en willen we inzetten op Maatschappelijk Herstel voor hen die bijna dagelijks ervaren wat het is om niet meer mee te tellen in de samenleving? De ex-gedetineerde, de ex-verslaafde, de dak- en thuisloze, de zwerfjongere of de ex-psychiatrische patiënt. En uiteraard weet ik dat niet iedereen staat te dringen en dat bij een aantal van hen enige (wellicht soms zware druk) uitgeoefend moet worden om tot hun inzet te komen. Toch stel ik

voor hierin niet te schromen of te bang te zijn, om de cliënt de plicht op te leggen mee te doen in de samenleving. Dagactiviteiten, het opdoen van een werkritme en -ervaring spelen daarbij een belangrijke rol. Daarnaast vind ik dat van hen, die de mogelijkheden hebben, de inzet moet worden gevraagd in de samenleving. Mijn ervaring opgedaan in de achterliggende jaren, met honderden mensen in verschillende projecten, leert dat het de moeite waard is en dat velen van hen vanuit het vrijwilligerswerk of vanuit wat nu heet 'het verrichten van maatschappelijk zinvolle en nuttige taken', doorstromen naar andere werkplekken.

Ondanks de kritiek die ik heb en door het nauwlettend volgen van het proces van Maatschappelijk Herstel in Den Haag wellicht zal houden, zijn er lichtpuntjes. Het aantal voorbeelden van samenwerking, afstemming en ontschotting is groeiende! Er komt een verandering van denken en handelen. Men durft meer en meer uit het hokjesdenken te komen. Vanuit een te lang naar 'binnen gerichte' hulp- en zorgverlening staat men open voor verandering.

De tijd dringt en de mensen die enthousiast zijn geworden door de brede inzet van Maatschappelijk Herstel, willen resultaten zien, maar er moet ook de tijd aan gegund worden. Er moet op worden toegezien dat het proces door blijft gaan en dat het niet verwordt tot een 'modieus' verschijnsel. Daar zijn er teveel van geweest de achterliggende jaren.

Van deze Publieke Debatten Maatschappelijk Herstel, gehouden op 29 september 1993 en 1 juni 1994, is een verslag gemaakt. Dit is tegen betaling van de kostprijs en portiekosten, fl. 7,50 per verslag of fl. 15,— voor beide, verkrijgbaar op: gironummer 3099889 tnv. GKS, Groothertoginnelaan 45, 2517 EC Den Haag ovv. 'Verslag 1e en 2e Publiek Debat Maatschappelijk Herstel'.

Drie Haagse casussen

(Ontleend aan het discussiemateriaal dat is gebruikt bij het voeren van de Publieke Debatten over de aanpak van Maatschappelijk Herstel te Den Haag.)

Casus 1

Op 27 januari jl. heb ik samen met Jeanette Durand van Ypsilon een tocht gemaakt langs plekken waar zich regelmatig zwervers bevinden. Het was die dag koud en vooral guur weer. Ons startpunt was ijssalon Florencia waar, zomer en winter door, veel mensen uit de doelgroep komen. Eén van de medewerkers attendeerde ons op het feit dat er al een half jaar lang een sterk vervuilde man lag naast het hoofdpostkantoor. Wij zochten deze plek op en inderdaad: onder een berg lompen lag, in een niet te harden stank, een oude, verdrietige man. Hij was in de war, ziek en kon vanwege zijn open benen nauwelijks op zijn voeten staan. Hij vertelde zijn naam, dat hij 62 jaar oud was en in het jappenkamp had gezeten. H. voelde zich beroerd en wilde graag een bed, waar dan ook.

Wij gingen naar het politieburo zo'n 200 meter verderop en werden daar welwillend aangehoord: het was bekend dat daar al geruime tijd een man lag maar, hij was toch niemand tot last? Op ons aandringen wilden surveillanten wel even gaan kijken. Wij spraken af aan het eind van de middag terug te komen.

Rond vijven bleek H. er nog steeds te liggen. Wij weer naar het buro, ditmaal voor een gesprek met de adjudant. Deze wilde wel actie ondernemen maar verwachtte niet dat de RIAGG mee zou werken. Daarnaast was het een probleem om de man met een politiewagen op te halen, daar deze nadien geheel ontsmet zou moeten worden. Uiteindelijk heeft de oude man, geholpen door twee agenten, de afstand naar het buro lopend afgelegd; daar werd hij van koffie en boterhammen voorzien.

Toen de artsen van de RIAGG kwamen was na een kort gesprek hun conclusie dat er geen reden was voor opname van H.; ze meenden dat hij maar naar de soepbus moest gaan.

Ondanks onze pogingen moest H. zodoende die avond toch weer op straat slapen.

Pas de volgende dag, mede met behulp van de Inspecteurs voor de Gezondheid en voor de Geestelijke

Gezondheid, is het gelukt H. met een ambulance over te laten brengen naar het Westeinde-ziekenhuis. Daar aangekomen dreigde het bijna weer mis te gaan en wederom door ingrijpen van de Inspecteur kon voorkomen worden dat H. weer op straat werd gezet.

Na een medisch onderzoek achtte de dermatoloog het nodig de man een week in het ziekenhuis te houden voor behandeling van zijn benen.

Vanuit het ziekenhuis is daarna een plek voor hem gevonden in het Maatschappelijk Centrum van het Leger des Heils, waar hij tot op heden nog steeds verblijft. Deze 62-jarige man leefde vier maanden geleden zwaar vervuilde, ziek en in de war op straat en is nu in staat te functioneren in een instelling voor dak- en thuislozen.

Casus 2

Diezelfde dag, 27 januari, werden we geconfronteerd met M., een 44-jarige, psychiatrisch gestoorde man zonder vaste woon- of verblijfplaats. M. is meer dan 20 jaar opgenomen geweest in Rosenberg. We ontmoeten hem op het busstation bij het Centraal Station. Hij had geen onderdak en wilde graag een bed. Hij vertelde dat hij medicijnen gebruikte: één maal per veertien dagen krijgt hij in Rosenberg zijn depot, twee maal per week haalt hij daar ook zijn geld op.

Omdat wij een afspraak hadden met de spoorwepolitie, zeiden we M. dat we elkaar over een uur weer zouden zien. Tijdens ons gesprek met de spoorwepolitie bleek dat de overlast die M. veroorzaakte dermate groot was dat de politie middels procesverbalen hem weer achter slot en grendel probeerde te krijgen. Zij hadden al meerdere malen met diverse hulpverlenende instellingen contact opgenomen om over M. te praten, echter zonder resultaat. Ook de bedrijfsbeveiliging van Babylon bleek last te hebben van M.: hij wordt soms agressief naar voorbijgangers, spuugt, scheldt, doet zijn behoefte midden in het winkelcentrum en is regelmatig heel bang en verward. Voor andere zwervers is M. een gemakke-

lijk doelwit; hij wordt vaak beroofd en in elkaar geslagen. Ook de beveiligingsdienst heeft regelmatig een beroep gedaan op hulpverlenende instanties om naar oplossingen te zoeken, ook zij voelen zich daarbij niet gehoord. Het komt regelmatig voor dat zij net zo lang met M. moeten praten tot hij weer rustig is.

Het uur was om, dus gingen we terug naar onze afspraak met M.: wat nu? Eerst Rosenberg gebeld en het verhaal verteld; over de telefoon werd echter geen informatie gegeven en M. kon altijd in Rosenberg terecht. M. echter wilde overal naar toe maar niet naar Rosenberg. De instellingen voor dak- en thuislozen hadden stuk voor stuk geen plek en het passantenverblijf wilde M. niet hebben omdat hij eerder onrust gezaaid had binnen de groep. We legden contact met M.'s moeder: zij probeert zo goed en zo kwaad als het gaat nog wel eens voor hem te zorgen maar ze is oud en kan hem niet meer de baas: ze is over de hele situatie vreselijk ongelukkig.

M. is bekend bij de RIAGG, Rosenberg, de Kessler Stichting, het Leger des Heils, de soepbus, Adena, de politie enz. Tot op heden loopt hij nog steeds buiten.

Casus 6

K., (56 jaar), komt uit een gezin van 14 kinderen waarvan er drie op jonge leeftijd zijn overleden aan kanker. Ieder kind is vlak na de geboorte naar een tehuis gestuurd, omdat zijn moeder, die zwaar TBC had en suiker, er niet voor kon zorgen. K. verbleef tot zijn 14e jaar in een weeshuis in Leiden; later kwam hij terecht in een tehuis in Scheveningen waar veel sexueel misbruik van kinderen plaatsvond.

Vanaf zijn 17e jaar heeft hij 3 jaar op een logger gevaren. Hij onderhield zo de familie. Op zijn 20ste trouwde hij. Hij ging in de bouw werken, haalde via avondstudie onder andere een aannemersdiploma en werkte zich op tot uitvoerder. Zijn huwelijk duurde 24 jaar maar eindigde in een scheiding. Uit dit huwelijk heeft hij twee zoons die nu beide hun eigen bedrijf hebben. Na negen

Dak- en thuislozenzorg in Tilburg; Een moestuin in de gecultiveerde hof

door Judith Smets en Sjaak Cox, medewerkers van het PON, Instituut voor advies, onderzoek en ontwikkeling in Noord-Brabant

jaar eindigde zijn tweede relatie eveneens in een scheiding: de vrouw wilde terug naar haar ex-man. Door deze situatie raakte K. overspannen. Zijn inmiddels opgebouwde aannemersbedrijf raakte hij kwijt. Hij had f. 70.000,- schuld. Tevens hoorde hij dat hij waarschijnlijk kanker heeft maar is niet meer naar het ziekenhuis teruggegaan omdat hij het allemaal even niet aankon. K. heeft nu een WAO-uitkering van ongeveer f. 2.000,- waarvan de helft gebruikt wordt voor de aflossing van de schuld. Het laatst had hij een kamer die f. 1.000,- kostte per maand, zodat hij nog geen honderd gulden per maand overhield om van te leven. Hij beseftte dat dit niet vol te houden was en kwam bij de Kessler Stichting terecht. Intussen is een juriste bezig een andere schuldenregeling te treffen. K. heeft op dit moment geen contacten met zijn familie.

In Tilburg leven 44 dak- en thuislozen met psychiatrische en/of verslavingsproblematiek op straat. Voor hen is geen adequate opvang. Toch is de stad rijkelijk bedeed met instellingen die zich bezig houden met dak- en thuislozen. Het probleem is dat iedereen zijn eigen tuintje cultiveert, maar dat de zorg voor de hele hof ontbreekt en de moestuin wordt verwaarloosd.³⁾ Dit was de conclusie uit een onderzoek van het PON over dak- en thuislozen in Tilburg. Op initiatief van de Rotary Tilburg-Leydal en Huize Poels werd hierover een conferentie georganiseerd.

Aantallen dak- en thuislozen

In het onderzoek dat het PON²⁾ verrichtte stond het in kaart brengen van het aantal dak- en thuislozen met psychiatrische en/of verslavingsproblematiek in Tilburg centraal. Een groot probleem is het nageenough ontbreken van betrouwbare cijfers over het aantal. Schattingen voor Nederland, en ook voor Tilburg, lopen erg uiteen en zijn afhankelijk van de methode van onderzoek die wordt gehanteerd. Wij hebben voor Tilburg het aantal dak- en thuislozen opnieuw geïnventariseerd door instanties en personen te benaderen die overzicht hebben over de Tilburgse situatie. Dat het mogelijk was om deze methode te gebruiken heeft te maken met het feit dat Tilburg in dit opzicht een groot dorp of een kleine stad is: Tilburg is overzichtelijk. De gegevens zijn gecontroleerd op naam om te voorkomen dat dak- en thuislozen, die door verschillende instanties zijn genoemd, meerdere keren in de telling worden meegerekend. In eerste instantie komen we voor 1993 uit op 135 dak- en thuislozen in Tilburg. Van deze personen zijn behalve leeftijd en geslacht ook de huidige verblijfplaats en de problematiek in kaart gebracht. Van deze 135, zijn er inmiddels 23 elders in het land terecht gekomen (in ieder geval uit Tilburg vertrokken) en 29 zijn aan een woning geholpen via het project Bijzondere Huisvesting

³⁾, opgenomen in een voorziening voor thuislozen of in het Sociaal Pension⁴⁾. Een ander selectie criterium is de problematiek: het moet gaan om psychiatrische en/of verslaafde thuislozen. Dat betekent dat nog eens 39 personen niet tot de doelgroep behoren, omdat de problematiek niet voldoende bekend is of voor dit onderzoek niet relevant (bijvoorbeeld als het gaat om louter psychosociale problematiek). Er blijven dan 44 'echte' dak- en thuislozen over: daarvan zijn er 5 verslaafd aan alcohol, 2† aan harddrugs, 7 hebben psychiatrische problematiek en 11 zijn verslaafd aan drugs en hebben psychiatrische problematiek. Daarnaast kampen ze allemaal met psychosociale problemen. Vergeleken met tien jaar geleden is dat een enorme toename. Toen waren er namelijk 5 dak- en thuislozen die iedereen kende. En dan zijn de twintig bewoners van het Sociaal Pension (dat een wankel financiële basis heeft) en het toenemende aantal zwerfende (allochtone) jongeren⁵⁾ niet eens meegerekend.

Aanbod in Tilburg

In het onderzoek is het totale aanbod van instellingen in Tilburg die met dak- en thuislozen in aanraking komen beschreven. In dit artikel beperken we ons tot het noemen van de belangrijkste organisaties. Naast twee grote opvangvoorzieningen, Huize Poels en De Klinkert, is er het Psychiatrisch Centrum Jan Wier (inmiddels gefuseerd met de RIAGG) en de RIBW, die beide de laatste jaren fors zijn uitgebreid. Verder zijn te noemen het Consultatiebureau voor Alcohol en Drugs en het Instituut voor Maatschappelijk Werk Tilburg e.o.. Het totale aanbod voor dak- en thuislozen varieert van de mogelijkheid tot het verkrijgen van een kopje koffie of een maaltijd, dagopvang en -activiteiten, budget- en woonbegeleiding⁶⁾, een (tijdelijke) slaapplek tot opname met en zonder behandeling. Laatste loot was de oprichting van een Sociaal Pension. De Tilburgse instellingen hebben hun best gedaan om specifieke hulpvormen aan te passen aan de

eisen van deze tijd. Het aanbod is veelzijdiger geworden, gedifferentieerder en meer toegespitst op specifieke doelgroepen. Het eigen tuintje is netjes aangeharkt en voorzien van nieuwe bloemperken en paden. De Nationale Raad voor de Volksgezondheid⁷⁾ heeft een ideaaltypisch model beschreven waarin wordt gestreefd naar een tweesporenbeleid: preventie van dakloosheid en zo mogelijk rehabilitatie en het creëren van een voldoende aanbod. Bij de organisatie van dit model opteert de Raad voor een regionaal circuit. Kern hiervan vormen een dienstencentrum met verschillende ambulante functies (waaronder zorgregie, out-reach, inkomensondersteuning, dagbesteding, begeleiding, woonondersteuning), een time-out voorziening en goede gegarandeerde doorstromingsmogelijkheden. Wordt dit model toegepast op Tilburg dan blijkt dat in beginsel bijna alle functies voor zo'n model aanwezig zijn, maar dat deze dwars door elkaar heen lopen. Het mozaïek vereist één regie en die is er niet. De Tilburgse hof kampt met problemen, ondanks alle inspanningen van de onderscheiden instellingen, concluderen we in het onderzoek. Nieuwe projecten worden in eerste instantie binnen de eigen organisatie uitgedacht en gepresenteerd. De nieuwe projecten hebben ook een aanscherping van contra-indicaties met zich meegebracht. Een bepaalde groep (waaronder de 44) wordt daardoor niet meer bereikt: 'de moestuin wordt ernstig verwaarloosd'. Van samenwerking en afstemming is nauwelijks sprake. Meermalen hebben we medewerkers van instellingen hun verwondering horen uitspreken over nieuwe projecten waar zij via de krant kennis van moesten nemen. Daarnaast komt in de door ons gevoerde gesprekken een keur van misverstanden naar boven, beelden van elkaar die op incidenten zijn gebaseerd en gebrek aan vertrouwen in elkaars werkwijze. Van werkelijke zorgregie is in Tilburg geen sprake; het ontbreekt aan verantwoordelijkheid voor de hele hof. Een gezamenlijke regie is des te meer van belang gezien de algemene verwachting dat de grote groei

van dak- en thuislozen er nog zit aan te komen. Dit als gevolg van allerlei maatschappelijke ontwikkelingen als hogere huren, toename van de werkloosheid van met name bijzondere groepen, uitstoot van on-aangepaste uit voorzieningen en deïstitutionalisering.

Conferentie

Het is de vraag wie er nu verantwoordelijk is voor deze groep en wat dit organisatorisch en financieel voor consequenties kan hebben. Gaat het om een zorgprobleem voor de AWBZ-instellingen of om een huisvestings- en opvangprobleem? En, als het gaat om een gezamenlijk probleem, hoe kunnen dan de cultuurverschillen tussen de psychiatrie en de maatschappelijke opvang overbrugd worden? Deze vragen werden voorgelegd aan de betrokken Tilburgse instellingen op eerder genoemde conferentie⁸⁾. Tilburg heeft een naam hoog te houden, was de conclusie van de inleiders. De voorwaarden zijn aanwezig, de feiten bekend en het probleem in kaart gebracht. Voordat echter van zorgregie tussen de instellingen sprake kan zijn, moet eerst overeenstemming zijn in de regie van de middelen: 'eerst het geld dan het veld' stelde Wennink in zijn inleiding. In de discussie paktten de twee financiers, de CZ-groep (zorgverzekeraar) en de gemeente Tilburg, de handschoen snel op. De gemeente wil graag iets doen aan het probleem en heeft, door decentralisatie van rijksmiddelen, sinds 1 januari 1994 zeggenschap over de middelen voor de maatschappelijke opvang. Ook de zorgverzekeraar wil het probleem aanpakken en wil het (zorgvernieuwings)geld anders in gaan zetten: 'de hof moet maar eens aangeharkt worden', niet méér van hetzelfde maar anders. 'Bovendien mag er best een stukje moestuin bij zijn', waarmee bedoeld wordt dat de hulpverlening weer naar de mensen moet worden gebracht en de (AWBZ-)regels niet altijd zo strikt gehanteerd hoeven te worden. Dit werd gesteld naar aanleiding van de constatering van Jan Wier dat zij zeker hulp willen verlenen aan deze groep mensen, maar

dat zij niet bij hen aankloppen. De ziektekostenverzekeraar reageerde hierop met de uitspraak dat zij dan beter (AWBZ-)middelen kunnen inzetten op plaatsen waar deze groep wel komt.

Gemeente en zorgverzekeraar stapten toen door de heg en opteerden voor een gezamenlijke inzet van middelen uit de maatschappelijke opvang en vrijkomende AWBZ-middelen binnen één samenhangend circuit.

Na deze uitspraken van de financiers konden de instellingen niet achter blijven. Publiekelijk verklaarde iedereen de behoefte te voelen voor samenwerking, om het functie-model zoals bedoeld door de NRV te verwezenlijken, op de onderdelen waarop dat nog niet gebeurt. Het gaat dan met name om zorgregie en om out-reach, zelf op pad gaan en niet afwachten tot de mensen naar de instellingen toe komen. Geconstateerd werd tevens dat het daarbij niet alleen om de 44 dak- en thuislozen, waarvan in het PON-rapport sprake is, moet gaan maar dat het probleem in bredere verband moet worden benaderd. Ook de categorie (allochtone) jongeren kan daarbij worden betrokken. In het algemeen moet voorkomen worden dat mensen afglijden tot dak- en thuisloosheid, door het nemen van preventieve maatregelen. Betrokken Tilburgse instellingen spraken af om op korte termijn onder voorzitterschap van de gemeente en zorgverzekeraar bij elkaar te komen om een concreet werkprogramma op te stellen waarin de zorg voor dak- en thuislozen die nu uit de boot (dreigen te) vallen wordt verbeterd.

Daarmee kan Tilburg geschiedenis schrijven en een proeftuin zijn voor andere regio's.

(Met toestemming overgenomen uit Passage, nr. 4, augustus 1994.)

Gesprekken over geld en God met een zootje ongeregeld

door Klaas Koetje, free lance-journalist

Noten

1) Met deze beeldspraak typeerde Prof. van Londen de conclusie van het PON-rapport over de problematiek in Tilburg.

2) Cox Sj., Smets J., Uitgestoten en opgevangen?, Over dak- en thuislozen in Tilburg, PON, Tilburg, april 1994.

3) Een samenwerkingsproject tussen de opvangvoorzieningen De Klinkert en Huize Poels en de vier Tilburgse woningbouwverenigingen. Gericht op het voorkomen van huissuitzettingen en het verminderen van overlast.

4) Het Sociaal Pension van Huize Poels biedt huisvesting, opvang en stabiliteit aan personen met psychiatrische en/of verslavingsproblematiek. Het PON heeft een evaluatieonderzoek verricht naar het functioneren van het Sociaal Pension. Een rapport hierover zal binnenkort verschijnen.

5) De Tilburgse politie sprak op de conferentie al van 87 Turkse, Marokkaanse en Antilliaanse jongeren die een groot deel van hun tijd op straat rondzwerven.

6) Tilburg kent bijvoorbeeld 19 verschillende vormen van woonbegeleiding, verdeeld over 6 instellingen, waar inmiddels 400 mensen onderdak hebben gevonden.

7) Nationale Raad voor de Volksgezondheid, Thuisloosheid en psychische stoornissen, Advies over een opvang- en asiel functie voor dak- en thuislozen, Zoetermeer, oktober 1993.

8) Uitgestoten en opgevangen, Conferentie over de problematiek van psychiatrische en verslaafde thuislozen, Tilburg, 21 april 1994. Dagvoorzitter was Prof. drs. J. van Londen (NRV). Inleidingen werden verzorgd door dr. H. Wennink (NRV) en drs. J. van Weeghel (NcGv). Het rondetafelgesprek met de Tilburgse instellingen stond onder leiding van Jos van der Lans (welzijnsjournalist). □

Voor sociaal-coördinator Fenny Mennes van de Open Hof in Groningen bestaat toeval niet. "Er is altijd iets dat er voor zorgt dat dingen gebeuren". Enerzijds werpt die ontboezeming een licht op haar persoonlijke leven en werk. Anderzijds verklaart het de onderliggende filosofie van de Open Hof waarin zes kerken samenwerken en een menselijke manier hebben gevonden om om te gaan met de bonte stoet 'gasten', bestaande uit dak- en thuislozen, verslaafden, bijna-verslaafden en ex-psychiatrische patiënten. Een snel groeiende groep van sociaal ontheemden die in het huiskamerproject van de Open Hof een sfeer aantreffen waarin de nadruk nu eens niet ligt op de problemen maar op de mens die daarachter schuil gaat.

De nu 49-jarige Mennes kwam door een curieuze sturing van het lot in aanraking met de zorg voor de dak- en thuislozen. Ze wilde ongeveer zeven jaar geleden de thema-avond 'Andere samenleving, ons een zorg' bezoeken en kwam erachter dat ze op de verkeerde avond aan de deur klopte. "Dat bleek dus de goede avond te zijn", zegt ze: "want er was geen thema-avond maar wel de

"Het was heel gezellig. Helemaal niet vreemd om in gesprek te zijn met de gasten. Ik wilde toch al met mensen werken en toen wist ik: hier moet ik gewoon in".

Ze werd kort na deze eerste kennismaking vrijwilliger voor twee dagen in de week maar dat veranderde al snel in een full-time bemoeienis. Ongeveer een maand na de eerste schreden op het vrijwilligerspad,

dagopvang voor de thuis- en daklozen en ik trof daar een klimaat aan waarvan ik meteen wist: dit is gewoon mijn plek". Aanvankelijk hield men haar voor de nieuwe medewerkster maar dat bleek ze niet te zijn. Ze bleef even koffie drinken en zag in de huiskamer mensen die ze in de Groningse binnenstad op straat zag leven:

werd ze in de staf van de dagopvang gevraagd. "Het bleek dat situaties steeds vaker escaleerden en ik zag dat dat voornamelijk lag aan de samenstelling van de groepjes vrijwilligers".

In haar huidige functie, inmiddels opgewaardeerd tot banenpooler, houdt ze het evenwicht in de vrijwilligersgroep dan ook nauwlettend in

de gaten. "Vrijwilligers moeten ook leren wat ze aankunnen en dat is voor ieder verschillend. Mensen die iets eerder agressief reageren moet je niet gezamenlijk in een team plaatsen want dan escaleert de boel voortdurend", zegt ze verwijzend naar het vaak onvoorspelbare gedrag van de gasten. Ze voegt er nog wel aan toe dat een escalatie op z'n tijd wel z'n nut heeft: "Om ons wakker te houden".

Acceptatie

Volgens Fenny is het heel belangrijk dat een vrijwilliger accepteert waar de persoonlijke beperkingen liggen. Dat wordt regelmatig onderling besproken. In de praktijk blijkt volgens haar ook dat vrijwilligers die niet alleen gewezen worden op hun eigen grenzen en fouten, maar die ook accepteren, het werk in de Open Hof het langst volhouden..

De overeenkomsten met de gasten, die intern wel eens "onze schatjes" worden genoemd, dringen zich wel op als ze zich laat ontvallen: "Ze schreeuwen gewoon om grenzen en die moet je dan ook duidelijk stellen". De heftigheid waarmee dat gepaard gaat leidt weleens tot angstwekkende situaties maar daar mogen vrijwilligers niet voor terugdeinzen: "Het is normaal dat je wel eens angstig wordt maar als dat een onderdeel van je gedrag is dan voelen de gasten dat haarfijn aan en dan krijg je problemen".

Zelf heeft Fenny een keer behoorlijk in angst gezeten toen ze merkte dat een paar gasten haar huis hadden gevonden en een poging tot inbraak hadden gedaan: "Ik wist ook wie het geweest waren maar ben er na een paar dagen in geslaagd die angst te overwinnen. Dat hebben ze gezien en sindsdien hebben ze me met rust gelaten. Ze zijn nooit meer aan de deur geweest".

Ook een andere vaste bezoeker die toevalligerwijs in hetzelfde huizenblok woont heeft ze kunnen weerstaan ondanks het feit dat ze nog met afgrijzen vertelt over de vele keren dat de betreffende drugsverslaafde haar keer op keer bespuugde: "Kom je net onder de douche vandaan, stap je je huis uit en dan

zit je er weer onder. Zo smerig. Bijna had ik hem een keer een pak slaag gegeven toen hij me langdurig volgde door de stad. Ik heb me kunnen beheersen omdat ik juist op tijd besepte dat hij daar op uit was. Sindsdien is het voorbij. Toeval bestaat niet. Het zijn dingen die je mee moet maken".

Zwaar

Ondanks de analyserende wijze van spreken blijkt dat ze haar werk zwaar vindt. Ze zal nieuwe vrijwilligers dan ook niet, zoals ze zelf heeft gedaan, meteen teveel mee laten draaien. Tot rust komen is belangrijk. Fenny heeft pas een week-endje uitwaaien op Ameland achter de rug en dat is wel lekker maar niet voldoende. Bij de eerste stap terug in huis rinkelde meteen de telefoon: "Drie keer telefoon en allemaal over de Open Hof". Ervaring met haar eerste vakantie heeft wat dat betreft veel duidelijk gemaakt. "Ik was al twee jaar niet geweest en ging toen drie weken weg. Ik dacht dat dat voldoende was maar bij thuiskomst was ik ziek. Ik was wel los van het werk maar nog niet tot rust gekomen", vertelt Fenny. De laatste paar jaar vertrekt ze na het winterseizoen, zo rond mei, naar een vaste plaats in Turkije waar ze rustig de tijd neemt om geheel los te komen van het

werk in de Open Hof. Dat duurt meestal een week of drie en de resterende twee weken benut ze om wat rond te trekken en te genieten van de rust. "Ik heb dat echt nodig", zegt ze. Op de vraag of ze de problemen waar ze voortdurend mee te maken krijgt niet mee naar bed neemt, antwoordt ze resoluut: "Als dat gebeurt dan stop ik meteen". Het is ook niet niks waar Fenny en de bijna veertig vrijwilligers van de Open Hof zich mee bezig houden. Dagelijks verzamelt zich een groep mensen aan de Spilsluizen, voor de Open Hof, in de binnenstad van Groningen. Van afstand een zootje ongeregeld dat om negen uur 's ochtends de eeste flessen bier ontkurkt en geduldig maar luidruchtig wacht tot de huiskamerdeur geopend wordt. Dan is er tijd voor koffie en, vooral in de winter, een warme plek om te zitten.

"De gasten hebben toch een vreemd soort onderlinge solidariteit, ook naar de vrijwilligers toe. Soms zie je als er moeilijkheden dreigen te ontstaan dat ze gezamenlijk optreden om die problemen de kop in te drukken". Het is een solidariteit die misschien wel ontstaat door de heldere manier van werken bij de Open Hof. De gasten zijn zoals ze zijn en moeten zich aan de huisregels houden evenals de vrijwilligers die bijvoorbeeld niet mogen evangeliseren: "Menselijkheid daar gaat

het om. Als hier al iemand over God of kerk begint dan zijn het de gasten en daar ontstaan vaak boeiende gesprekken uit. Er zijn ook nogal wat gasten die juist christelijk opgevoed zijn maar daar niet mee uit de voeten kunnen".

De gasten mogen in de Open Hof natuurlijk geen drank of drugs meenemen of dealen. En bij regelmatig agressief gedrag kan de toegang voor een bepaalde tijd worden geweigerd. Meestal komt het niet zover omdat de gasten de huiselijke sfeer van de Open Hof bijzonder op prijs stellen. Blijft niettemin bestaan dat het gedrag van verslaafden en ex-psychiatrische patiënten onvoorspelbaar is en regelmatig tot agressief gedrag leidt: "De mooiste verhalen kunnen ze ophangen als ze geld willen hebben en dan kunnen ze erg agressief worden als je voet bij stuk houdt. Het zijn conflicten waar je doorheen moet en meestal zijn ze de volgende dag erg blij want ze weten zelf ook wel dat het misgaat als je maar geeft".

Budgettering

Daarmee snijdt ze zelf het belangrijkste deel van haar werk als banenpooler aan: de budgettering van de gasten. In de zomer maken zo'n dertig tot veertig bezoekers gebruik van de mogelijkheid om het schaarse inkomen via Fenny niet over de balk te gooien. In de winterperiode loopt dat al op tot 125 bezoekers. Het is een regeling die toevallig is ontstaan. Aanvankelijk regelde de Open Hof voor thuis- en daklozen slaapbriefjes waarmee ze in de lokale slaaphuizen terecht konden. De vergoeding van de Gemeentelijke Sociale Dienst kwam dan rechtstreeks bij de Open Hof binnen. "Daardoor kwamen ze nooit voor de situatie dat ze geen geld meer hadden en noodgedwongen op straat moesten slapen". Vanuit die mogelijkheid ontstond de vraag bij verslaafden en mensen die simpelweg niet met geld overweg kunnen of de Open Hof dat ook kon regelen voor andere zaken en zo is de budgettering ontstaan. Anders dan instellingen als de gemeentelijke kredietbank neemt de Open Hof daar risico's bij: "Wij be-

ginnen al te helpen als er nog geen geld is". Die voorschotten mogen enkele weken duren en ondertussen zoekt Fenny uit of er daadwerkelijk een uitkering of ander geld op komst is. Over het algemeen krijgt de Open Hof de machtiging om het inkomen te beheren zodat vaste lasten, zo die er zijn, of andere verplichtingen betaald kunnen worden. Het besteedbare deel van het inkomen wordt vervolgens per week, per twee weken of per maand aan de gast gegeven. Alleen bij ex-psychiatrische patiënten wordt de budgettering nog wel eens per dag gedaan: "Maar je weet ook dat wanneer je geld geeft het vaak voorkomt dat ze het bij wijze van spreken op de hoek allemaal al opgehaald hebben". Of per week of in grotere termijnen wordt gebudgetteerd hangt af van de omstandigheid of de betreffende cliënt in staat blijkt enigszins verstandig met geld om te gaan.

Door de buitenwacht wordt de budgettering soms betuttelend genoemd maar dat wijst Fenny resoluut van de hand: "Wij praten niemand iets aan. Wij willen mensen ook niet veranderen. Dat is niet ons uitgangspunt en dat maakt dat de gasten hier graag komen. Ze moeten ook zelf om budgettering vragen. Natuurlijk is het zo dat opvang ook een stukje begeleiding betekent. En je hoopt toch dat je af en toe iemand uit de goot kunt houden of halen.". Ze erkent dat dat niet vaak lukt maar iedere gast die via de Open Hof een beetje op de rails gezet kan worden, is pure winst.

Illustratief

Met voorzichtige afkeuring praat ze dan ook over het beleid van een instelling als de methadonbus waarvan een groot deel van de cliënteel ook regelmatig de Open Hof bezoekt. "Verslaafden kunnen fantasistisch liegen, niemand die dat beter kan. En dan zie je ze soms met methadon lopen voor twee weken omdat ze zogenaamd op vakantie gaan. Op die manier duw je ze toch alleen maar dieper met hun kop de goot in?"

Het directe gevolg voor de Open

Hof is dat naast de echte gasten nu ook een groepje kleinere dealers zich regelmatig verzamelt voor de deur. Hoewel er nog geen echte klachten uit de buurt zijn binnengekomen, heeft Fenny het gevaar al onderkend en is met de gasten afgesproken dat ze niet eerder komen opdagen dan de werkelijke openingstijd zodat de overlast voor de omwonenden beperkt blijft: "Gelukkig levert dat al resultaat op want ze weten donders goed dat we de Open Hof moeten sluiten als het gedrag op straat uit de hand loopt". Overigens adviseert ze buurtbewoners om simpelweg de politie te bellen of die wat vaker langs kan rijden: "Dat blijkt in de meeste gevallen afdoende".

Met de nodige zorg ziet ze de ontwikkelingen tegemoet. In de afgelopen twee jaar is al duidelijk gebleken dat de groep thuis- en daklozen in omvang toeneemt. Hetzelfde geldt voor verslaafden en een groeiende groep jongeren die vroegtijdig in moeilijkheden komt. Volgens Fenny is een deel van de zich uitbreidende problematiek te wijten aan de manier waarop in de huidige Nederlandse samenleving problemen worden aangepakt. "Oplossingen worden steeds weer in extremen gezocht. Er wordt niet gezocht naar de middenweg waarmee je mensen misschien een duwtje in de goede richting kan geven", verklaart ze daarbij tevens verwijzend naar de bezuinigingen in de psychiatrische zorg. Met name uit die hoek ziet ze een groeiend aantal thuis- en daklozen komen en ze durft zich niet echt af te vragen hoe de komende jaren de ontwikkelingen zullen uitpakken: "We gaan maar gestaag door. We zien wel, hoewel het af en toe frustrerend is om te zien dat er ook bij instellingen waar wel geld zit, zo weinig wordt gedaan. Niemand in Groningen hoeft op straat te slapen maar er zijn te weinig bedden terwijl daar wel geld voor is en je vraagt je dan af waarom daar niets aan wordt gedaan".

Vrijwilligers in de Maatschappelijk

door Sannie Schotsman en Doutsje Nauta.
bestuursleden Vereniging Open Hof

In de zeventiger jaren voelden kerken de behoefte om zich in de binnenstad van Groningen gezamenlijk te manifesteren. Ging men er in het begin van uit dat de Open Hof zoals de organisatie ging heten, (genoemd naar de Hofstraat waar men zich vestigde) drie aandachtspunten zou hebben, te weten: leren, vieren en dienen. Gaandeweg werd duidelijk dat deze koppeling niet haalbaar was. 'Vieren' en 'leren' werden elders ondergebracht en 'dienen' werd voor de Open Hof de belangrijkste activiteit. Het werd een oecumenisch diakonaal-pastoraal centrum. Aanvankelijk richtte men zich op mensen met problemen: werkloos, arbeidsongeschikt, verslaafd, eenzaam enzovoort.

In die tijd was er in de goede stad Groningen geen opvang voor dak- en thuislozen. Het gemeentelijk slaaphuis Druif was gesloten en daarvoor was niets in de plaats gekomen. De Open Hof heeft zich toen ook opengesteld voor bezoekers die vaak zonder vaste woon- of verblijfplaats door de stad zwierden. Het was en is nog steeds dagopvang, 's morgens en 's avonds open.

Ondanks het feit dat nu ook de gemeente over goede en velerlei opvangvoorzieningen beschikt, blijkt dat de Open Hof nog steeds in een grote behoefte voorziet. Tellingen leren dat de Open Hof jaarlijks zo'n 8000 tot 10.000 bezoeken telt. Let wel bezoeken. Vooral de bezoekers die een financiële regeling bij ons hebben komen zeer regelmatig. "De vereniging wil de kerken in Groningen van dienst zijn bij het gestalte geven aan hun verantwoordelijkheid voor het leven in de Groninger binnenstad en daartoe een Diakonaal Pastoraal Centrum 'de Open Hof' genaamd, in stand houden." Zo luidt de doelstelling zoals deze in de statuten is neergelegd. En hoe geven we hier vorm en gestalte aan? Hoe kun je van je medemenselijkheid, je dienstbaar zijn blijik geven in een huis vol mensen, zo verscheiden in hun problemen? Mensen zo

verschillend dat we spreken van een verzameling individuen. Het overgrote deel ervan heeft geen sociale banden meer en de economische banden zijn vaak beperkt tot de uitkerende instanties. De medewerkers van de Open Hof ontmoeten de traditionele thuisloze (klassieke zwerver), de nieuwe thuisloze (waarbij zich één hardnekkig probleem heeft ontwikkeld), de ex-psychiatrische patiënt, de verslaafde en de jongere (waarbij een toename is te constateren en waarbij sprake is van een 'ongelukkige jeugd' en een terugschrikken voor eigen verantwoordelijkheid). Bovendien gaat het vaak om mensen die de weg naar de reguliere hulpverlening niet wisten te vinden, of door de hulpverlening gedemotiveerd zijn geraakt en er geen verwachting meer van hebben.

De hulp die de Open Hof tracht te bieden geschiedt op basis van gelijkwaardigheid, gesprekken van mens tot mens, geen loketten, maar een gesprek op de bank in de huiskamer. Mogelijkheden voor een gesprek onder vier ogen zijn echter altijd aanwezig. Er wordt uitgegaan van de eigen verantwoordelijkheid, afspraak is afspraak. Het diakonaat van de Open Hof beoogt ondermeer het lijden van mensen te verzachten, het zo mogelijk wegnemen van de oorzaken die hiervoor aanleiding geven en het trachten erger te voorkomen. Voor iedere bezoeker is dit anders, soms moeten we gewoon zorg bieden, soms moet gewerkt worden aan zelfhulp, bewustwordingsprocessen op gang brengen, zodat mensen beginnen na te denken over hun eigen mogelijkheden tot het oplossen van problemen. Ook wordt concreet hulp geboden zoals onder meer het verstrekken van kleding en het aanbieden van inkomensbeheer. Dankzij de post 'diakonale hulp' die altijd op de begroting staat zijn we in staat om te helpen, zij het op kleine schaal, met geldbedragen bijvoorbeeld voor een treinkaartje of een slaapbriefje goed voor een overnachting in het gemeentelijk slaaphuis.

We spreken in de Open Hof van 'diakonaat met een pastorale dimensie'. Doordat de Open Hof be-

gint met het aanbieden van praktische hulp breekt geleidelijk het ijs waardoor er ruimte kan ontstaan voor de pastorale dimensie in de contacten.

Alhoewel je veel bezoekers de deur uit kunt jagen met het woord 'dominee' blijkt toch dat bij de meeste bezoekers bekend is dat de Open Hof 'van de kerk is'. In het pand aan de Hofstraat, inmiddels verruild voor een groter aan de Spilsluizen, was de vergaderzaal achter de keuken. Zo kwam er tijdens een algemene vergadering eens een bezoeker binnen. "Oh hier is het concilie van Trente", sprak hij besmuikt lachend, en sloot de deur. Kennelijk geeft de manier van optreden van de medewerkers, gegeven vanuit de uitgangspunten en visie die de Open Hof hierop heeft toch een meerwaarde aan het werk en de sfeer in het open huis.

Organisatie

In 1985 werd de Open Hof een rechtspersoon, een vereniging die zes leden telt, de Hervormde Gemeente, de Gereformeerde Kerk, de Rooms-Katholieke Kerk, de Remonstrantse Gemeente, de Doopsgezinde Gemeente en de Evangelisch-Lutherse Gemeente. Zij zorgen tot nu toe voor 100% voor de financiële middelen, voorwaar geen kleinigheid, gezien de steeds oplopende kosten van onder andere huisvesting en personeel. Deze leden houden middels de Algemene vergadering die 2 tot 5 keer per jaar bijeen komt en waarin afgevaardigden van de leden zitting hebben, de vinger aan de pols, begroting en financiële jaarstukken, beleidsplan en jaarverslag worden door hen vastgesteld.

Het bestuur, bestaande uit voorzitter, secretaris, penningmeester en liefst twee leden handelt de bestuurszaken af. Alleen de voorzitter is ook afgevaardigde, zit als het ware namens de Algemene Vergadering in het bestuur. Het bestuur van de Open Hof staat niet op afstand maar houdt contact met alle geledingen van de organisatie en zal zich als het nodig is bezighouden met problemen op allerlei gebied.

Opvang: de Open Hof

De open Hof is een vrijwilligersorganisatie; er werken ongeveer 50 vrijwilligers op alle niveaus. Uit de vrijwilligers die in het open huis werken is een staf benoemd die de betaalde krachten ondersteunt in het uitvoerende werk. Ze zorgt, of helpt zorgen voor dienstrooster, Nieuwsbrief, medewerkers-avonden, schoonmaak, boodschappen etc. Er is aan de Open Hof een betaalde kracht verbonden, de pastor-coördinator, die eind-verantwoordelijk is voor wat er in het huis gebeurt, pastorale begeleiding geeft, externe contacten onderhoudt en initiatieven neemt in de beleids sfeer. Ook neemt hij medewerkers aan en begeleidt hen. Verder werkt er via de banenpool een sociaal-coördinator die zich vooral bezig houdt met het inkomensbeheer van de bezoekers, spreekuur houdt en regelend optreedt voor bezoekers naar instanties. En dan die grote groep vrijwilligers. Vrijwilligers die tenminste een morgen of een avond per week komen praten, helpen, koffie zetten, schoonmaken, of een partijtje sjoulen, klaverjassen of dammen in het open huis. Vrijwilligers die wat er ook gebeurt, zich niet laten afschrikken, die weten dat de energie die ze in dit werk steken meest verdwijnt in de bodemloze put. Vrijwilligers die komen te staan tegenover agressie, verslaving, geestelijke uitputting en ga zo maar door. Vrijwilligers die inderdaad doorgaan ... wat er ook gebeurt.

De Open Hof vraagt van hen dat ze in staat zijn om achter de problemen de mens te zien, dat ze weten om te gaan met mensen met een zeer afwijkende levenswijze en deze ontspannen en open tegemoet treden. Bij de vrijwilligers van de Open Hof zijn de mannen in de minderheid. De leeftijd varieert van ongeveer 20 tot 75 jaar. Het hechte team dat deze vrijwilligers vormen is de basis van de Open Hof. Het merendeel weet zich geïnspireerd door het evangelie. Toch beseft de Open Hof dat medemenselijkheid ook andere inspiratiebronnen kan hebben. Het criterium om mensen aan te nemen is hun functioneren in het open huis en het respecteren van de identiteit van het centrum. Er zijn in de praktijk van het werk

voortdurend situaties die om verheldering en doordenking vragen. Bij ondersteuning wordt er op toegezien de medewerkers niet geheel of gedeeltelijk te beroven van hun spontaniteit, omdat juist deze van grote waarde is in het werk van de Open Hof. Op medewerkers-avonden wordt ruimte gegeven om ervaringen te delen en op grond daarvan blijkt soms behoefte aan specifieke informatie over een bepaald onderwerp, deze kan dan worden verstrekt door een deskundige van binnen of van buiten de eigen organisatie.

Bestuurlijke visie

(Beleids)ontwikkelingen in Groningen inzake de maatschappelijke opvang concentreren zich in NEMO-verband. Als eerste - en lange tijd enige - instelling voor dagopvang maakt De Open Hof in Groningen, formeel geen deel meer uit van het NEMO-netwerk* (*NEMO Staat voor Netwerk Maatschappelijke Opvang Groningen. Het netwerk bestaat uit professionele organisaties die samenwerken en afstemmen.) Redenen hiervoor zijn, dat De Open Hof niet subsidie-afhankelijk is van de overheid en de vrijheid wil behouden om zelf haar beleid gestalte te geven in een steeds veranderende maatschappij. Hiervoor legt zij verantwoording af aan haar kerkelijke achterban. Bovendien bestaat de organisatie van De Open Hof uit één professionele beroepskracht, één banenpooler en zo'n 40 à 50 vrijwillig(st)ers. Dit betekent, dat de organisatie draait op basis van morele loyaliteit en niet op prestatieverplichtende arbeidscontracten. Aangezien NEMO een beheersbaar netwerk beoogt, is er geen ruimte voor een instelling, die deze onzeker makende factoren met zich meebrengt.

Systematisering

Op het terrein van de maatschappelijke opvang barst het overigens van de onzekerheden. Politieke beslissingen en economische conjunctuur beïnvloeden, zowel kwantitatief als kwalitatief, in hoge mate het aanbod van thuis- en daklozen. In de loop van de jaren is gebleken, hoe

moelijk het is om prognoses te maken over aantallen en 'categorieën' bezoekers, noem het doelgroepen. Zo is er de afgelopen paar jaar een enorme toename van dak- en thuislozen. Er komen meer ouderen, jongeren, asielzoekers en ex-psychiatrische patiënten in huis. Bij het in kaart brengen van deze doelgroepen dient de voorlopigheid van de status quo te worden benadrukt: het is per definitie een momentopname vanwege de politieke en conjunctuurele bewegingen.

Hierop beleid afstemmen voor de lange termijn is alleen zinvol, wanneer de beleidmakers deze onzekere samenstelling van de doelgroep in hun beslissingen laten meewegen. De politiek houdt echter niet van onzekerheden. De ervaring leert daarbij, dat het streven naar een volledig overzicht van te onderscheiden doelgroepen en hun specifieke kenmerken, nooit recht doet aan alle individuele dak- en thuislozen. De achtergronden van de bezoekers zijn te verschillend om tot een sluitende categoriale indeling te komen. Er blijft daarom altijd een groep over, die niet inpasbaar is in het beleid.

De aanpak

In De Open Hof is nagedacht over een methodische vastlegging van de benadering van bezoekers. Het idee om dat te proberen is echter losgelaten. De diversiteit van de bezoekers is te groot om tot een eenduidige methodische aanpak te komen. Daarnaast moeten we ons afvragen, waartoe een eventuele methodische aanpak zou moeten dienen. Het is voor de werkers in De Open Hof niet zeker of een voor de cliënt betere situatie bereikt wordt door probleemoplossing of -vermindering door de aanpak te richten op maatschappelijke aanpassing van de cliënt.

Binnen het NEMO-netwerk kan de cliënt als het ware carrière maken: de cliënt kan middels een leerproces, via de voorzieningen, naar een steeds dichterbij de normale maatschappij staande vorm van opvang "klimmen". Dit leerproces dient de cliënt zo zelfstandig mogelijk -dat wil zeggen zonder (intensieve) be-

geleiding - te doorlopen. Ongetwijfeld zal dit ontlocken van initiatief een effectieve aanpak blijken voor een deel van de probleemgroep. De Open Hof koos voor een pretentioeloze aanpak. Bij dak- en thuislozen is vaak sprake van een cumulatieve van problemen, die elkaar versterken. Veel cliënten zijn al door de hulpverlenings- en/of zorgmolen gegaan en reageren er inmiddels allergisch op. Daarom hanteert De Open Hof een eenvoudige vuistregel: "Neem de mens, zoals hij/zij is, voorzover dit in je vermogen ligt." Nadrukkelijk stellen de medewerkers zich geen doelen bij hun toenadering en opvang. Deze onvoorwaardelijke acceptatie blijkt effectief te zijn; de bezoekers komen graag in De Open Hof en vertrouwen de medewerkers. Natuurlijk dienen cliënten zich aan bepaalde regels te houden. Op de werkvloer blijkt, dat bezoekers deze regels

mede bewaken. In de praktijk blijkt overigens, dat de samenwerking met NEMO-partners op de werkvloer doorgaans moeiteloos gestalte krijgt. Het voordeel van het werken met vrijwilligers is immers, dat zij vrij en naar eigen keuze inzetbaar zijn.

Signalering

In de visie van De Open Hof is een flexibel aanbod in de opvang voorwaarde om doeltreffend te werken. Deze flexibiliteit is in zekere zin geïnd met het niet-gebonden zijn aan NEMO-bepalingen, van De Open Hof. Het NEMO vraagt de bij haar netwerk aangesloten organisaties een omschreven structurele bijdrage aan de opvang te garanderen. De Open Hof wil en kan, gezien haar organisatiestructuur, deze garantieverklaring niet geven. Het voornemen van NEMO om een

platform te organiseren, waaraan verwante organisaties kunnen deelnemen, teneinde het beleid van de maatschappelijke opvang te 'voeden', biedt De Open Hof een mogelijkheid met elkaar in gesprek te blijven. Het signaleren van ontwikkelingen in de maatschappij behoort tot de doelen van De Open Hof. Gehoopt wordt dan ook in dit verband een bijdrage aan de beleidsontwikkeling te kunnen bieden. De Open Hof kiest voor een open beleid, dat in staat is om in te spelen op de gesignaleerde ontwikkelingen. Mede dankzij NEMO is het aantal voorzieningen voor maatschappelijke opvang in de stad Groningen de laatste jaren behoorlijk toegenomen. Dat is een verheugende ontwikkeling.

Thuisloosheid: een kwestie van lange adem?

Een beschouwing over enkele sociale feiten en perspectieven

door Marius Nuy. Katholieke Universiteit Nijmegen

Aangezien ik de afstand van huis naar werk en vice versa doorgaans per fiets overbrug, leidt de tijd die hiermee is gemoeid vrijwel dagelijks tot een 'monologue intérieur' over allerlei vragen, onzekerheden, dromen en verwachtingen. Toen ik me pas geleden voor een lastige opgave zag gesteld, wist ik dat het een kwestie van lange adem zou zijn eer deze op een bevredigende wijze zou zijn volbracht. Men kan zichzelf op heel redelijke gronden troosten en moed inspreken. Omdat iets een paar keer tegenvalt, zwaarder tegenzit dan men had vermoed, moeten we dat feit niet gebruiken

als legitimatie om er het bijtje maar bij neer te gooien, tenzij men kan weten zich te vertillen. 'Zet door, pak het nog eens opnieuw aan, je weet, het is een kwestie van lange adem.'

Deze laatste zin, maar ook de aangeduide context, bracht ik onlangs in verband met thuisloosheid en stelde me de vraag naar de perspectieven, aangespoord door de groeiende overtuiging dat de vaak geuite veronderstelling 'eens thuisloos, altijd thuisloos' heel wat nuances kent dan we in de literatuur tegenkomen. Dat is niet verwonderlijk omdat we de laatste jaren worden geconfronteerd met een sterk zichtbaar geworden thuisloosheidsproblematiek en beleidmakers & onderzoekers zich vooral buigen over vraagstukken zo-

als samenhang in zorg, verantwoordelijkheden, financiering van grensoverschrijdende (1) hulpverleningsactiviteiten. Het ethische fundament van deze belangstelling is de communis opinio dat er adequate oplossingen dienen te komen voor met name de kennelijk aan hun lot overgelaten zwervende mannen en vrouwen, alsmede voor de daarmee gepaard gaande verstoring van de openbare orde. Het komt ons Hollandse fatsoen te na. Mijmerend over die veel gehoorde veronderstelling met betrekking tot de onomkeerbaarheid van thuisloosheid kwam ik tevens tot de gedachte, dat het past in de tijd om in de literatuur aandacht te besteden aan de keerzijde van thuisloosheid, denk maar aan het zo in zwang zijnde begrip 'kwaliteit van zorg'. Het is terecht dat die kwaliteitsvraag zo centraal staat want daar moeten

(ook) de thuislozen het per slot van hebben. Met die keerzijde van thuisloosheid is het alsof men vanaf een bepaalde plek aan de horizon de contouren ziet van een stad. Deze 'stad' is dan de metafoor voor de verscheidenheid aan alternatieve woonmilieus en tegelijkertijd voor de vermaatschappelijking van de zorg. Dit betekent, dat voor veel thuislozen de onomkeerbaarheid geen absoluut gegeven is. De aan hun mogelijkheden aangepaste woonmilieus strekken tot een zeker persoonlijk welzijn en protegeert hen tevens tegen 'kwelijke krachten van buitenaf'. Het is veel realistischer om het denkbeeldige bord boven de poort van de thuislozenzorg, 'Eens thuisloos, altijd thuisloos', te vervangen door een dat zegt: 'Van alles is de gedaante slechts tijdelijk'.

Categorieën

Er bestaat geen 'thermometer' om de mate van thuisloosheid vast te stellen. Wel is het mogelijk om door middel van korte typering aan te geven, dat de mate van uitzicht op een ander bestaan sterk varieert. Ik beperk me tot de volgende vier categorieën:

- a) potentieel-thuislozen
 - b) thuislozen langdurig in residentiële voorzieningen
 - c) zwerfende (volwassen) thuislozen
 - d) thuisloze jongeren.
- Deze vier te onderscheiden categorieën hebben gemeen, dat het over het algemeen mensen zijn met een levensloop waarin vooral veel negatieve gebeurtenissen overheersen: affectieve verwaarlozing, deprivatie, verlatenheid, echtscheiding, fysieke, psychische en financiële malaise, verslaving, in tijdsduur variërend zwervgedrag en vooral ook de verwevenheid vaak van deze feiten. De individuele kwetsbaarheid is ernstig en verschilt, op de keper beschouwd, nauwelijks.
- Nu volgt eerst een nadere omschrijving van deze cliëntcategorieën en vervolgens van de verscheidenheid aan perspectief biedend hulpaanbod.

a) *Potentieel-thuisloze personen*
Uit recent onderzoek is gebleken,

dat op jaarbasis ongeveer de helft van het aantal hulpvragers in de eerste lijn niet zodanig wordt geholpen dat er uitzicht is op structurele verbetering. Het betreft een tamelijk homogeen groepering: hoofdzakelijk alleenstaande, nog zelfstandig wonende, maar werkloze mannen met complexe hulpvragen en een dubieuze prognose (Van Berkel en Nuy, 1991). Het veelal oningevulde bestaan van deze mensen en het ongelukkig zijn hiermee - getuige de rijke geschiedenis aan hulpverleningscontacten - maakt het aannemelijk dat velen van hen balanceren op de rand van zelfstandigheid. Hun toestand is over het algemeen niet ver verwijderd van hen die tot categorie (c) behoren: zwerfend en dus getuigend van het verlies van elk sociaal anker. Nochtans wonen zij als ieder ander, zij het als inactieve burger en met een verhoogd risico op toenemende marginalisering. Binnen deze categorie bevinden zich voorts mensen voor wie het bestaan praktisch letterlijk wordt begrensd door de eigen woonomgeving. Het betreft veelal alleenstaande ouderen die zichzelf en hun huis volledig verwaarlozen en die moeilijk toegankelijk zijn voor contacten (cf. Jacobs, 1988; Kriedt, 1992). Niet zelden gaat het om psychogeriatrische patiënten; in gevallen waarin dat niet het geval is en het sociaal isolement ten gevolge van traumata overheerst, zou eerder te spreken zijn van verborgen thuisloosheid.

b) *Thuislozen langdurig in residentiële voorzieningen*

Dit betreft de eerste, heterogene categorie: bewoners met een psychiatrische (rest)-stoornis, verstandelijk zwakbegaafde bewoners, bewoners met de gevolgen van een verslavingsproblematiek, bewoners met aanpassingsmoeilijkheden, met een tekort aan maatschappelijke redzaamheid en persoonlijke vaardigheden. Een combinatie van deze 'eigenschappen' is het meest kenmerkende. Onder de term 'residentiële voorziening' gaat een scala van woonmilieus schuil. Behalve het internaat bestaat er intussen een verschei-

denheid aan woonprojecten met een grote variatie in begeleidingsintensiteit, al naar gelang de individuele mogelijkheden. Met name binnen deze categorie zien we dat het reëel wordt om te gaan spreken van gradaties van thuisloosheid. We moeten dan denken aan discriminerende factoren als de mate van zelfredzaamheid, de sociabiliteit, de psychische stabiliteit, de mate van activiteit en de motivatie. Het zijn veranderlijke of beïnvloedbare kenmerken die direct in verband staan met de zorgtaken in de verschillende woonmilieus (cf. Beijers e.a., 1993; Nuy, 1993).

c) *Zwerfende (volwassen) thuislozen*

Dit is de tweede en wellicht meest heterogene categorie: aan alcohol of drugs verslaafde zwerfers, al dan niet agressief gedrag vertonend, personen met gedragsbepalende psychiatrische stoornissen, zwerfenden die zwakbegaafd zijn maar tevens andere kenmerken vertonen die opname in een geëigende voorziening beletten, de ogenschijnlijk gezonde zwerfer die zich presenteert als Einzelgänger maar ontegenzeggelijk aanpassingsmoeilijkheden heeft. Onder de zwerfende thuislozen bevinden zich ook vrouwen. Zij blijven evenwel het minst zichtbaar, hetgeen gedeeltelijk is te wijten aan het ontbreken van geëigende voorzieningen (cf. van den Boogaard, 1992). Binnen dit circuit van zwerfende mensen treffen we ook de hardere categorie dealers aan: doorgaans niet-thuisloze mensen die veel zwerfenden voor hun karretje weten te spannen. Voorts vermoedelijk veel (alleenstaande) langdurig werklozen of arbeidsongeschikten, eveneens doorgaans (nog) niet-thuisloze mensen die overdag uit verveling en/of eenzaamheid alleen of in kleine groepjes overal en nergens rondhangen; het zijn lieden die zich om uiteenlopende redenen in de buurt van zwerfers ophouden of publiekelijk, maar onbewust de indruk wekken tot deze categorie burgers te behoren maar in werkelijkheid nog een thuis hebben. Ten slotte bevinden zich onder de zwerfenden veel allochtonen en mensen die illegaal

in Nederland vertoeven.

d) *Thuisloze jongeren*

Dit betreft eveneens een groepering die allerminst homogeen is te noemen. De Bie e.a. (1990) onderscheiden vijf categorieën: leu Jongeren, uitvallers uit de jeugdhulpverlening, jonge passanten, frequente druggebruikers en oudere passanten. Over de vooruitzichten van beide laatste categorieën toonden de onderzoekers zich het meest somber, al geldt voor de gehele populatie jongeren een kwetsbaar optimisme ten aanzien van de toekomst (Nuy, 1991). Dat we dit niet mogen bagatelliseren, blijkt ook uit de studie van Haans (1992). Diens reconstructie van levensgeschiedenissen van kinderen onder gezinsvoogdij laat onder meer zien, dat hoe sterk ook de hulp van alle kanten bestendigt, er toch maar zelden sprake is van werkelijk structurele verbetering. Ruim 40% van de thuisloze jongeren heeft een niet-Nederlandse achtergrond. De kern van de etnische jongeren wordt gevormd door Marokkanen en Surinamers. 80% van de jongeren is afkomstig uit de lagere sociaal-economische klasse, velen bovendien uit 'multi-probleem gezinnen'. Zowel hun achtergronden, als hun woon- of zwerfomstandigheden, hun financiële situatie en hun sociale relaties worden gekenmerkt door instabiliteit. Dortmans en De Bie (1991) besluiten aldus: 'Deze situatie roept het tegenstrijdige beeld op van iemand die al zeer jong gedwongen wordt zich zelfstandig te redden, maar op cruciale momenten niet over de steun beschikt om dit te verwezenlijken.' Niettemin, de leeftijd, 'nog een heel leven vóór zich', én de sterke wens bij veel thuisloze jongeren zich te onderscheiden van de in hun ogen 'echte' thuislozen bieden waarschijnlijk nog het beste houvast. De meesten van hen hebben in hun leven tot dusver forse klappen opgelopen. Niet alleen is hun veerkracht daardoor geschonden, maar ook zijn zij deswege alleen komen te staan. Het is veelal een 'wereld' van vluchtigheden geworden, van voorbijgaande gevoelens, van egocentrisme, van schuld en onrechtvaardigheid. Het vertrouwen hervinden in

anderen, het ondervinden dat alleen verbale motivatie nog te weinig grondvest is en het krijgen en benutten van concrete kansen op de terreinen van opleiding en werk wijzen erop, dat thuisloze jongeren een benadering nodig hebben waarin het hoofddaccent ligt op het mobiliseren, in stand houden en uitbreiden van persoonlijke wensen en vaardigheden. De vernieuwing van hun sociale leven vraagt derhalve vooral om pragmatische en voor vrij lange tijd ononderbroken support.

Hulpverlening

De stelling 'Alle hulpverlening is bij voorkeur toegesneden op het individu' is eigenlijk net zo'n open deur als 'niet elke soort van hulp is voor iedereen even geschikt'. Toch wordt het hulpaanbod in de thuislozenzorg door beide 'statements' gekenmerkt, juist omdat het een soort van werk is met een sterk non-categoriaal karakter.(2)

De richting waarin de thuislozenzorg in Nederland zich thans ontwikkelt - van vroegere asylopleats met hooguit een weldoenersstatus naar een gedifferentieerd hulpaanbod met een professionele status - laat zien, dat de thuisloze van nu omgeven wordt door gerichte, vooral pragmatische interventies. In sommige gevallen worden die geheel door de thuislozenzorg zelf gedaan, in andere gevallen vervult de thuislozenzorg de rol van case-manager omdat ook de flankerende zorg (poli-klinisch, Riagg e.d.) hulp biedt. In beide situaties is de thuislozenzorg de eindverantwoordelijke voor het individuele zorg-arrangement. Deze activerende houding is van grote betekenis voor de kwaliteit van het individuele leven wanneer dit leven zich blijvend afspeelt binnen het territorium van de thuislozenzorg, maar ook en vooral om te voorkomen dat het blijvend wordt.

Het kan dan wel gaan om mensen met een overwegend chronische stoornis ofwel met een blijvend onvermogen tot een zelfredzame deelname aan het maatschappelijk leven, maar dat wil niet zeggen dat het om een 'geconserveerde toestand' gaat. Die activerende hou-

ding en werkwijze vanuit een concreet zoeken naar perspectieven tracht er borg voor te staan dat dit laatste niet kan gebeuren. Het tegenwoordige hulpaanbod is het best te omschrijven op twee niveaus, namelijk dat van de voorzieningen of faciliteiten en dat van de functies. Op het eerste niveau zijn drie 'voorzieningen' te onderscheiden, te weten: secundaire preventie, de elementaire dienstverlening en de woon- of verblijfsvarianten. Hierbinnen bestaat een viertal functies die gerelateerd zijn aan activiteiten of zorgtaken: begeleiden, beschermen, verzorgen en mobiliseren.

Een intermezzo

In de publikaties over thuisloosheid komt, tot dusver, de term ethiek niet voor. Hulpverleners, beleidsmakers en onderzoekers zijn door de jaren heen bezig geweest te trachten het verschijnsel te doorgronden, het hulpaanbod zo goed mogelijk op de noden af te stemmen, maar er werd niet of nauwelijks expliciet aandacht besteed aan de *ethische kant* van het fenomeen. Dat is niet zo verwonderlijk. Wat er te doen stond, was steeds al ingewikkeld genoeg. Buiten het domein van de wetenschap mist men als het ware tijd en ruimte voor bespiegelingen die in praktische zin weinig lijken op te leveren, en onderzoekers op hun beurt hoeden er zich voor met ideeën aan te komen die voor het veld 'Weltfremd' in de oren klinken. Dit 'gemis' wordt gecompenseerd door de wijze waarop men in de praktijk van de hulpverlening de thuisloze mens bejegt, laat dat als eerste gezegd zijn. In de meeste publikaties treft men een toon aan die duidelijk maakt dat men 'het opneemt voor de thuisloze', niet vanuit zieligheid, maar vanuit een solidaire instelling en een besef - dat is méér dan 'gevoel' - van verantwoordelijkheid. Dat zien we ook in dit artikel, dat niet méér is dan een verwoorden van wat er zich in werkelijkheid in de praktijk voordoet aan verschijnselen en aan reacties daarop. Men keert de thuisloze niet de rug toe of laat hem 'in zijn sop gaarkoken', maar treedt

hem keer op keer empathisch tegemoet en probeert op realistische wijze aan te sluiten bij zijn mogelijkheden en perspectieven te zoeken die zijn gevoel van eigenwaarde weer kunnen opvrijzelen. Men heeft *zorg* voor diens welzijn. In deze zin heeft *de zorg* voor thuislozen alles te maken met ethische beginselen; men geeft gestalte aan het begrip 'bekommeren' en laat het daarin niet afweten. Het lijkt me tevens tot de kern van het 'ethische deel' van thuisloosheid te behoren, dat hulpverleners, beleidsmakers en onderzoekers niet ophouden mensen niet aan hun lot over te laten. Een samenleving moet blijvend verantwoordelijkheid tonen naar mensen die om uiteenlopende redenen persoonlijk en maatschappelijk in verval dreigen te geraken. Het 'behoort' aan de samenleving om dit ongeoorloofd te vinden. Dit nalaten zou *slecht* zijn, omdat het de betrokken mensen schaadt en omdat het indruist tegen elementaire waarden. Of is dit niet de pointe en is er binnen de psychosociale zorg, toch een terrein van toegepaste ethiek, slechts of vooral sprake van een bepaalde morele taal? Een taal die als vanzelf in zich heeft, dat men binnen de hulpverlening het goede voorheeft met cliënten, terwijl het nog maar de vraag is of men overeenkomstig deze grondslag handelt.

Lange adem?

De voorzieningenwereld kende lange tijd geen dilemma's. De algehele situatie van psychiatrische patiënten, van thuislozen en van verstandelijk gehandicapten kenschetste hun onvermogen en legitimeerde het overnemen van alle keuzes en verantwoordelijkheden. Niet uit sanctie-overwegingen, maar uit de overtuiging dat die in het belang was voor hun identiteit en veiligheid. De rol en de status van verzorgers én van patiënten was duidelijk; deze laatsten waren onderworpen aan de vrijwel onfeilbare superioriteit van het verzorgend systeem. Zo was het vroeger (cf. Van Eijk-Osterholt, 1981; De Bok,

1992). De alwetendheid is grotendeels verdwenen en in de laatste decennia vervangen door onderhandelen en een samen zoeken, vanuit het besef dat elke handicap *niet-handicaps* met zich meebrengt en het juist de kunst is daar op in te spelen. De mondigheid, de (altijd relatieve) vrijheid, de privacy en de zelfverantwoordelijkheid vormen de rode draad in met name die hulpverleningssectoren waar de verzorging een belangrijk element is. Het gedifferentieerde hulpaanbod in de thuislozenzorg maakt de hulpverlening niet alleen veel aantrekkelijker, maar zorgt er tevens voor dat meer thuislozen als het ware hun exodus doorstaan. Sommige bewoners beleven het internaatsverblijf als al dan niet uitgesproken tijdelijk, anderen kennen een zekere genoegzaamheid en verkiezen het internaat als een soort onderduik voor de eigen identiteit, weer anderen voelen zich ongedurig en opstandig in dit bestaan, zinspelen nog altijd op een andere toekomst en grijpen, soms schuchter soms overmoedig, met beide handen de nieuwe, reële kans van het begeleid wonen. Zo is de betekenis van deze laatste faciliteit die van een sociaal kompas voor een geleidelijke en gedeeltelijke re-integratie in 'normale' sociale verbanden. 'Vroeger' maakte vrijwel niemand zich illusies over een mogelijke terugkeer. Maar mensen beschikken over heel wat meer mogelijkheden om de situatie te veranderen dan vroeger werd gedacht. De hoop is weer reëel, eigenlijk vooral doordat de zorg professioneler en gastvrijer is geworden. Gastvrij, omdat er veel meer oog is voor het individu. De gastvrijheid van vroeger was er zeker, maar die stond meer in het teken van barmhartige ontferming binnen een context van 'gelijke monniken, gelijke kappen'. Hoe méér gebruik thuislozen maken van de voorzieningen die er zijn, hoe groter de kans dat hun algehele toestand zich aanzienlijk kan verbeteren. De vormen van dienstverlening zijn aanmerkelijk verbreed en de aandacht van hulpverleners is niet meer gefixeerd op individuele onmogelijkheden. De matte toon van alsmaar dezelfde misère is in-

geruimd voor een waarin optimisme en uitdaging de boventoon voeren. Dat de meeste thuislozen de zorg op z'n minst als sociale prothese nodig blijven hebben, verhindert niet dat de individuele uitzichtloosheid geleidelijk aan sterk vermindert. In die zin is het een kwestie van lange adem.

(M.H.R. Nuy is als wetenschappelijk medewerker verbonden aan de Vakgroep Huisartsengeneeskunde, Sociale geneeskunde en Verpleeghuisgeneeskunde van de KU te Nijmegen.)

Noten

- 1) Bedoeld wordt, dat de hulpverlening in gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening niet langer meer gebonden zou kunnen zijn aan de strikte begrenzing die een financieringskader, AWBZ of Welzijn, nu eenmaal met zich meebrengt.
- 2) De thuislozenzorg is in wezen een categorale voorziening (voor thuislozen), maar kenmerkend voor thuislozen is de meervoudige problematiek.

Literatuur

Beijers, H., B. Stortelder en W. de Jong (1993), Kompas voor begeleid wonen. Serie Methodisch Werken. Bohn Stafleu Van Loghum.

Berkel, A. van en M.H.R. Nuy (1991), Mechanismen bij de ontwikkeling van thuisloosheid. Rapport, K.U. Nijmegen.

Bie, H. de e.a. (1990), Thuisloze jongeren. Rapport, K.U. Nijmegen.

Bok, P. de (1992), Tussen verloedering en dwang. In *Intermediair* 17 april.

Boogaard, D. van den (1992), Sociale steun aan vrouwen in crisis. In *Passage*, jrg. 1, nr. 5, 124-127.

Boogaard, D. van den (1993), Begeleid zwerven: beginnen aan de ba-

sis. In Passage, jrg. 2, nr. 1, 19-22.

Dortmans, H. en H. de Bie (1991), Thuisloze jongeren in Nederland. In Jeugd en Samenleving, november, 694-701.

Eijk-Osterholt, C. van (1981), Laten ze het maar voelen ... Van Gennep, Amsterdam.

Haans, G. (1992), Kinderen voor onze rekening. SWP, Utrecht.

Heydendael, P. en M.H.R. Nuy (1992), Achtergronden van thuisloosheid. Wolters-Noordhoff, Groningen.

Jacobs, F. (1988), Zelfredzaamheid en solidariteit. Woningvervuiling, een verborgen vorm van thuisloosheid. In Nuy (red.), Decor van sociale armoede. SDU, Den Haag.

Krediet, G. (1992), Als het tij keert, verzet men de bakens. De GGD en tijdige interventie. In Passage, jrg. 1, nr. 4, 91-94.

Lohuis, G. en W. Schulte (1993), Een Riagg-inloopspreekuur voor thuislozen. In Passage, jrg. 2, nr. 2, 31-34.

Nuy, M.H.R. (1991), Het kwetsbare optimisme van thuisloze jongeren. In MGJ, jrg. 46, nr. 6, 649-654.

Nuy, M.H.R. (1993), Sancties in het slaaphuis. In Passage, jrg. 2, nr. 3, 69-71.

Trigt, L. van (1993), De medicus en de passant. In Passage, jrg. 2, nr. 1, 11-13.

└

Aan Zet

door Ad Rutgers, Steunpunt LVT Dordrecht

Als je echt geen uitweg meer weet en je vraagt je af, hoe moet het nu verder met me, dan is er toch altijd weer iets of iemand die je een hand toesteeft. Of dit nu een vriend of vriendin is, een buurman of een vreemde, het kan ook een instelling zijn zoals bijvoorbeeld het Leger des Heils. Deze zorgt er dan voor dat je een dak boven je hoofd hebt, je elke dag te eten en te drinken hebt en indien mogelijk je ook nog probeert te helpen met je problemen.

Aangezien er dan meerdere mensen zijn, worden sommige mensen weleens vergeten, voor deze mensen is het dan goed om te weten dat er een Bewonersraad is die voor hen opkomt. Maar ook een Bewonersraad stuit vaak op moeilijkheden. Hoe pak je problemen aan, hoe bespreek je dat met de Directie van de instelling? De meeste instellingen zitten zo vast gebakken in oude regeltjes en gedragsnormen dat, om er voor te zorgen dat zij veranderen je bergen moet verzetten. Toch is er nog een mogelijkheid en deze is de Landelijke Vereniging voor Dak- en Thuislozen, kortweg de LVT. Deze vereniging is er speciaal voor hen die op straat staan en als er problemen zijn, wat het dan ook is, er ook alles aan probeert te doen om recht te verkrijgen voor wie dan ook.

Het is dan ook aan te raden lid te

worden van deze vereniging, want met dat beetje geld wat je betaalt kunnen zij toch weer een hoop doen. Ook een Bewonersraad voert zich gesterkt doordat ze weten, dat als ze het niet meer verder weten, ze een beroep kunnen doen op de LVT. En uit eigen ervaring weet ik dat ze dan van alles ondernemen om oplossingen te vinden.

Als ex-voorzitter van de Bewonersraad en nu nog actief lid van de LVT, kan ik eenieder thuisloos of niet (je weet nooit of het jou zal overkomen) om lid te worden. De LVT doet meer dan alleen maar praten, de LVT doet tenminste wat, en eenieder kan hieraan deelnemen. Ik wilde dan alleen nog zeggen dat ik de LVT feliciteer met het 10-jarig bestaan en spreek tevens de verwachting uit dat de volgende tien jaar nog succesvoller gaan worden dan de afgelopen jaren. Dan zie ik jullie allemaal weer op 28 oktober, op de grote feestdag.

└

Vernieuwingen in de Maatschappelijke Opvang

Over dilemma's en mogelijke keuzes

door Ruud van den Berg, medewerker sector Opvang en Lokaal Welzijnswerk NIZW

Binnen het Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn (NIZW) is in november 1991 een project gestart onder de titel Experimentele vormen van dag- en nachtopvang. Doel van dit project was om inzicht te verkrijgen in de wijze waarop binnen de maatschappelijke opvang - als alternatief op de reguliere opvang - vernieuwende projecten worden opgezet en uitgevoerd. Deze projecten zijn beschreven in zeven nieuwsbrieven die in de loop van 1993 en 1994 zijn gepubliceerd door Desiree van den Bogaard. Een aantal van deze nieuwsbrieven, aangevuld met enkele beschouwingen, is ten slotte gebundeld in het boek 'Vernieuwingen in de Maatschappelijke Opvang' dat binnenkort verschijnt. Bijgaand artikel is een voorpublicatie gebaseerd op delen van dit boek.

In dit artikel worden enkele dilemma's, zoals die uit de verschillende vernieuwingsprojecten zijn te distilleren, aangeduid en worden deze voorzien van enkele aanbevelingen. De zeven onderzochte vernieuwingsprojecten worden door de tekst heen in aparte kaders beknopt gekarakteriseerd.

De maatschappelijke opvang vervult een vangnetfunctie binnen het stelsel van voorzieningen op het terrein van zorg en welzijn. Dat betekent dat zij ook mensen opvangen die elders worden geweigerd. Het betekent óók dat maatschappelijke en politieke trends zichtbaar worden in de cliëntenpopulatie die zich in de opvang aandient. Zo is de toename van het aantal aanmelders mede een gevolg van de verscherping van de toelatingscriteria van andere, meer gespecialiseerde residentiële voorzieningen. En leidt het onvermogen van andere instellingen om moeilijke cliënten adequaat te helpen als vanzelf tot een toename van chronische en meervoudige problematiek binnen de opvang. Kortom: de opvang is het vangnet van de uitvaller van de maatschappij, waaronder de reguliere hulpverlening. Daarbij ziet de opvang zich dus geplaatst voor het probleem om deze uitvallers een relevant hulp-aanbod te bieden waar andere instellingen daarin hebben gefaald. Om deze nieuwe ontwikkelingen het hoofd te kunnen bieden ontstaan her en der vernieuwende vormen van dag- en nachtopvang. Deze vernieuwingsprojecten trachten tegemoet te komen aan de groeiende en veranderende vraag, zodat de steeds groter wordende kloof tussen het kwetsbare individu en de harder wordende maatschap-

pij kan worden verkleind of zelfs gedicht. Deze projecten zijn voor de buitenwereld, maar veelal ook voor mensen binnen de opvangsector zelf, niet altijd even bekend.

Alle vernieuwingsprojecten hebben te maken met opvang van mensen die in uiterst benarde situaties beland zijn. De uitgangspunten van aanpak en de concrete vormgeving, laten echter grote verschillen zien. Analyse van de zeven vernieuwingsprojecten heeft een aantal dilemma's en aanbevelingen opgeleverd. Eventuele nieuwe projecten in de toekomst kunnen zo op de ervaringen van deze projecten voortborduren.

Nieuwe of oude wijn

Nieuwe projecten die gepresenteerd worden als 'innovaties' zijn dikwijls niet van onder tot boven 'nieuw'. Dat geldt ook voor de hier beschreven projecten. Hebben we dan te maken met oude wijn in nieuwe zakken en is de aanpak dus niet van werkelijke (meer)waarde?

De tegenstelling 'Nieuwe wijn of oude wijn in nieuwe zakken' wordt echter overbodig, simpelweg door 'goede' wijn in te schenken, ongeacht haar leeftijd. Als een goed concept - om wat voor reden dan ook - in de vergetelheid is geraakt en een langzame dood sterft, is het zaak om het nieuw leven in te blazen. Als dat alleen kan met behulp van een nieuwe terminologie is dat misschien merkwaardig, maar geen reden om het na te laten. Het blijft immers gaan om het concept, de inhoud, het effect van een bepaalde handelwijze, niet om de term. Zoals wijn bij voorkeur goed is, ongeacht het feit of ze oud of nieuw is. Dus:

- Als bemoeizorg volgens critici in niets verschilt van wat men in de sociale psychiatrie al jaren doet, is dat waar of niet, maar irrelevant als deze nieuwe naamgeving wel nodig is om er opnieuw aandacht voor te vragen, subsidiegelden mee aan te boren, onderzoek naar te doen, discussie mee op te wekken, projecten op te zetten, etc.
- De stelling 'Case management is niets meer dan de zaak goed op elkaar afstemmen' is (wederom) waar of niet - in ieder geval kan men daarover in discussie gaan - maar het neemt niet weg dat het verschijnsel pas onder haar huidige naam de aandacht op zich heeft kunnen vestigen die het nu heeft.

Zo is het ook bij (vernieuwing)projecten steeds zoeken naar opvangvarianten en hulpverleningsstrategieën die zinvol zijn, effect hebben, werken. De termen waarmee ze aangeduid worden, zijn van ondergeschikt belang. Men moet zich altijd vrij voelen om oude concepten aan te passen, bij te stellen en te bewerken. Het nieuwe is dan misschien niet zó nieuw dat het een heel nieuwe term rechtvaardigt, maar het belangrijkste, de aanpassingen, hebben dan in ieder geval plaatsgevonden. En dan kan een nieuwe naam - al was het maar als blikvanger - aantrekkelijk zijn.

Algemeen of categoriaal?

Een ander bekend dilemma, ook in de maatschappelijke opvang, is de vraag moeten we uitgaan van een categoriale of algemene aanpak. De tegenstelling 'Algemeen of categoriaal' zou echter beter kunnen worden vervangen door de (vage) richtlijn 'Zo algemeen mogelijk'. Deze formulering drukt twee boodschappen uit. Enerzijds is er de erkenning dat in bepaalde situaties een categoriaal hulpaanbod mogelijk moet blijven, al was het maar omdat bepaalde groepen zó specifiek zijn, dat de daarop aansluitende hulpverlening zó specialistisch is, en dat de aanwezigheid van andere typen cliënten zó'n averechts effect zou hebben, dat differentiatie

wenselijk - zo niet noodzakelijk - is. De andere boodschap is echter om tegenwicht te bieden tegen een al te sterke neiging om enkel te denken in termen van nauwe categorieën, groepen en doelgroepen. Differentiatie, opsplitsing, precisering kan ook te ver gaan. Want van elke groep valt er wel een sub-groep te formuleren en vervolgens een sub-sub-groep. Maar niet altijd dient dat een echt doel. Daarom is het zinvol om de doelgroepen-vraag juist vanuit een andere richting te beantwoorden: hoe kan ik met mijn hulpaanbod zo veel mogelijk opvang van cliënten bereiken en (dus) zo weinig mogelijk hulpvragen uitsluiten. Deze vraag is extra relevant als het hulpaanbod minder specialistisch is en zich beperkt tot (materiële) dienstverlening. Zo is er bij een dienstencentrum geen dwingende noodzaak om al op voorhand een onderscheid te maken tussen mensen mét of zonder verslaving, mét of zonder psychiatrische problematiek, mét of zonder verblijfsvergunning, etc.

Maar ook bij meer intensieve hulpverlening kan de vraag worden gesteld: kan afstemming van het hulpaanbod op de cliënt alleen plaatsvinden door een steeds preciezere en beperktere doelgroep te formuleren, of kan deze afstemming ook tot uitdrukking komen in het individuele karakter van het hulpaanbod, de dienstverlening, het werkplan. Tegenwoordig huldigt vrijwel iedereen het adagio 'zorg op maat'. Dit kan maar hoeft niet te leiden tot een steeds nauwkeuriger differentiatie van groepen en categorieën: het kan ook op individuen toepasbaar worden gemaakt.

Helpen of afschuiven?

De tegenstelling 'Helpen of afschuiven' zou eigenlijk moeten worden vervangen door de alternatieven 'Helpen of doorverwijzen', waarbij 'doorverwijzen' meer is dan een telefoonnummer meegeven, dus in feite al helpen is. In ieder geval is afschuiven (dus niets doen) géén optie. Bij deze voorstelling van zaken krijgt elke instelling de verantwoordelijkheid toebedeeld om alle cliën-

ten die zich op een of andere manier aanmelden, bij de geëigende instelling onder te brengen. Dat impliceert een actieve bemoeienis van de hulpverlener, niet alleen op het 'moment suprême' (het moment dat er een cliënt voor de deur staat), maar meer nog in het traject dat daaraan voorafgaat. En in dat traject zit in ieder geval het beantwoorden van de volgende vragen:

- Voor welke cliëntgroepen nemen wij de verantwoordelijkheid op ons om een hulpaanbod te formuleren?
- Voor welke niet?
- Welke instellingen beschouwen we voor deze groep dan wél geschikt (bijvoorbeeld: instellingen binnen de GGZ, het maatschappelijk werk, de jeugdhulpverlening?). En wat ondernemen wij om deze instellingen daarop aan te spreken?
- In hoeverre springen we in de gaten die deze werkvelden of instellingen laten vallen? Houden wij ons op dit moment bijvoorbeeld bezig met cliënten waarvan we eigenlijk vinden dat ze door andere instellingen geholpen zouden moeten worden?
- Wie moet de regie in handen hebben bij de verschillende groepen uitvallers?

Elke instelling dient de verantwoordelijkheid op zich te nemen om binnen de eigen regio een bijdrage te leveren aan het opzetten van een dekkend netwerk, met zo min mogelijk (ongewenste) overlap en zo veel mogelijk (gewenste) aansluiting en afstemming. Dat betekent dat elke instelling het op zich neemt om lacunes aan te kaarten en dicht te (laten) maken. Het gevolg daarvan op de lange termijn is, dat de individuele hulpverlener in principe elke cliënt altijd kan helpen, ófwel door hem een eigen hulpverleningspakket aan te bieden, ófwel door hem in contact te brengen met zijn samenwerkingspartners. Concreet betekent dit dat elke instelling cq. hulpverlener geacht wordt:

- andere instellingen te kennen;
- met deze instellingen contactpersonen te hebben met wie hij kan overleggen;
- een kader te hebben waarbinnen overleg, consultatie, afstemming

en dergelijke kan plaatsvinden;

- formele samenwerkingsafspraken te hebben.

Op het moment dat er een dekkend netwerk is, is doorverwijzen zonder een alternatief aan te dragen, in heuse zin afschuiven en dus onjuist. Want eenmaal deel uitmaken van een dekkend netwerk, kan de hulpverlener nooit meer zeggen 'ik wist niet wat ik ermee aanmoest'.

Verantwoordelijkheid

De tegenstelling 'Verantwoordelijkheid intact laten of overnemen' kan beter worden genuanceerd in 'Gedeepte verantwoordelijkheid': de hulpverlener geeft de cliënt de verantwoordelijkheid die hij aankomt op de volstreekte onmogelijkheid van beide extremen: bij een extreme vorm van 'eigen verantwoorde-lijkheid' zouden gedwongen opnames onmogelijk zijn (en dat lijkt niet wenselijk), bij een extreme vorm van 'verantwoordelijkheid overnemen' zou misschien zelfs Swiebertje zijn hele leven in een psychiatrisch ziekenhuis hebben doorgebracht, moeizaam zwiwend tegenover talige psychiaters, in plaats van gezellig babbelen met Saartje. Een dergelijke 'bemoeizucht', gelegitimeerd vanuit het concept 'verantwoordelijkheid overnemen' lijkt evenmin wenselijk. Blijft natuurlijk staan waar de grenzen liggen en wie die stelt. En deze hangen - zoals altijd - sterk af van de situatie en het individuele geval.

Afzetten

De tegenstelling 'Afzetten of samenwerken' zou eigenlijk moeten uitmonden in de stelling 'Profileren en samenwerken'. Want in feite gaat het één niet zonder het ander. Samenwerking kan pas vruchtbaar zijn als je de andere partij een goed beeld van je eigen instelling kunt geven, dus als je je kunt profileren. Dan pas weet de ander wat je te bieden hebt, waar je sterke kanten liggen, wat je kunt toevoegen. Dat impliceert echter dat profileren meer moet inhouden dan enkel

schoppen tegen anderen: niet uit het diskwalificeren van concurrenten moet de eigen kwaliteit blijken, maar uit het benoemen van eigen mogelijkheden.

Instellingen die blijven steken in het zich afzetten tegen alles wat tot de gevestigde orde behoort - of het nu instellingen, hulpverleningsmethodes of maatschappelijke ontwikkelingen betreft - gaan voorbij aan de realiteit van vandaag en vechten een (ideologische) strijd, die te ver verwijderd is van het uiteindelijke doel, namelijk mensen helpen die hulp nodig hebben.

Verbeteren

De tegenstelling 'Verbeteren of accepteren' zou beter kunnen worden vervangen door het uitgangspunt 'Verbeteren vanuit acceptatie'. Dat wil zeggen: het startpunt is acceptatie, gestreefd wordt het eindpunt elders (namelijk hoger) te leggen, maar blijkt dat niet mogelijk, dan blijft een hulpaanbod bestaan. Anders gezegd: beperkte verbeteringsperspectieven of -wensen worden niet meteen gesanctioneerd middels intrekking van hulp, maar worden beantwoord met een aangepast, beperkter hulpaanbod.

Een probleem doet zich voor als veel mogelijk lijkt, maar weinig door de cliënt gewenst. En hoe groter deze discrepantie is, des te zwaarder valt het de bezorgde hulpverlener om zich te beperken tot rustig toekijken. Een cliënt die niet opteert voor zelfactualisatie, terwijl de hulpverlener dat wel mogelijk acht, zal doorgaans niet al te veel beroering wekken. Maar als de cliënt huisvesting, financiën, familieleden en arbeidsmogelijkheden opoffert, terwijl zijn psychiater die als wezenlijk inschat voor zijn welbevinden, wordt het moeilijk om als hulpverlener accepterend toe te kijken. In dat geval is er een vergelijkbaar dilemma als bij de tegenstelling 'Verantwoordelijkheid intact laten of overnemen'?

'Vernieuwingen in de maatschappelijke opvang', Desiree van den Bogaard en Ruud van den Berg, is schriftelijk of telefonisch te bestellen bij het NIZW, Publikatieservice,

Postbus 19152, 3501 DD Utrecht. Telefoon: 030-30 66 07. Prijs is f 24,50, bestelnummer E 516. (Pas vanaf 30 november beschikbaar.)

Dienstencentrum Amsterdam

Bij het Dienstencentrum in Amsterdam (HVO) kunnen mensen terecht voor allerlei materiële en immateriële diensten zoals een douche, eten, kleding en een postadres voor een uitkering. Verder is er een arts, een maatschappelijk werker, een advocaat en een sociaal psychiatrisch verpleegkundige aanwezig. Dus je treft er al die zaken aan die moeilijk zijn te regelen als je op straat leeft, en alle onder één dak. Alleen voor een overnachting zal men tevergeefs aankloppen. 'Begeleid zwerfen', zo heet het in de wandelgangen. En daarmee tracht men te voorkomen dat de situatie voor de thuisloze verslechtert.

De komst van het centrum riep in de buurt de nodige weerstand op. Ook de stadsdeelraad was weinig gelukkig met de lokatiekeuze. Men verwachtte een verdere concentratie en cumulatie van problemen in een stadsdeel dat sowieso al sterk belast was. En - zoals altijd - vreesden de buurtbewoners overlast. Dus iedereen erkende ten volle de noodzaak van een dergelijk centrum, maar niemand vond zijn eigen 'achtertuin' geschikt. Uiteindelijk - na het instellen van een adviescommissie - is er een compromis uitgekomen, dat voor alle betrokkenen acceptabel was. Inmiddels zijn de grootste weerstanden in de buurt geluwd, maar verdwenen zijn ze niet.

Den Bosch

In het project 'Bouwen en huisvesten' wordt een combinatie van activiteiten verenigd die alle een min of meer ideëel karakter hebben: oude panden renoveren, milieuvriendelijk bouwen, huisvesting scheppen en vakmanschap verwerven (leerwerkplaats). Mensen die om de een of andere reden kansloos zijn op de arbeidsmarkt kunnen aan deze activiteiten meedoen en op die manier ervaring opdoen.

Dit project is zonder enige vorm van gemeentelijke financiering of ondersteuning tot stand gekomen en drijft in hoge mate op het initiatief van één initiatiefnemer, een ex-opbouwwerker die zijn contacten in Den Bosch en omstreken maximaal wist te benutten. Door enthousiasme te paren aan het vakkundig manoeuvreren rondom de grens van het juridisch mogelijke, is een inmiddels een eerste proefproject van de grond gekomen: onlangs is een aantal randgroepjongeren, aangevuld met een paar Bosnische vluchtelingen, op vrijwillige basis begonnen met het renoveren van een voormalig bankgebouw dat al geruime tijd leeg stond. Zij worden nadrukkelijk aangesproken op hun mogelijkheden, niet op eventuele beperkingen. Zoals het project ook wordt geleid door iemand die in de WAO zit, maar zijn arbeids-geschiede deel inzet.

Het project 'Bouwen en Huisvesten' kenmerkt zich door haar onconventionele en - vooral - haar integrale aanpak: het omvat uiteenlopende maatschappelijke aspecten als bouw, milieu, onderwijs, huisvesting en welzijn. Verder is het is marktgericht én sociaal, bouwen én welzijn.

Pension Zeezicht

Pension Zeezicht in Amsterdam biedt laagdrempelige opvang aan een nieuwe en tevens groeiende groep onder de populatie dak- en thuislozen, de zwerfjongeren. Het betreft een particulier initiatief, waardoor het geheel afhankelijk is van sponsors en inkomsten van de bezoekers. Het poogt een sociale en een commerciële doelstelling te verenigen. Daarom is Zeezicht tevens toegankelijk voor toeristen.

De werkers van Zeezicht zien zichzelf niet als hulpverleners, maar als dienstverleners. Wel stimuleren zij jongeren nadrukkelijk om te werken aan hun toekomst. Dat wil zegen dat de jongeren worden toegeleid naar scholing of werk. Verder houdt de begeleiding in: aandacht hebben voor hen die 'fluisteren om aan dacht', meegaan als er iets moet worden geregeld, maar soms ook gewoon een schop onder de kont. Aanvankelijk bestond er weinig sa-

menwerking tussen Zeezicht en andere instellingen die zich bezighouden met zwerfjongeren. Men had - net als de jongeren zelf - niet veel vertrouwen in reguliere instanties. Inmiddels lijkt dat standpunt enigszins verlaten en verloopt de samenwerking beter. Sinds kort heeft Zeezicht een broertje gekregen in Rotterdam: Pension Maaszicht.

Eindhoven

Vrouweninloophuis Drempelvrij in Eindhoven is een project dat geheel door vrijwilligers wordt gerund. Het is dagelijks toegankelijk voor vrouwen die - om wat voor reden dan ook - behoefte hebben aan 'een luisterend oor'. Een uitzondering wordt gemaakt voor zwerfsters: zij worden uitgesloten.

Drempelvrij bestaat al wat langer, maar is uniek in Nederland. Het is een huiskamer waar men een kop koffie kan drinken en andere vrouwen kan ontmoeten. Het bieden van sociale steun en - indien nodig - doorverwijzing naar andere instanties wordt gezien als de belangrijkste taken. Daarmee hoopt het inloophuis zowel een preventieve functie te vervullen (het voorkomen van een potentiële crisis), als ook een nazorgfunctie (het bieden van een netwerk van sociale contacten). Blijkt een crisis toch onafwendbaar, dan biedt Drempelvrij - voor de beperkte termijn van drie nachten - de mogelijkheid van nachtopvang.

Sociaal pension

Het Sociaal Pension is bedoeld voor een 'zwakke' groep onder de dak- en thuislozen, namelijk zij die kampen met psychiatrische problemen. Naar schatting kampt 30 tot 50% van de dak- en thuislozen met psychiatrische problematiek. In 1991 stelde WVC geld beschikbaar om voor deze mensen Sociale Pensions te creëren. In Amsterdam en Rotterdam werden dergelijke pensions opgezet. Ze bieden onderdak en begeleiding. Deze opvang is zeer laagdrempelig. Ook als de cliënt het pension al (meerdere malen) heeft verlaten, kan hij altijd terugkomen. De deur staat dus ook open voor draaideur cliënten.

De Big Issue

De Big Issue is een krant in Londen die zich het lot van daklozen heeft aangetrokken en hen tracht te integreren in de verschillende takken binnen het bedrijf. Zo wordt een deel van de krant door daklozen geschreven en werkt er binnen de organisatie een aantal (ex-)daklozen. Maar verreweg de belangrijkste groep wordt gevormd door 'vendors', daklozen die de krant op straat verkopen. Voor elke verkochte krant krijgt de dakloze een bepaald percentage, zodat hij op een alternatieve wijze arbeid kan verrichten en een inkomen kan verschaffen.

Dit project wordt gekenmerkt door een pragmatische aanpak waarbij de eigen verantwoordelijkheid en eigen onafhankelijkheid voorop staan. Men wil de dakloze - via het verdiende geld - een vorm van autonomie geven. Het is de eigen verantwoordelijkheid van de dakloze hoe hij of zij het verdiende geld besteedt. Wel wordt hij daarbij - ten minste als hij dat wil - begeleid. De medewerkers van het blad zetten zich sterk af tegen samenwerking met anderen. Men wil onafhankelijk opereren en is bang een reguliere instelling te worden.

Ambulante woonbegeleiding

Ambulante Woonbegeleiding is een vorm van begeleid wonen, waarbij het streven is om de begeleiding tijdelijk te maken, maar de huisvesting permanent. Op verschillende plaatsen in Nederland ontstaan momenteel van dergelijke projecten, bedoeld voor mensen die vereenzamen, verpieteren, overlast veroorzaken of vervuilen. Het gemeenschappelijke uitgangspunt is preventie: men wil voorkomen dat mensen in (zwaardere) opvangvoorzieningen terecht komen. Vaak vinden projecten voor ambulante woonbegeleiding plaats binnen een lokaal samenwerkingsverband van verschillende (hulpverlenings)instanties, zoals de Maatschappelijke Opvang, GGZ-instellingen, Maatschappelijk Werk, politie en woningcorporaties. De woonbegeleider fungeert veelal als een zorg-

coördinator en bekleedt een relatief solitaire functie. In Helmond heet het project 'Preventieve Woonbegeleiding' en betreft het een samenwerkingsverband tussen de GGZ, de crisisopvang en de thuislozenzorg.

Congres

Vernieuwingen in de maatschappelijke opvang
Hierbij nodigen wij u uit voor het congres 'Vernieuwingen in de maatschappelijke opvang', dat op woensdag 30 november 1994 in Amersfoort wordt georganiseerd door de Federatie Opvang en het Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn (NIZW).

Achtergrond

Zowel binnen als buiten de maatschappelijke opvang zijn allerlei ontwikkelingen gaande die ons uitnodigen tot nadere reflectie. Bij deze ontwikkelingen bevindt het werkveld van de maatschappelijke opvang zich in een nadrukkelijke relatie met anderen. Het is dan ook belangrijk dat de maatschappelijke opvang zijn positie bepaalt ten opzichte van deze buitenwereld en vice versa.

Doel

Met dit congres willen wij de verschillende problematieken en vraagstukken onder de aandacht brengen die zich - als weerspiegeling van allerlei maatschappelijke trends

- in de maatschappelijke opvang voordoen en relevante derden betrekken in het zoeken naar passende antwoorden en oplossingen. Daarbij zal een aantal vernieuwingsprojecten aan de orde komen die momenteel binnen de maatschappelijke opvang worden uitgevoerd.

Doelgroep

Voor het congres nodigen wij uit: gemeentambtenaren, beleidsmakers, zorgverzekeraars, regiobestuurders, woningcorporaties, managers uit het werkveld en professionals uit aanpalende voorzieningen en uitvoerende hulpverleners van instellingen buiten de maatschappelijke opvang.

Aanmelding

U kunt zich aanmelden door het ingevulde formulier voor 6 november te retourneren en gelijktijdig het deelnamebedrag van f 100,— over te maken naar girorekening 89 581 ten name van NIZW/Congresbureau te Utrecht. Vermeld bij uw overmaking uw naam en projectnummer 610.1. In

het deelnamebedrag zijn inbegrepen, de congresmap, lunch en andere consumpties en de publikaties:

- 'Wegwijs'; een etnografische studie naar dak- en thuislozen door Lia van Doorn. In dit boek wordt een onderzoek naar thuislozen gepresenteerd.;
- 'Vernieuwingen in de maatschappelijke opvang'; door Desiree van den Bogaard en Ruud van den Berg. In dit boek worden zeven vernieuwingsprojecten gepresenteerd.

Registratie vindt plaats op volgorde van aanmelding.
Informatie

Voor meer informatie over uw aanmelding kunt u contact opnemen met het NIZW/Congresbureau van het NIZW. telefoon (030) 30 63 98. Voor meer informatie over het programma kunt u terecht bij: Ruud van den Berg, NIZW sector Opvang en Lokaal Welzijnswerk. telefoon (030) 30 66 35 of Rina Beers van de Federatie Opvang telefoon: (030) 31 64 03.

Criminele activiteiten

door Ruud van den Berg, NIZW

De criminaliteit in Nederland neemt schrikbarende vormen aan. Afgelopen zomer heeft de gemeente Rotterdam weer een nieuwe loot ontdekt aan deze onstuitbare trend van menselijke teloorgang. Ik zelf had er nog nooit van gehoord. Van moord wist ik dat het verboden was, voor verkrachting kon ik sowieso nooit begrip opbrengen en stelen hoor je natuurlijk ook niet te doen. Maar in dit geval ging het om een wel heel rigoureuze grensverlegging: 'Hebt u misschien een gulden voor me?' Een dergelijke criminele daad tart welhaast elk voorstellingsvermogen. Ook dat van Rotterdam, dat ingreep.

Het kneuterige gekibbel tussen Nordholdt en Wiarda liet men wijselijk aan zich voorbij gaan, zodat men de handen vrij had voor wat pas echt zware criminaliteit genoemd kan worden: bedelaars die bedelen. Want - zo was gebleken - bedelaars vormen een ernstige bedreiging voor potentiële geldschieters die geen 'nee' durven te zeggen. Als heuse gokkasten onttrekken ze het kostbare geld aan naïeve passanten die pas oog in oog met (en blut voor) de fruitauto-maat beseffen wat hen is overkomen.

Een beetje bescherming was dus op zijn plaats. En dan is het maar

opinie

goed dat de politie niet alleen je beste vriend is, maar ook de trouwe hoeder van gevestigde orden, schone straten en sub-assertieve stadsburgers. Dus trok de politie er gemotiveerd op uit, 'undercover'. Dat is 'gezien de ernstige feiten waar we hier over praten' veiliger en bovendien vergroot het de pakkans, zo was de redenering. En elke keer als er weer zo'n thuisloze bedelaar op heterdaad werd betrapt op die bekende, maar volstrekt impertinente vraag, werd de crimineel acuut in een busje afgevoerd en in de cel gestopt. Helaas kon dat maar voor 6 uur, maar dat moest voor de schurk voldoende zijn om zijn daden te

De solidariteit voorbij?

Opvang in de gehaktmolen van het economisch denken

door Frans Brinkman, sector Opvang en Lokaal Welzijnswerk, NIZW

overdenken, berouw te tonen en zijn leven te beteren. Daarna mocht hij weer naar huis.

Ik moet er nog steeds aan wennen. Een van de levenswijsheden die ik al vroeg in mijn leven heb meegekregen luidt immers: 'Nee heb je, ja kun je krijgen', om nog maar te zwijgen over 'Vragen staat vrij'. En later, toen bleek dat ik - gezien de persoon die ik was - toch minstens een assertiviteitstraining zou moeten uitproberen, leerde ik nog meer. Ik moest in een groep oefenen in 'vragen stellen' (let op je intonatie, kijk de ander aan, zwak je vraag niet af) en mijn tegenspeler moest die dan weigeren. Ik zal niet zeggen dat ik een echte uitbinker was, maar op het eind wist ik toch behoorlijk intelligente vragen te stellen. Het is maar goed dat ik daarna in de psychologie ben gegaan en niet in de bedelarij, want getooid met deze vragenvaardigheden zou ik in de thuislozen-branche ongetwijfeld van het rechte pad zijn afgeweken. Zo zijn het moeilijke tijden voor het individu dat zich anders gedraagt dan het systeem wil. De strop wordt steeds strakker aangetrokken. We mogen dan Orwell's '1984' definitief naar het rijk der fabeltjes hebben verwezen, maar als het zo door gaat, zal hij ooit ongetwijfeld aanbrenken, die eerste, Kafkaeske zomerdag waarop er plotseling drie gemaskerde mannen uit een gepantserde jeep stappen, allen in loondienst bij - pak hem beet - de FBI, de BVD of de IRT, om je met brute kracht in de jeep te smijten, die vervolgens met gierende wielen wegscheurt richting Elba. En enkel en alleen omdat je de gore en - tegen die tijd - criminele onbeschoftheid hebt gehad om een medeburger te bedreigen met 'Hebt u misschien een vuurtje voor me?'

In opvangvoorzieningen komen steeds meer cliënten waarmee niemand raad weet. De opvang fungeert voor hen als laatste vangnet. Het werkveld rapporteert nijpende problemen: de voorzieningen slibben dicht en door plaatsgebrek moeten talloze hulpvragen worden afgewezen. Oplossingen worden vooral gezocht in capaciteitsuitbreiding, professionalisering en intersectorale samenwerking. De vraag is echter of meer voorzieningen en meer professionals voor meer individuele cliënten, de enige en juiste benadering is. Gaat de aandacht voor deze benadering niet teveel ten koste van de maatschappelijke horzelfunctie die opvangvoorzieningen kunnen hebben? Met dit artikel willen we een bijdrage leveren aan een aloude maar tanende discussie.

Maatschappelijke emissie

De druk op de opvangvoorzieningen hangt samen met ontwikkelingen in de samenleving. Meer mensen die op straat leven en psychiatrische problematiek hebben, betekent automatisch een toename van deze cliëntcategorie in de opvangvoorzieningen. Een meer stringent beleid inzake verblijfsvergunningen, leidt tot stagnatie in de doorstroom van allochtone vrouwen. Problemen met de opname van chronisch zieke thuislozen in verpleeghuizen, overvraagt de zorgcapaciteit van thuislozenvoorzieningen. Het voortdurend geweld tegen vrouwen, houdt de aanmelding van slachtoffers van incest, verkrachting, of mishandeling gaande. Schaarste op het gebied van betaalbare huisvesting en werkgelegenheid in combinatie met de verschrapping van subsidies, uitkeringen en wijkcentra, wreekt zich in materiële en sociale armoede, in een ondergraving van de soms toch al kwetsbare draagkracht van velen en in een stijgende vraag om hulp. Temeer omdat door individualisering en tanende sociale steun mensen toch al sneller de grens van

hun zelfredzaamheid bereiken. Kortom: in de opvangvoorzieningen verzamelt zich de menselijke emissie van het maatschappelijk strijdtoneel. Uiteraard gaat het niet louter om slachtoffers. Zonder per definitie, zwerven als vrije keuze, gekte als creativiteit en onaangepastheid als protest op te vatten, kan de maatschappelijke opvang niet alleen als vangnet maar ook als vrijplaats worden gezien. Er is in de regel een grote tolerantie ten aanzien van het afwijkende, het ongeregelde, het warse en het non-conformistische. Deze attitude heeft menig-een voor een totale verloederende behoed.

Verloren strijd

Hoewel de term 'maatschappelijke opvang' alom in gebruik is, is het geen homogeen werkveld. De verschillen tussen de voorzieningen zijn groot, van matig geoutilleerde passantenverblijven tot goed geëquipeerde vrouwenopvang- en begeleidingscentra. Niettemin heeft iedere voorziening met de uitkomst van maatschappelijke marginaliseringsprocessen te maken. De verschillende geledingen hebben daarop door de jaren heen verschillend gereageerd. In de thuislozenzorg bijvoorbeeld opteert men sterk voor functies als verblijf, bescherming en verzorging: men biedt een totaalpakket van wonen, werken en recreëren in internaatsverband, of een op zichzelf staande mogelijkheid tot overnachting voor enkele nachten per maand.

In de vrouwenopvang viert daarentegen in de jaren zeventig het emancipatoir, politiserend denken en werken hoogtij. Blijf van mijn lijf-huizen, wegloophuizen en crisisopvangcentra zijn in dezelfde periode ontstaan, mede uit onvrede met de toenmalige reguliere hulpverlening. Ervaringsdeskundigheid, inspraak en een non-directieve benadering waren kenmerkend voor de hulpverlening. En maatschappelijke actie. Individuele problemen werden gereflecteerd aan sociaal-economische ongelijkheid en aan socialisatie in traditionele hiërarchische rolpatronen. Psycho-sociale problemen en psychiatrische toestanden moesten

worden opgevat als uitingsvormen daarvan. In die zin was er dus geen sprake van een individueel probleem of persoonlijk falen.

Cliënten (in die context een weinig populaire aanduiding) waren het beste af als ze bijvoorbeeld inzicht hadden in de maatschappelijke oorzaak van hun ogenschijnlijk individuele probleem, en als ze strengen tegen onderdrukkende normen- en waardensystemen en vóór verbetering van de maatschappelijke omstandigheden. Zij aan zij, op basis van solidariteit en gelijkwaardigheid met de hulpverleners (in die context net zo min een populaire aanduiding). Het min of meer sociologische referentiekader dat werd gehanteerd, lijkt thans aan kracht in te boeten, ten gunste van (sociaal-)psychologische en psychiatrische zienswijzen. In het werkveld is de terminologie veranderd: opvanghuizen werden opvangcentra en daarna opvangvoorzieningen, de gebruikers werden eerst simpelweg met bijvoorbeeld 'vrouwen' aangeduid maar allengs steeds vaker met 'hulpvragers' en 'cliënten'; de 'gastheren', 'vrijwilligers' en 'begeleiders' van toen zijn de 'HBO-professionals' van nu. De voorzieningen houden zich thans bezig met positionering, profilering, automatisering en rationalisering. Ze denken aan hun *output*, ze appeleren aan (de subsidies) van de geestelijke gezondheidszorg, en ze verwoorden hun aanbod als functies. Maatschappelijke actie als expliciete strategie komt daarin niet meer aan de orde. De tegenbeweging is op sterfen na dood.

Een feed back-lus

Desalniettemin verkeert men in de opvangvoorzieningen bij uitstek in de positie om onderdrukkende en marginaliserende structuren bloot te leggen en te beïnvloeden. Daarin is niets veranderd. Men kan daarbij op twee manieren aan veranderingen werken. Ten eerste op microniveau, het individu: het ondersteunen van vrije, zelfstandige keuzes en voornemens, en het stimuleren van maatschappelijke weerbaarheid. Ten tweede op macroniveau, de maatschappij: het dusdanig terugkoppe-

len van signalen naar de samenleving dat individuele kwesties daadwerkelijk politieke thema's worden. Op dit niveau behoren niet alleen tactische beleidsbeïnvloeding en subtiele signalen tot het instrumentarium maar ook openlijke protestacties.

Om op beide niveaus een maatschappelijke oriëntatie waar te (blijven) maken, moet men voorkomen dat activiteiten op het ene niveau ten koste gaan van de activiteiten op het andere. Ook al eist de zorg voor de individuele cliënt veel tijd en energie, toch moet er aandacht blijven voor de samenleving als geheel. En omgekeerd mag men - zoals in de jaren zeventig weleens het geval was - tijdens de bestorming van de maatschappij de individuele cliënt niet uit het oog verliezen en in de kou laten staan.

Binnen alle veranderingen die gaande zijn in het werkveld staan hulpverleners en beleidmakers voor principiële keuzes. De discussie over hoe men in de maatschappelijke opvang het twee-sporenbeleid gestalte moet geven, verdient meer aandacht. Lokaal zullen her en der Blijf van mijn lijf-huizen beslist nog hun strijd voeren. Deze achterhoede-gevechten moeten echter meer op de voorgrond komen, en onderwerp zijn van een serieus debat. De vraag is dus niet óf men vanuit de maatschappelijke opvang signalen moet geven en actie moet voeren, maar hóe dat moet gebeuren. En, niet te vergeten, van welke visie de activiteiten op mesoniveau getuigen.

Verkeerde vrienden

Een gezegde luidt: 'Wie met pek omgaat, wordt ermee besmet'. Hoewel hier niet in louter negatieve betekenis bedoeld, drukt het kernachtig uit dat men wordt beïnvloed in het eigen denken, doen en laten door de personen waarmee men omgaat. Dit geldt ook voor samenwerkingspartners, bilateraal, in zorgcircuits en in lokale netwerken. Op mesoniveau is de partnerkeuze van opvangvoorzieningen een principiële zaak. De kwestie is bijvoorbeeld of de geestelijke gezondheidszorg en de verslavingszorg wel zo voor de hand liggende partners zijn. Zijn

bijvoorbeeld een RIAGG of CAD de meest geschikte partner om de maatschappelijke opvang als vrije plaats te handhaven, sterk te staan in de vermaatschappelijking van individuele problemen en als bondgenoten maatschappelijke acties te voeren; partners die overwegend vanuit medische en psychologische modellen werken en problemen sterk individualiseren?

Men hoeft niet op voorhand af te zien van dergelijke partners. De motieven voor een keuze dienen wél nauwkeurig te worden onderzocht, alsmede de consequenties ervan voor het eigen beleid. Het aanvaarden van AWBZ-gelden kan er bijvoorbeeld toe leiden dat een opvangvoorziening de visie, de taal en de gewoonten van de geestelijke gezondheidszorg moet overnemen. Tenslotte huist daar meer macht dan in de maatschappelijke opvang. De huidige teneur in samenwerking draagt het risico in zich dat andere mogelijkheden niet meer worden overwogen. Bijzonder weinig aandacht gaat momenteel uit naar opbouwwerk, buurt-maatschappelijk werk, instellingen voor volwasseneducatie, schilvoorzieningen, politieke partijen, en 'ongeregelde' alternatieve organisaties. Wellicht zijn er enkele lokale initiatieven, maar het is niet de grote lijn. Van de thuislozenzorg, met een volstrekt eigen en gematigde koers, tot de vrouwenopvang, met een ooit welhaast militante opstelling, dreigt de maatschappelijke opvang te verdwijnen in de gehaktmolen van het economisch denken. 'Opvang' wint daarin terrein maar verliest gezicht.

Preventie en zorgvernieuwing

door K.H.A. van Anken,
directeur van De Terp te Leeuwarden

De geschiedenis van de Terp voert terug tot de feitelijke oprichtingsdatum van de eerste voorziening voor daklozen 'de vereniging de Praktische Hulp' in 1925. 'De Praktische Hulp' groeide in Leeuwarden uit tot een begrip. Aanvankelijk, werden zowel alleenstaande mannen, gezinnen als ook 'verstoten vrouwen' opgevangen en werd hen hulp geboden. In latere tijden werd de kinderafdeling en de hulp aan gezinnen afgezonderd van de opvang van de mannen. In een gebouw aan de Pioenstraat, opgericht in 1935, werden vooral mannen opgevangen. De capaciteit bedroeg maximaal 60 personen. Aan de

Doelstelling

Stichting MC de Terp biedt onderdak, zorg en begeleiding aan personen van 18 jaar en ouder, die:

- geen onderdak hebben,
- niet zonder hulp zelfstandig kunnen wonen/leven
- geen thuissituatie hebben, waar op terug gevallen kan worden,
- met (meerdere) problemen te maken hebben,
- niet (meer) door andere instellingen/personen geholpen (kunnen) worden.

De Terp fungeert als een sociaal vangnet en neemt verantwoordelijkheid voor de opvang van personen, die op de Terp als voorziening zijn aangewezen. Men kan een beroep op de Terp doen voor

het (her)vinden van een eigen en zo zelfstandig mogelijke plaats in de samenleving vormt het uitgangspunt van de begeleiding. Het laatste sluit niet uit, dat aan mensen langdurige en zelfs permanente opvang geboden kan worden.

De Terp neemt ook verantwoordelijkheden buiten de muren van het internaat. Stichting MC de Terp draagt bij aan en neemt (mede) verantwoordelijkheid voor initiatieven, die leiden tot meer differentiatie en een breder zorg- en huisvestingsaanbod voor mensen die thuisloos zijn of niet zelfstandig kunnen wonen. Het aangaan van samenwerkingsverbanden, het ontwikkelen van nieuwe projecten en de afstemming van activiteiten met (verwante) instellingen zijn in volle ontwikkeling.

opening van het nieuwe gebouw aan de Goudenregenstraat in 1975, ging een lange ontstaansgeschiedenis vooraf. Reeds in 1965 waren er eerste plannen voor nieuwbouw. De capaciteit werd in het nieuwe gebouw meer dan verdubbeld, tot 140 plaatsen. Tevens werd in 1975 de nieuwe naam 'Stichting Maatschappelijk Centrum de Terp' van kracht. De Terp kreeg in 1975 de opvangfunctie voor Groningen, Friesland en Drenthe toebedeeld.

tijdelijke of meer permanente huisvesting, zorg en begeleiding. Stichting MC de Terp probeert zorg op maat te leveren en zo goed mogelijk aan ieder individu passende huisvesting, zorg en/of begeleiding te bieden. Steeds wordt bekeken welke (ontwikkelings-)mogelijkheden er voor een persoon zijn. Steeds wordt getracht bewoners aan te spreken op zelfstandigheid en eigen verantwoordelijkheid.

Het beleid van de Terp is erop gericht huisvesting in de Terp niet langer te laten duren dan noodzakelijk,

Een en ander betekent een accentverlegging in de doelstelling. Er wordt meer dan vroeger naar buiten gericht gewerkt. Tevens wordt een belangrijke lokale positie ingenomen in een netwerk rond opvang, zorg en begeleiding, met het oog op de versterking van de kwaliteit van het aanbod ten behoeve van thuislozen en andere opvang-behoevenden.

Werkwijze

De werkwijze van de Terp kenmerkt zich door laagdrempeligheid en

praktische gerichtheid. De Terp is in de eerste plaats een opvang- en woonvoorziening voor personen, die (soms tijdelijk) niet meer van reguliere huisvestingsmogelijkheden gebruik kunnen of willen maken. Nadat een persoon zich voor opname aanmeldt, volgt een intakegesprek. Indien blijkt, dat de persoon in kwestie op de Terp is aangewezen voor opvang en huisvesting, volgt opname, na overleg met de afdeling Bewonerszaken. In de eerste periode wordt de bewoner een contactpersoon (mentor) toegewezen en wordt door middel van verdere gesprekken met maatschappelijk werk en contactpersoon nagegaan welke mogelijkheden een bewoner heeft. Getracht wordt tot een ontwikkelingsgericht verblijfsplan te komen. In een dergelijk plan worden de per-

zorg biedt de Terp de mogelijkheid tot arbeidsrehabilitatie en werk in de eigen afdeling werk en activeering. Deze afdeling beschikt over een eigen werkplaats, waar 55 personen geplaatst kunnen worden.

Capaciteit

De Terp heeft inmiddels de volgende capaciteit:

- passanten en nachtopvang 7
- internaat en intern pension/woontraining 144
- ziekenafdeling 4
- begeleid wonen 25
- woonbegeleiding (corporatiewoningen) 10
- sociaal pension (Groningen) 27
- crisissenachtopvang 7
- huiskamerproject (17.00 - 23.00 uur)

kort.

De uitstroom gaat vaak in de richting van collega instellingen, maar ook steeds vaker naar het begeleid wonen. De oudere bewonersgroep is vrij stationair en gevestigd. De instroom komt veelal uit jeugdhulpverlening, GGZ en andere opvanginstellingen. Steeds vaker is ook sprake van instroom uit de volkshuisvesting. De meeste bewoners melden zich zelf aan. Soms is sprake van verwijzing. Verwijzing vindt onder andere plaats naar: collega-instellingen, verslavingszorg, maatschappelijk werk en crisisonopvang.

Accommodaties

De Terp beschikt over een eigen gebouw, waarin het internaat, de

spectieven op het terrein van wonen, werken en leren, alsmede de zogenaamde adl (Algemene dagelijkse levensbehoeften)-vaardigheden verwoord en in een concreet handelingstraject uitgezet. In veel gevallen is sprake van zeer beperkte perspectieven. Soms kan naar volledige rehabilitatie en zelfstandigheid worden gestreefd. Een ontwikkelingstraject verloopt van volledige verzorging, via het intern pension en woontraining naar begeleid wonen en woonbegeleiding in corporatiewoningen.

Naast huisvesting, begeleiding en

De Terp kent een gemiddelde bezetting van 95 % in de afgelopen jaren. De totale formatie bedraagt circa 55 full-time formatieplaatsen.

In- en uitstroom

Voor wat betreft de instroom en de uitstroom is sprake van een mutatiegraad van bijna 100 %, hetgeen wil zeggen dat er jaarlijks evenveel mutaties als bewoners zijn. Deze mutaties beperken zich evenwel voornamelijk tot de categorie tot 50 jaar. De doorstroming in deze groep is dus erg groot en de verblijfsduur vrij

nachtopvang en de ziekenafdeling zich bevinden. Het gebouw is volledig geoutilleerd ten aanzien van civiele, administratieve en verzorgingsactiviteiten. Daarnaast zijn er de nodige kantoor-, vergader- en recreatieve faciliteiten. Bewoners beschikken over eenpersoonskamers met toilet en wasgelegenheid. De Terp heeft een eigen werkplaats.

Voor het begeleid wonen is sprake van een contract met de BWL inzake de huur van 25 speciaal voor dit doel gebouwde woningen. Met de Woningbouwvereniging Groningen

bestaat ten aanzien van het Sociaal Pensioen in Groningen een vergelijkbaar contract.

Typologie

Naast de nog steeds grote 'traditionele' groep dak- en thuislozen is sprake van een grote toename van mensen, die als gevolg van economische omstandigheden door de samenleving uitgestoten worden. Werkloosheid, een laag inkomen, sociale deprivatie, etcetera, leiden tot dak- en thuisloosheid en crisissituaties in het algemeen.

In de afgelopen jaren melden zich ook steeds meer jongeren in de leeftijdscategorie van 18 tot 28 in de voorzieningen voor maatschappelijke opvang aan. De achtergrond van de problemen van de jongeren verschilt van die van de traditionele thuisloze. Deels is sprake van een 'hardere' problematiek, waarbij (rand-) criminaliteit en verslavingsproblematiek naar hard- en softdrugs, gokken en alcohol een rol spelen.

Aan de andere kant is de uitzichtloosheid als gevolg van gebrekkige scholing, geen kansen op werk, slechte huisvesting, weinig maatschappelijke vaardigheden en negatieve ervaringen met de hulpverlening van belang. Jongeren geraken vaak in relatief korte tijd in een negatieve spiraal, die tot een (voor henzelf) onhanteerbare situatie leidt.

Vanuit de psychiatrie komen meer mensen in het thuislozencircuit terecht. Door het gewijzigde beleid van psychiatrische inrichtingen, die niet langer onderdak bieden aan (ex-)chronisch psychiatrische patiënten en zich richten op behandeling, ontstaat een nieuwe groep dak- en thuislozen, die vaak achter in de rij aansluiten bij de verschillende voorzieningen en moeilijk inpasbaar zijn.

Het valt te verwachten, dat het aantal buitenlanders (asielzoekers en leden van groeperingen van culturele minderheden) verder zal toenemen. Ten aanzien van veel buitenlanders geldt, dat zij als gevolg van de economische recessie, discriminatie, culturele verschillen, taalbarrières en dergelijke, achterop ra-

ken. In sommige gevallen kan één en ander versneld leiden tot een situatie van thuisloosheid en het buiten de samenleving komen te staan. De problematiek van dak- en thuisloos zijn, en de zorg die hieraan wordt besteed, heeft een emanciperende werking op de doelgroep, hetgeen er toe leidt, dat naast mannen ook steeds meer vrouwen een beroep op voorzieningen voor maatschappelijke opvang doen. Veel van de huidige voorzieningen zijn onvoldoende ingespeeld op de feitelijk benodigde opvang. Onderzoek van de vakgroep 'Maatschappelijke gehandicaptenzorg' van de Katholieke Universiteit Nijmegen onder leiding van prof. dr. P.H.J.M. Heydendaal levert het beeld van een steeds groeiende groep dak- en thuislozen (3 à 4 % per jaar!). De opnamecapaciteit van de centra is beperkt. Bovendien past een deel van de groep niet in de bestaande opvangcentra in verband met de aard van hun problematiek of vanwege hun specifieke mogelijkheden en onmogelijkheden.

Hoofdpunten

De 'vraag' onderhoudt zich steeds minder tot het 'aanbod'. Terwijl de groep steeds gedifferentieerder raakt en mede als gevolg van een geïndividualiseerde samenleving om een maatwerk benadering vraagt, bieden de instellingen voor de maatschappelijke opvang vaak veel eenvormigheid. De intra-murale oplossing (het internaat) is een weinig op het individu toegesneden voorziening en kan slechts in beperkte mate aansluiten bij de specifieke mogelijkheden en onmogelijkheden van betrokkenen.

Er wordt een ander beroep op de voorzieningen voor maatschappelijke opvang in de Terp gedaan: Vanuit de samenleving, specifiek de gemeente en vanuit (collega-) instellingen wordt de verwachting uitgesproken, dat de Terp meer en andere activiteiten op het terrein van de maatschappelijke opvang zal gaan ontwikkelen. In de Stuurgroep Dak- en Thuislozen van de gemeente Leeuwarden wordt besproken, dat andere vormen van begeleiding en opvang naast de inter-

naatsvoorziening die de Terp nog voor een belangrijk deel is, gewenst zijn. Voorbeelden van deze vormen zijn: de nachtopvang, de dagopvang, een dienstencentrum, projecten voor begeleid wonen, etcetera.

Tot slot

De Terp wordt sinds 1 januari 1994 gesubsidieerd door de gemeente Leeuwarden. Het subsidiebedrag is ongeveer 3.6 miljoen gulden. Er dient een eigen bijdrage (middels inkomsten van bewoners) van circa 1 miljoen gulden te worden gerealiseerd. De prijs per bed per nacht bedraagt bruto f 90,—.

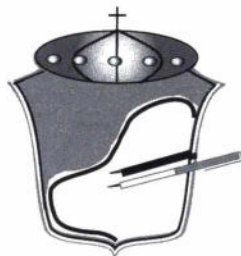
Bij het zoeken naar passende vormen in het kader van huisvesting, opvang, hulpverlening en zorg wil de Terp een praktisch ingestelde instelling blijven, die uitgaat van de volgende elementen naar zowel doelgroepen als de organisatie zelf:

- verantwoordelijkheid voor het eigen leven
- vergroting van zelfredzaamheid
- nadruk op (ontwikkelings)mogelijkheden
- zorg, bescherming en veiligheid waar nodig
- integratie van wonen, werken en leven.

In het kader van de Sociale Vernieuwing profileert de Terp zich als een instelling, die vanuit de problematiek van thuisloosheid werkt aan preventie, zorgvernieuwing en activering.

Tussen straat

Je Maintiendrai

en staat

door Erica Terpstra,
staatssecretaris van VWS

Het nieuwe gebouw van de Tweede Kamer heeft een opvallende glazen gevelwand. Voorbijgangers kijken door die glazen wand rechtstreeks in de wandelgang achter de grote vergaderzaal. De bedoeling van de architect was op een symbolische manier de "handel en wandel" van politici zichtbaar en controleerbaar te maken.

Andersom zien de politici vanuit het Kamergebouw ook het beeld van een levende stad op het drukste kruispunt van Den Haag midden in het winkelcentrum.

In dat stadsbeeld verschijnen steeds meer mensen in zichtbaar moeilijke omstandigheden: dak- en thuislozen, zwervende jongeren, chronisch psychiatrische patiënten, verslaafden. Ik heb dat tafereel vaak met zorg gadeslagen zonder te vermoeden als staatssecretaris nog eens zelf verantwoordelijk te worden voor het dak- en thuislozenbeleid.

Bij iedere wisseling van de wacht op een ministerie komt uiteraard ook de taakverdeling tussen minister en staatssecretaris aan de orde. De grote lijnen zijn snel getrokken. Minister Borst-Eilers "doet" volksgezondheid en ik zal mij als staatssecretaris vooral bezighouden met welzijn en sport.

Aan het dak- en thuislozenbeleid hebben wij bij de taakverdeling afzonderlijk aandacht gegeven. Onze conclusie was, dat we hier te maken hebben met een ernstig maatschappelijk probleem, dat raakvlakken heeft met een groot aantal terreinen van volksgezondheid en welzijn, maar ook justitie, binnenlandse zaken, volkshuisvesting en ruimtelijke ordening. De aanpak van dit vraagstuk beschouw ik als een van de zware verantwoordelijkheden in mijn takenpakket, waarvoor ik vaak een beroep zal doen op de medewerking van mijn collega's in het kabinet.

Mensen worden thuisloos, omdat zij de opeenstapelende problemen niet meer de baas kunnen. Dat is een maatschappelijk probleem omdat het dagelijks leven steeds hogere eisen stelt. Soms zijn er individuele oorzaken. Mensen beschikken niet altijd over de vaardigheden, die no-

dig zijn om zich in het leven van alledag staande te houden. Die opeenstapelende problemen moet worden aangepakt en dat betekent voor mij, dat het beleid de mensen waar het hier om gaat centraal stelt. Zij hebben een extra steun in de rug nodig. Niet om te compenseren van wat er mis is gegaan, maar om hen activeren om weer zelfstandig aan een nieuw bestaan te werken. Opvangen en ondersteunen is nodig, maar ook toerusten en zoveel mogelijk weer zelfstandig op weg helpen. Volstrekt terecht is de verantwoordelijkheid voor het bieden van eerste opvang en onderdak bij gemeenten neergelegd. Dáár zijn de problemen zichtbaar, dáár kan direct en concreet worden ingegrepen in noodsituaties door het geven van onderdak, het bieden van veiligheid, het stoppen van overlast, het verlenen van basisgezondheidszorg en het verstrekken van de eerste middelen van bestaan. Dat moet snel en flexibel kunnen worden geregeld zonder onnodige belemmingen.

Voor de mensen zélf is dat van belang en het schept bovendien ruimte om de aandacht te richten op een preventieve aanpak, gericht op het herstel van zelfstandige of begeleide huisvesting, werk en sociale relaties. Door de aangekondigde bezuiniging kwam die door gemeenten gesubsidieerde opvang onder zware druk. Daarom heeft het kabinet besloten om de oplopen- de bezuiniging op de dak- en thuislozenzorg ongedaan te maken.

Met het bieden van opvang kan niet worden volstaan. Afhankelijk van de individuele problemen moet maatwerk worden geleverd, gericht op maatschappelijk herstel. Ook reguliere voorzieningen op terreinen als gezondheidszorg, huisvesting, arbeidsvoorziening moeten daarbij zo effectief mogelijk worden ingezet. Dat is een omvangrijke opgave, waarbij succes niet altijd is gegarandeerd. Er worden door die instellingen al grote inspanningen geleverd om problemen, die de oorzaak vormen van dak- en thuisloosheid aan te pakken. Zeker in vergelijking met omringende landen is de beschikbare capaciteit niet zozeer het pro-

bleem, wel de prioriteitsstelling en afstemming. In de jeugdhulpverlening, de geestelijke gezondheidszorg en de verslavingszorg groeit de aandacht voor de toestroom naar het dak- en thuislozen-circuit. Door de versterking van regionale en grootstedelijke netwerken zijn afstemming en samenwerking de laatste jaren al sterk verbeterd. Ook bijvoorbeeld woningbouwverenigingen zetten zich steeds meer in voor andere oplossingen dan uitsluiting of uitzetting in probleemsituaties. Hulp- en dienstverlening zijn meestal wel beschikbaar maar niet altijd toegankelijk en toereikend of niet beschikbaar op de juiste tijd, de juiste plaats en in de juiste vorm. Voor een deel is dat het gevolg van dat ingewikkelde stelsel van financiering en taakverdeling tussen overheden, verzekeraars en instellingen. Veranderingen in de samenleving laten zich kennelijk niet makkelijk vertalen in aanpassing van de organisatie van hulp- en dienstverlening. Daar zie ik voor de rijksoverheid een belangrijke taak weggelegd. De actuele problemen van de mensen zelf moeten meer richtsnoer worden voor het beleid. De regels en systemen moeten buigen voor de ontwikkelingen in de maatschappelijke werkelijkheid. De sociale pensions zijn een goed voorbeeld van een nieuwe voorzieningen op het grensvlak van opvang en geestelijke gezondheidszorg, waarvoor gemeenten en zorgverzekeraars samen financiële verantwoordelijkheid nemen. Het aantal plaatsen wordt dit jaar uitgebreid.

Die voor mij zo vanzelfsprekende aandacht voor de mensen achter het beleid geldt ook dak- en thuislozen en de hulpverleners in de voorzieningen. Ik heb daarom waardering voor de Landelijke vereniging van thuislozen, die al 10 jaar probeert hen een stem te geven. Wij zullen elkaar ongetwijfeld nog ontmoeten in vergaderzalen en wandelgangen en zo een rechtstreekse brug slaan tussen straat en staat.

□ Erica Terpstra

KIOSK

door Norbert Broenink

Leefstijlovereenkomst, buurtcontacten en sociaal welzijn. Een rationele keuze-benadering.

(H. de Vos en H. Knol) Sociologische Gids 94/4, juli/augustus.

In dit artikel wordt ingegaan op sociaal welzijn in relatie tot het wonen in een buurt. Vroeger, in de tijd voor de Industriële Revolutie, viel de fysieke omgeving (buurt, straat) en de sociale omgeving (contacten etc.) in sterke mate samen. Tegenwoordig is dit veel minder het geval, mede door de grotere geografische mobiliteit. De centrale vraag is, in welke mate dit gevolgen heeft voor het sociale welzijn. Hierbij wordt onder sociaal welzijn verstaan: "het ontvangen van sociale steun versus het gevoel van sociale bedreiging enerzijds en het gevoel van sociale affiliteit (ergens bijhoren) versus het gevoel van sociale disaffiliteit (te zijn buitengesloten) anderzijds". Dit wordt onderzocht aan de hand van het sociale contacten-model. Hieruit komen twee deelvragen naar voren:

1. Is het zo dat bewoners die meer buurtgenoten hebben met dezelfde leefstijl, meer sociaal welzijn aan hun buurt ontleen dan bewoners die minder van zulke buurtgenoten hebben?
2. Verschaft het sociale contacten-model een goede verklaring voor het verband tussen leefstijlhomogeniteit?

Het theoretische model, waarin de mate van onderlinge samenhang wordt uitgezet tussen onder andere leefstijlovereenkomst, aantal positieve of negatieve contacten en de dichtheid van netwerk-contacten, wordt getoetst aan de hand van gegevens uit een wijk in de stad Groningen. Hiervoor is er in 1991 en 1992 een vragenlijst uitgedeeld onder de bewoners van deze pas gerenoveerde wijk. Enkele conclusies die de auteurs van het artikel trekken zijn: "dat sociale contacten een belangrijke schakel vormen tussen leefstijlovereenkomst en het aan de buurt ontleende sociaal contact". Bij de groep van werkenden en studerende(n) (mensen met veel externe contacten) is de mate van

overeenkomst van leefstijl belangrijker dan bij de groep uitkeringstrekkers en huismannen/-vrouwen (mensen met weinig externe contacten). Deze laatste groep is veel meer op de buurt aangewezen. Er is ook gekeken naar mogelijke alternatieve verklaringen als overlast. Uit het onderzoek komt naar voren dat overlast niet als verklaring kan dienen voor de samenhang tussen leefstijlovereenkomst en sociaal welzijn met betrekking tot de buurt.

Tien procent van de banenpoolers moet doorstromen.

(Marjanne van Zwol), Doen, juni 1994, nr.68

Dit is een interview met Velyne van Wijk, projectleidster van Bureau Maatwerk/banenpool uit Amsterdam. Maatwerk is opgericht in 1990 en moet zorgdragen voor de banenpool-regeling in Amsterdam.

Dit is goed gelukt en heeft 2300 banenpoolplaatsen opgeleverd in vier jaar tijd. Veel van deze plaatsen zijn ontstaan bij kleine instellingen in de zorgsector en in de culturele sfeer. "Die instellingen zijn verslaafd geraakt aan de banenpool" aldus Van Wijk. "Het gaat ze niet in de eerste plaats om de beloning maar om het feit dat ze weer in de running zijn. Werken geeft een bepaalde status en waardering."

Volgens de laatste aankondigingen van toenmalig minister de Vries moet 30 procent doorstromen naar regulier werk. Dit is volgens Van Wijk geen reële cijfer.

In Amsterdam stroomt 5 procent momenteel door en landelijk 2,5 procent. Het streven van Maatwerk is om de 10 procent te halen. Hiervoor is geen omslag nodig binnen Maatwerk omdat ze de banenpool regeling nooit hebben opgevat als een eindstation.

Er is sindsdien wel geld beschikbaar voor doorstromingscursussen naast de functiegerichte cursussen. Ook moet het Arbeidsbureau uitgedaagd worden om meer banenpoolers te bemiddelen. Het bestuur van Maatwerk en de gemeente Amsterdam wil dat Maatwerk uitgroeit tot een grote organisatie die ook het Jeugdwerkgarantiewet en het plan Schaefer kan uitvoeren.

SCP Werkbericht 2.....

In dit werkbericht staan meerdere artikelen over studies en rapporten die zijn uitgekomen. Deze rapporten zijn ook verkrijgbaar in de boekhandel. Hieronder volgt een keuze van twee van deze artikelen.

Maatschappelijke participatie in een middelgrote stad:

Gezin en netwerken belangrijk voor deelname vrijwilligerswerk
Deze empirische studie is uitgevoerd door de Nijmeegse politologen Van Deth en Leijenaar en handelt over bestuurlijke actieve vrijwilligers in Zwolle. Onder maatschappelijke participatie wordt verstaan: het lid zijn van en actief betrokken zijn bij politieke organisaties, kerkelijke instanties, belangenorganisaties of beroepsverenigingen. Het doel van het onderzoek is om de betrokkenheid van mensen (achtergronden, loopbanen en netwerken) bij dit soort organisaties in kaart te brengen.

De gemiddelde tijdsbesteding aan maatschappelijke participatie is ruim 6 uur. Er kunnen verschillende motieven zijn om als vrijwilliger deel te nemen. Betrokkenheid bij de doelstelling (milieu), het opdoen van sociale contacten, mensen helpen en bijvoorbeeld iets doen voor de eigen groepering. Netwerken van familie, vrienden en kennissen die ook betrokken zijn bij maatschappelijke organisaties zijn van grote invloed. Er zit een verschil tussen maatschappelijke en politieke participatie. Beide hebben een eigen circuit van mensen en doelstellingen. Over het algemeen hebben de activiteiten een positief effect op de samenleving. De participanten helpen mee aan de doelstellingen van de diverse organisaties en helpen op deze manier veel meer mensen dan de direct betrokkenen.

Evaluatie sociale vernieuwing: het eindrapport:

Effect sociale vernieuwing positief.
Deze SCP-publikatie behandelt het evaluatie onderzoek naar de sociale vernieuwing in de periode 1991-1993 in tien grote en middelgrote steden. Er zijn vier onderdelen van sociale vernieuwing onderzocht; de

individuele traject-begeleiding van werklozen, het integraal wijkbeheer, het beleid ten aanzien van achterstanden in het onderwijs en het ouderenbeleid.

Een prioriteit bij de meeste gemeenten is het wijkbeheer. In bepaalde wijken kan een opeenhoping ontstaan van sociale problemen, dit willen de gemeentes tegen gaan door verbetering van de leefomgeving. Door de diversiteit aan wijken en gemeenten is hier geen eenduidige manier voor te vinden. Wel is een directe band tussen ambtenaren en georganiseerde burgerij ontstaan. Er is grote waardering voor de inzet van gemeente politie in de bestrijding van criminaliteit en voor het opbouwwerk dat de bewonersgroepen ondersteunt. Minder waardering is er voor de (gemeentelijke) woningbouwinstellingen.

Bij de individuele Trajectbegeleiding is de samenwerking tussen de Gemeentelijke Sociale Dienst en het Arbeidsbureau van groot belang. Wat vooral in Helmond en Delft tot een succesvolle aanpak heeft geleid. Op het gebied van onderwijs heeft de sociale vernieuwing een andere wending gekregen. Deregulering en decentralisatie zijn niet gerealiseerd. Wel is er bij een aantal gemeenten een intensievere samenwerking ontstaan met de schoolbesturen van bijzonder onderwijs.

Voor het ouderen beleid heeft de sociale vernieuwing niet veel meerwaarde opgeleverd. Dit komt mede door een gebrek aan middelen en door andere ontwikkelingen die de sociale vernieuwing overschaduwden (bijvoorbeeld de WVG).

Als conclusie kan worden gesteld dat de sociale vernieuwing door de gemeenten is aangegrepen om bestuurlijke vernieuwingen door te voeren. Het effect hiervan is echter verschillend per beleidsterrein en had groter kunnen zijn als de bestedingsvrijheid breder was geweest.

Europa' en de volkshuisvesting, Jan van Dielen)

Corporatie Magazine, 16 augustus 1994.

Sinds 'Maastricht' moet Europa steeds meer één worden. Dit heeft

natuurlijk ook gevolgen voor de volkshuisvesting. Of toch niet? In het interview met drs. S. Singelsma, EC-ambtenaar voor het Directoraat-Generaal voor Werkgelegenheid, Industriële betrekkingen en Sociale Zaken wordt de rol van de EC duidelijker. Sinds 1989 houdt de EC zich bezig met volkshuisvesting en dan vooral met 'sociale marginalisatieprocessen'. Dat er geen Europees volkshuisvesting beleid is komt doordat, 'volkshuisvesting, of liever woningen, niet mobiel zijn en dus niet voor een marktverstoring kunnen zorgen' aldus Singelsma. Wat wel van belang is, zijn de diverse veranderingen op de interne markt. Bedrijven die zich verplaatsen, gezins-verdunning of juist grotere gezinnen door immigratie. De EC begeleidt dit proces. Het wil hiermee onder andere voorkomen dat, zoals in Amerika kan optreden, hele steden leeg lopen omdat een fabriek verhuist. Ook bij de Huursubsidie speelt de EC een informatieve rol. Ze wil de verschillende lidstaten zo goed mogelijk voorlichten over de verschillende vormen ervan; subject- (personen) of object- (gebouwen) gebonden subsidies.

De weg naar uitburgering. Een reactie op het advies ter inburgering van nieuwkomers. (Ruban S. Gowricharn)

Beleid & Maatschappij 1994/4, juli/augustus.

De auteur is werkzaam bij de dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheid van de gemeente Rotterdam. Hij reageert in dit artikel op het plan van een inburgeringsperiode voor nieuwkomers, welke beschreven staat in de uitgangspuntennotitie onder de titel 'Beleidsopvang Minderhedendebat'. In die notitie wordt gesproken van een inburgeringsperiode van drie tot vijf jaar. In deze periode moeten immigranten door middel van lessen in Nederlandse taal, sociale vorming, beroepsgerichte scholing en applicatiecursussen worden voorbereid op het leven in Nederland. Hierdoor kunnen allochtonen beter worden opgenomen in het arbeidsproces. Het gaat om een zeer beperkte periode en de migrant heeft na afloop

'een volwaardig perspectief op participatie'.

Gowricharn betwijfelt het effect van deze inburgeringsperiode. Hij verwacht niet dat verlaging van de loonkosten (een doel van het plan) zou leiden tot een grote groei van nieuwe banen. Ook dat hierdoor illegale werknemers zouden verdwijnen wordt door hem betwijfeld, deze kunnen immers voor nog minder loon gaan werken. Praktisch moet het plan uitgevoerd gaan worden volgens het JWG-model. Evaluatie van dit model laat zien dat het leidt tot 'een stuwmeer met weinig stroming, althans in de richting die men wenst'. Hetzelfde zal gebeuren met de 'ingeburgerde' allochtonen die hierdoor een langdurig verblijf in de bijstand te wachten staat. De auteur merkt ook nog op dat volgens hem door ontwikkelingen als verkorting van de werkweek, deeltijdbanen en freelancing, 'het streven naar een volledige werkgelegenheid (in de oude betekenis) een gepasseerd station is'.

Ouderenzorg: wat voor de toekomst? (Rogier Wiercx)

De Gazet, september 1994, nummer 7.

Dit artikel schetst een beeld van de snelst groeiende afdeling van de Riagg's: de afdeling Ouderenzorg. Aanleiding is het rapport van de Commissie-Welschen, waar de Geestelijke Gezondheid voor ouderen niet in wordt genoemd. Dit, terwijl met de vraag ook de kosten groeien en dus moeten de andere afdelingen van de Riagg's inleveren of moet het gehele budget omhoog. De Commissie Modernisering Ouderenzorg (Commissie-Welschen, genoemd naar de voorzitter) geeft in het in mei uitgebrachte rapport een overzicht van de gevolgen van de vergrijzing tot 2015. Om de ouderenzorg betaalbaar te houden willen ze een 'maximale substitutie van ouderen uit verpleeghuizen, naar verzorgingstehuizen, de thuiszorg en de mantelzorg'.

Dat de geestelijke gezondheid in dit advies ontbreekt wordt vreemd en slecht bevonden door de diverse Riagg's. Er wordt bij de Riagg's steeds meer aandacht gevraagd

door ouderen. Bijvoorbeeld ouderen met depressieve klachten. Dat deze bij de ouderdom horen is een vooroordeel en ze kunnen net zo goed behandeld worden als bij jongeren. Ook rond dementie kan veel geholpen worden. De familie, vrienden en burens kunnen leren om met dementie om te gaan en helpen de patiënt gerust te stellen. In het artikel staan meer voorbeelden en reacties van Riagg-medewerkers zoals die van Mike Verkaaik (Riagg Sittart): "Wat is er nou mooier dan ervoor te zorgen dat iemand gelukkig kan sterven na een ongelukkig leven?" Met de groeiende groep ouderen zijn in de toekomst speciale afdelingen ouderenzorg nodig, of het is een nieuwe markt voor vrije therapeuten die zich kunnen specialiseren in ouderen.

Moraal en sociaal-economische ontwikkelingen in de verzorgingsstaat.

(prof.dr. C.J.M. Schuyt)

Justitiële verkenningen jrg.20 nr.6, augustus 1994.

De auteur is hoogleraar sociologie aan de Universiteit van Amsterdam en verklaart de 'voor buitenstaanders soms moeilijk overzichtelijke lappendeken van de Nederlandse verzorgingsstaat'. Dit gebeurt op twee manieren. In chronologische volgorde wordt de verzorgingsstaat beschreven voor de periode 1950 tot nu. Deze periode kan opgesplitst worden in vier fases; De fase van wederopbouw en herstel (1950-1962), de fase van materiële welvaartsgroei (1962-1973), de groei van immateriële welvaart (1973-1981) en de periode van ontnuchtering, versobering en bezuiniging (1981-1995).

De andere manier is volgens de verschillende visies van Charles Taylor op de doelen en idealen van het goede leven. Dit zijn er vier, een leven gericht op integriteit, een leven

gewijd aan gemeenschappelijke liefde, een leven gericht op bevrijding (solidariteit) en een leven gewijd aan de seculiere rede. In de eerste drie visies kunnen de liberale, christelijke en socialistische opvattingen herkend worden. Bij de vierde kan gedacht worden aan de wetenschappelijke rede. Al deze visies hebben in wisselende mate bijgedragen aan de invulling van de verzorgingsstaat in de al eerder genoemde periodes. Volgens de auteur is dat ook goed, omdat elke visie verschillende mogelijkheden biedt voor ontplooiing, solidariteit, naastenliefde etc. "Een samenleving die zoveel morele mogelijkheden biedt verdient een staat, die deze mogelijkheden in tact laat".

Pleidooi voor bereikbare hulp

*door Jan van Atten en Huub Beijers.
Basisberaad GGZ, Rotterdam*

Het Basisberaad geestelijke gezondheidszorg (GGZ) is een regionaal platform voor vernieuwing van de geestelijke gezondheidszorg vanuit cliëntenperspectief en voor ondersteuning van participatie en emancipatie van mensen met psychische problematiek in de Rijnmond. De plenaire vergadering van het Basisberaad is een panel van cliënten, hulpverleners en andere bij de psychiatrie betrokken personen. Daar is al enige jaren geleden gesignaleerd dat het aantal mensen met psychiatrische problematiek onder de dak- en thuislozen toeneemt en de komende jaren waarschijnlijk

verder zal groeien. Mensen met psychische problematiek die in de dak- en thuislozenzorg verblijven worden onvoldoende beschermd tegen misbruik en glijden steeds verder weg in een negatieve spiraal.

De vraag is gesteld wat de oorzaken hiervan zijn, met name wat het aandeel van de geestelijke gezondheidszorg is in de groei, wat voor oplossingen er zijn en welke bijdrage cliënten(-organisaties) kunnen leveren aan verbetering van de situatie. Voor de beantwoording van deze vragen is een kleine taakgroep van deelnemers op onderzoek uitgegaan in het veld. Op grond daarvan heeft het Basisbe-

raad begin 1993 een cliëntenvisie uitgebracht op het probleem van dak- en thuisloosheid en psychiatrische problematiek. In dit artikel gaan wij in op enkele aspecten van deze visie, met name op de rol van de geestelijke gezondheidszorg en zullen wij kort stilstaan bij het rapport 'Thuisloosheid en psychische stoornissen' van de Nationale Raad voor de Volksgezondheid.

Thuisloosheid

Thuisloosheid is zelden een zelfgekozen situatie (al hebben sommigen zich wel verzoend met dit bestaan). De kern van thuisloosheid is het verlies van binding, zowel met de sociale omgeving (vrienden, bekenden en familie) als met instan-

ties en hulp- en dienstverleners. Thuislozen zijn in de regel hun eigen onderdak kwijtgeraakt en aangewezen op instellingen voor dak- en thuislozenzorg. Voor wat betreft de oorzaken van thuisloosheid, wijzen deelnemers aan het Basisberaad er voortdurend op dat veel (ex-)cliënten van de geestelijke gezondheidszorg in een langdurig slechte financiële en sociaal-maatschappelijke positie verkeren. De combinatie van aanhoudende perspectiefloosheid en psychische problematiek vergroot het risico van maatschappelijk 'door de bodem te zakken'.

Ten aanzien van het verlies van contact en binding met hulpverlenende en dienstverlenende instanties constateert het Basisberaad de volgende problemen: de geestelijke gezondheidszorg is te specialistisch, creëert te hoge drempels, is te gefragmenteerd en denkt te zwart-wit.

Voorwaardelijke zorg

De hulp die de GGZ te bieden heeft is niet onvoorwaardelijk. Voor velen wordt de drempel daardoor te hoog: aan thuisloze (ex-)cliënten van de GGZ worden extra hoge eisen gesteld wat betreft motivatie; als een cliënt geen vaste woon- of verblijfplaats heeft, wordt geen zorg geboden en mensen met een dubbele indicatie, bijvoorbeeld verslaving en psychiatrische problematiek, worden bijna altijd afgewezen op één van die twee. Daardoor lopen velen gevaar het spoor bijster te raken, gedemotiveerd te raken of de moed te verliezen. Illustratief is dat zowel cliënten als hulpverleners van elkaar zeggen dat ze onbereikbaar zijn.

Zefragmenteerde zorg

Veel instellingen in de zorgsector werken te specialistisch. Teneinde die hulp te krijgen die nodig is, is het voor cliënten nodig om een complex aan hulpverleners te organiseren en te motiveren. Dat is geen sinecure. De GGZ heeft grosso modo onvoldoende oog voor de consequenties van psychische problematiek in het dagelijks leven van cliënten. Zowel materiële als socia-

le problematiek kan escaleren zonder dat erbij betrokken hulpverleners dit signaleren of begeleiding en steun bieden. Daardoor wordt het risico van terugval of uitval groter. Evenzeer staan hulpverleners onvoldoende stil bij de gevolgen van hun eigen handelen, die soms erger zijn dan de kwaal. Verschillende keren is gemeld dat bij een in bewaring stelling (IBS) de woning wordt opengebroken en onbeheerd achtergelaten. Als de cliënt thuis komt, soms al na korte tijd als de IBS onterecht blijkt, blijkt de woning leeggeroofd of gekraakt. Niemand is verantwoordelijk te stellen.

Na opname in een psychiatrisch ziekenhuis is de overgang naar weer zelfstandig leven in de samenleving te groot. De beperkte inspanning die ziekenhuizen zich getroosten om de cliënt goed 'onder dak' te helpen, is schrijnend. Bovendien wordt een toenemend aantal gedwongen ontslagen gesignaleerd, waarbij al helemaal geen nazorg wordt verleend.

Zwart-wilt denken

Verlies van inzicht en overzicht over het eigen leven zoals in sommige situaties van verwardheid horen bij het leven. Het probleem is niet dat mensen hulp daarin niet zouden wensen, maar juist dat ze aan hun lot worden overgelaten, totdat de situatie escaleert. Hulpverleners nemen over het algemeen onvoldoende verantwoordelijkheid in de hulpverleningsrelatie met hun cliënt en zijn daarop dan ook nauwelijks aanspreekbaar. Waar ze wel verantwoordelijkheid nemen, wordt deze weer op te grote schaal overgenomen en verschuilen ze zich achter wettelijke maatregelen of andere dwingende regelgeving. Dat creëert voor cliënten een alles-of-niets-situatie, die niet zelden het wantrouwen tegenover zorgaanbieders versterkt.

Bereikbare hulp

Het verschijnsel thuisloosheid maakt duidelijk dat het sluitend protocolleren van de relatie tussen cliënten en hulpverleners een illusie is: dat geldt zeker de eeuwige dilem-

ma's rond dwang en verlies van contact. Wanneer vanuit de samenleving dwingend wordt ingegrepen zoals bij Inbewaringstelling, Rechterlijke Machtiging, beslaglegging, ontsmetting, wegpesten of uithuiszetting zijn de basisvoorwaarden voor een zelfstandig bestaan in het geding. Dat in zo'n situatie iets moet gebeuren is voor de deelnemers van het Basisberaad duidelijk: de situaties die aanleiding geven tot dwang horen tot de meest ernstige en schokkende momenten in het leven. Dringende pogingen van hulpverleners om verlies van autonomie en marginalisering te voorkomen worden door de meerderheid van het Basisberaad gebillijkt. Die overtuiging mag er evenwel niet toe leiden dat zorg voor thuislozen met psychiatrische problematiek ten koste gaat van de rechtspositie van cliënten. Aandringen wordt alleen acceptabel genoemd als het erop gericht is de rechtspositie en autonomie te waarborgen.

In zijn algemeenheid wordt gepleit voor een verantwoordelijke en betrokken hulpverlening, die naar cliënten consequent en blijvend een onderhandelingsstrategie volgt: ook achter een dwangopname zit een gezicht. Handelingen moeten erop zijn gericht schade te voorkomen of zo beperkt mogelijk te houden. Daarvoor zijn cliënten en zorgaanbieders beide verantwoordelijk en moeten ze elkaars taal leren spreken.

Zorg aan thuislozen met psychiatrische problematiek moet uitgaan van acceptatie, lotsverbetering, beschikbaarheid en toegankelijkheid. De GGZ moet daarin een actieve en naar buiten tredende positie innemen. Enerzijds hulpverlening die eropuit trekt en de mensen opzoekt op de plaatsen waar ze verblijven, anderzijds financiering vanuit de AWBZ van de hulp die op die lokaties wordt gegeven door mensen (met name uit de maatschappelijke dienstverlening en 'schilvoorzieningen' gelieerd aan de cliëntenbeweging) die het vertrouwen genieten van de dak- en thuisloze psychiatrische patiënten. Vernieuwing en verbetering van de zorg moet zijn gericht op samenwerking met als

doel te voorkomen dat mensen met psychiatrische problematiek thuisloos worden of dat de situatie van thuisloosheid verergerd, respectievelijk bevorderen dat ze uitstromen uit de dak- en thuislozenzorg. Instrumenten daarvoor zijn: meer kleinschalige en laagdrempelige dag- en nachtopvang en motiverende trajectbegeleiding naar begeleid en beschut wonen en werken. Particuliere en sociale pensions dienen aan scherpe wettelijke regels en controle te worden onderworpen. Veiligheid, pensioenprijs en kwaliteit van dienstverlening dienen te worden vastgelegd en genormeerd. Een indicatie moet zonder meer leiden tot een zorgaanbod; een contra-indicatie is een aanwijzing voor het zoeken van samenwerking en niet voor verwijzing en het afschuiven van verantwoordelijkheid. Circuitvorming dient over de grenzen van het psychiatrisch domein heen te gaan. Met name op het gebied van huisvesting, inkomen en werkgelegenheid is afgestemd beleid en gelijktijdige actie gewenst van zorginstellingen en de daarvoor aangewezen instanties (lokale overheid, arbeidsvoorziening, Sociale Zaken en Werkgelegenheid, woningcorporaties). Iedere vorm van ontslag uit een GGZ-instelling dient volgens het Basisberaad zorgvuldig te worden begeleid. Verantwoordelijkheid (méér dan alleen een inspan-

ningsverplichting) zoals voor aansluitende zorg, een inkomen en goede huisvesting wordt hierin essentieel genoemd. Op de lange duur moet de geestelijke gezondheidszorg zich nadrukkelijk bezighouden met risicofactoren zoals huisvestings-, inkomens- en werkloosheidsproblematiek.

Het NRV-advies

Eind 1993 heeft de Nationale Raad voor de Volksgezondheid (NRV) zijn lang verwachte advies over thuisloosheid en psychische stoornissen uitgebracht. Wat opvalt in het advies van de NRV is dat de oplossingen vooral in termen van zorgaanbod en voorzieningen worden geformuleerd, door het creëren van zorgcombinaties en subsidie-arrangementen. Verheugend is de steun die wordt gegeven aan het pleidooi voor een gezamenlijke inspanning vanuit maatschappelijke dienstverlening en geestelijke gezondheidszorg. In de praktijk is dit pleidooi inmiddels vertaald naar de duale financiering van sociale pensions, door gemeente en ziektekostenverzekeraars. De integrale benadering (sturing van cliëntenstromen en creëren van nieuwe voorzieningen) die de NRV voorstaat, is daarin overigens niet meer terug te vinden. Het cliëntenperspectief ontbreekt volledig in het NRV-advies en dat is een ernstige tekortkoming. Het pro-

bleem van thuisloos-zijn lijkt volledig op het bordje van de thuisloze zelf te worden gelegd en iedere poging om deze nog te zien als partij is buiten de orde. Bij uitstek in de wereld van de thuislozen is er sprake van een ernstige vertrouwenscrisis tussen cliënt en hulpverlener of wellicht nog ruimer, tussen cliënt en samenleving. Deze breuk is niet te lijmen door - hoe goedbedoeld ook - terug te grijpen op bestwil-denken. Deze neiging, die ook in het NRV-advies te bespeuren valt, zal uiteindelijk de kloof verbreden of leiden tot escalatie van dwang en intolerantie of tot volledige afstomping. Ook voor thuisloze psychiatrische patiënten geldt dat zij niet het probleem zijn, maar deel van de oplossing. (Basisberaad GGZ, Zomerhofstraat 71, 3032 CK Rotterdam. Telefoon: 010-466 59 62.)

Gebruikte literatuur:

Basisberaad GGZ, Psychiatrie en thuisloosheid, Basisberaad GGZ, Rotterdam, 1993.

Nationale Raad voor de Volksgezondheid, Thuisloosheid en psychische stoornissen, NRV, Zoetermeer 1993.

Vries, G. de & M. Jansen, Grenzen aan de tolerantie van last en leed, Nieuwsbrief Platform GGZ Amsterdam, nr. 21, juli 1993. □

Kerkelijke inloophuizen

door René van Bommel. (voormalig) diakonaal consulent bij de Hervormde Gemeente te Amsterdam

In oude of juist nieuwe wijken, in heel drukke of juist rustiger winkelstraten, in monumentale kerkgebouwen, zijn de afgelopen jaren in Amsterdam zes plekken gecreëerd voor mensen die behoefte hebben aan een gesprek, wat aandacht, even uit kunnen rusten en een kop koffie te drinken. Deze 'open huizen' zijn vaak bedoeld voor iedereen en ze

worden de gemeenschap aangeboden als voorbeeld voor de haastige, geïndividualiseerde, commercieel ingestelde samenleving. Het voorbeeldige zit hierin dat de samenleving getoond wordt dat het tenminste niet overal en altijd om geld gaat; dat er inderdaad nog plekken zijn waar mensen geaccepteerd worden zoals ze zijn en dat er vrijwilligers bereid zijn om te luisteren, een praatje te maken, een kopje koffie te drinken, een spelletje te doen of even op het hondje te passen.

Dat deze ruimten nodig zijn, is tegelijkertijd de kritiek. We leven in een samenleving die het mogelijk maakt dat mensen vereenzamen, dat mensen niemand hebben om voor te zorgen, om advies te vragen of om een praatje mee te maken. In de samenleving zijn ze niet nodig: in het arbeidsproces tellen ze niet meer mee. Ze konden óf niet aan de bak komen óf ze zijn er wegens ziekte uit gevallen. Gelukkig zijn er uitkeringen, ziekenfondsen en bestaan er voorzieningen. Maar mensen

hebben mensen nodig om zich mens te weten. Enerzijds het respecteren van privacy en anderzijds onverschilligheid ten opzichte van elkaar, kunnen beide het proces van vereenzaming in de hand werken.

Inleven

Een inloophuis is dus een poging van samenwerkende kerken in een stadsdeel om 'thuis' te geven aan mensen, die er op de een of andere manier uitliggen in de buurt, op het werk, in de familie, in vereniging of kerk, en dat altijd in de ogen van mensen die zichzelf gezond en normaal vinden. In bijbelse taal: aanwezig zijn bij de armen, de minsten, de stem- en machtelozen. Je komt dan wel als doorsnee (kerk-)mens in een totaal andere wereld terecht van (ex-)psychiatrische patiënten, verslaafden, thuislozen, mensen die van een minimum-uitkering moeten leven, mensen die er een eind aan willen maken, vrouwen die zich voor altijd misbruikt voelen en Aidslijders. Kun je je inleven in hun situatie? Kun je hun taal wel verstaan en spreken? Kun je hun gedrag accepteren en - in sommige gevallen - hun lucht verdragen?

Kun je er dus wel echt bij zijn? Ja, wil je dat eigenlijk wel? Haalt zo'n betrekkelijke betrokkenheid wel wat uit? Is het meer dan een nieuwe vorm van weldoenerigheid ten bate van het eigen warme gevoel van binnen?

Ieder inloophuis heeft een eigen stijl en sfeer. Toch hebben de inloophuizen veel gemeen: zorg voor de medemens. En alle huizen draaien op vrijwilligers, al dan niet begeleid door een beroepskracht. Er zijn maar weinig huisregels: iedereen is welkom, iedereen heeft respect voor de anderen en bezorgt dus geen overlast, er worden geen drugs of alcohol gebruikt, er wordt niet gedeald en geweld wordt niet getolereerd. Gasten met een wat afwijkend gedrag passen meestal goed in deze gastvrije setting en vaste bezoekers tonen vaak een bewonderenswaardig geduld wanneer hun binnenkomst met wat rumoer gepaard gaat.

"Rie, gauw koffie en het voorlees-

boek, Frans komt er aan en hij is van slag", klinkt het dan bijvoorbeeld en de vrijwilligster zorgt voor een goed plekje en een mooi verhaal. Iedereen weet intussen dat Frans daar rustig van wordt, blij met de extra aandacht en het gevoel erbij te horen en welkom te zijn.

Lichtpuntjes

Naast en tijdens de huiskamer-inloop gebeurt er meer. Op sommige plaatsen zijn er spreekuren. Soms zie je iemand, wie het huilen nader staat dan het lachen, in het spreekkamertje verdwijnen. Want, het is geen pretje om finaal aan de grond te zitten, hetzij door een dreigende huisuitzetting wegens huurschuld, een uitkering die is gestopt of vanwege gezondheidsproblemen, zonder dat iemand een helpende hand naar je uitsteekt. Tijdens de spreekuren vind je iemand die luisteren kan, die je serieus neemt en je met raad en daad weet te steunen.

Wondertjes gebeuren er niet, problemen worden niet ineens opgelost, maar het luisteren en de steun blijven beschikbaar, week na week, zodat menigeen na verloop van tijd weer lichtpuntjes begint te zien en uiteindelijk weer moed krijgt om de draad van het leven zelf weer op te pakken. Verreweg het grootste deel van de bezoekers wordt gevormd door 'vaste gasten'. Er zijn mensen bij die een paar keer per week komen, maar er zijn ook mensen bij die dagelijks langs komen.

Sommigen van hen komen even langs, drinken een kop koffie, vertellen het een en ander, waarna ze weer opstappen. Andere gasten zitten de hele openingstijd uit en beschouwen de inloop min of meer als hun 'thuis'. Je merkt soms heel duidelijk dat gasten zich ook echt thuis gaan voelen; of er wordt een zelfgemaakte foto - ingelijst en wel - meegebracht met de mededeling 'Voor het inloophuis en daar moet het hangen', of zelfvervaardigde schilderstukjes met een dergelijk verzoek. Ook komt het voor dat bezoekers hun verjaardag wensen te vieren. Het geeft aan dat het inloophuis een belangrijk adres is geworden en misschien zelfs beschouwd wordt als iets van henzelf. Waar de-

zelfde mensen elkaar vrijwel dagelijks treffen, ontstaat onwillekeurig een band tussen de mensen onderling, maar er ontstaan ook wrijvingen. Soms ook wel eens knetterende ruzie, want niet iedereen ligt elkaar. Dit is niet leuk, maar hoort er wel bij. Dan komen de genoemde huisregels in het vizier, met name het toezicht erop en de naleving ervan.

Confrontatie

Er melden zich steeds weer aspirant-medewerkers, ondanks - of dankzij? - de selectieprocedure, training en proeftijd, die hen wacht. Soms zijn het kerkelijke kaderleden, die afgeknapt zijn op de vruchteloze vergadercultuur en wat zinvolers willen gaan doen. Vaak melden zich mensen, die zelf geleidelijk aan de rand van de kerk geraakt zijn of nooit kerks zijn geweest, maar die zó hopen te ervaren dat geloven toch hout snijdt. Echte communicatie tussen mensen uit heel verschillende leefwerelden is niet eenvoudig. Het mislukt ook wel, maar altijd gebeurt er wat. In ieder geval kom je jezelf tegen, je eigen zwaktes, tekorten, onzekerheden, angsten.

Werken in een inloophuis heeft iets van een harde confrontatie met wat er allemaal mis is en geleden wordt in onze samenleving, maar ook met de broosheid, de kwetsbaarheid van je eigen bestaan. Het laagje ijs dat jouw leven draagt, blijkt ook maar erg dun te zijn, al ben je er dan ook nog niet doorgezakt. Die confrontatie is niet eenvoudig: wat voor een ander willen zijn.

Soms ontstaan er spanningen tussen behoeften van bezoekers en idealen van vrijwilligers. Wat doe je als je een open huis wilt zijn voor buurtbewoners en ze komen niet, of het huis wordt 'in beslag genomen' door anderen, of er worden regelmatig mensen in je huis onaan-

naam tegemoetgetreden door bezoekers? Wat doe je tegen agressieve bezoekers tegen de bezoekers voer- ken bij de bezoekers omgaan met gedrag, agre-

regels. Wat doe je als je pas om half vier de gratis koffie mag schenken en om kwart over drie dreigt een bezoeker zich af te reageren op het meubilair, omdat hij of zij koffie wil?

Ook huisregels kunnen problemen veroorzaken en zijn bij voortdurend in alle huizen onderwerp van discussie.

Aanvullend

Vaak wordt in kerkelijke kring de vraag gesteld: "Is het niet gewoon maatschappelijk werk en dus meer van hetzelfde?". Nou en? Is dat erg? Als iemand dreigt te verdrinken moet er iemand anders in het water springen. Met sociale en psychische noden is het niet anders. De kerk probeert op bescheiden schaal een specifieke bijdrage te leveren: helpen wie geen helper heeft. Het moet - als het enigzins kan - een aanvullende functie hebben: een plek voor mensen, die nergens geaccepteerd worden, tot hun recht kunnen komen of hun verhaal kwijt kunnen.

Je merkt bij professionele hulp steeds meer de drempels van intake, het maken van een afspraak en de lange wachttijden. Wie daarop vastlopen, zijn dolblij met een plek waar ze zomaar kunnen binnenlopen en hun hart kunnen luchten; waar het je vrij staat te gaan en te komen, waar niets hoeft. Waar je niet praat met een beroepshelper, maar met een vrijwilliger, een gewoon medemens, waardoor er meer kans ontstaat op gelijkwaardigheid en minder op afhankelijkheid. Je hoeft de ander niet naar de mond te praten. Ook kan de hulpvrager iets betekenen voor de hulpverlener. Je bent geen geval of nummer, je wordt aanvaard zoals je bent. Kortom, het gaat om niet-professionele, laagdrempelige hulpverlening, met kans op gelijkwaardigheid, met een informeel karakter, een minimum aan papieren en een grote mate van anonimiteit.

Eigentijdse kerk

Kerk-zijn is meer dan een pannetje soep, hoewel het er op lijkt dat vroeger tijden herleven. De zusters Au-

gustinessen delen lunchpakketjes uit, de zusters van moeder Teresa koken dagelijks honderden maaltijden voor de dak- en thuislozen; je hebt er wél een maaltijdbon voor nodig. In de Staatsliedenbuurt is een internationale kookgroep uitgegroeid tot een eetproject, waar zo'n dertig junkies, stadsnomaden en andere leiperiken een - goede - warme hap krijgen, voor drie gulden of een - gekregen - maaltijdbon. Ook voor het Stoelenproject (een mede door de Diaconie der Hervormde Gemeente ondersteunde avond- en nachtopvang, zie kader) heb je een

toegangkaartje nodig om de nacht op een stoel door te brengen. Het kerkelijk Inloophuis Oud-West is ruim vier jaar geleden begonnen als plek, waar buurtbewoners elkaar konden ontmoeten. Vrijwilligers stonden klaar voor een gesprek van mens tot mens. Het inloophuis werd 'ontdekt' door de dak- en thuislozen. Het aantal bezoekers steeg in een paar jaar tijd van vijftientig naar honderdentwintig per dag. Vrijwilligers veranderden van luisterend oor in wandelende koffiemachines. Noodgedwongen werd ook hier een

Stoelenproject

Vrijwilligersorganisatie voor dak- en thuislozen.

Begin 1985 verleenden vertegenwoordigers van onder andere de Junkiebond, De Regenboog, kerken en zusterorden tijdens de heersende kou noodopvang aan daklozen. Toen bleek dat velen door het langdurig zwerfen fysiek en psychisch ernstig ontwricht zijn en geen gebruik kunnen of willen maken van de professionele hulpverlening, die te weinig plaatsen heeft en op gedragsverandering gericht is. In 1989 willen vrijwilligers ook buiten de winterperiode laagdrempelige opvang realiseren. Zij starten in het voormalig Emma-Kinderziekenhuis aan de Sarphatistraat het eerste Stoelenproject. Na sluiting wegens buurtoverlast besluit de gemeente het project te subsidiëren en gaat het eind 1990 aan de Oostelijke Handelskade weer open. Onbeheersbaarheid door de toeloop van honderden in plaats van de verwachte tachtig bezoekers per dag noopt opnieuw tot voortijdige sluiting. Maar in 1992 slaagt de derde versie van het project dankzij de aanstelling van twee betaalde beheerders. Deze zorgen samen met circa 70 vrijwilligers in wisseldienst voor een geregleerde toegang en een soepel verloop van de opvang. Het Stoelenproject biedt daklozen laagdrempelige avond- en nachtopvang (voeding, warmte, rust, veiligheid) als aanvulling op de reguliere opvang.

Voor meer informatie:

*Stichting Stoelenproject, Amsterdam.
Telefoon: 020-638 65 30,
vragen naar Dimphy Pollemans
of Carla van der Werff, beheerders.*

pasjessysteem ingevoerd om 'de stroom wat in te dammen'. Het blijkt eens te meer dat ook de meest laagdrempelige opvang - door de (te) grote groep mensen op straat - na verloop van tijd drempels op moet werpen. Zelfs mensen op straat hebben een portefeuille met alle soorten en maten pasjes nodig om te overleven.

Mooie verhalen

Als collega's van de verschillende inloophuizen hebben we regelmatig overleg. Binnenskamers ventileren we onze zorgen over de toenemende stroom dak- en thuislozen, die een beroep deden op onze voorzieningen. Onze ervaringen bevestigden elkaar. Alle mooie verhalen van de overheid over zorg op maat en één loket voor alle vragen blijken niet te kloppen. Dak- en thuislozen kunnen zegge en schrijven negen nachten per maand terecht in de passantenverblijven van HVO en het Leger des Heils. Waar moeten ze de rest van de maand naar toe? Er is een wachtlijst voor de sociale pensions voor (ex-)psychiatrische patiënten. Wat gebeurt er met al die andere 'uitbehandelde' psychiatrische patiënten, die aan de straat zijn overgeleverd? De coördinator van Inloophuis Oud-West gaf onlangs te kennen dat hij regelmatig mensen tegen sluitingstijd weer de straat op moeten laten gaan die eigenlijk een gevaar zijn voor zichzelf en hun omgeving. Dat gaat je niet in de kouwe kleren zitten.

Er is een stop op het verstrekken van postadressen aan dak- en thuislozen. Geen postadres betekent geen uitkering; geen geld, geen kamer. Er is een stop op het begeleiden van mensen in een budgetbeheersregeling; meer schulden, dus gauwer op straat. De bijstandsuitkeringen zijn de afgelopen jaren systematisch verlaagd. De ergst getroffen zitten juist bij de groep dak- en thuislozen en zij die op het punt staan

dat te worden. Je vraagt je af: is dat wat de politiek uiteindelijk wil, mensen dakloos maken en overleveren aan de straat? Er zijn steeds minder plekken in Amsterdam waar je je als dakloze kunt ophouden. Het

Centraal Station wordt steeds ontoegankelijker gemaakt om de overlast van de reizigers tegen te gaan. In de winkelcentra wordt je opgejaagd door particuliere beveiligingsdiensten. Wie geen cent te makke heeft, heeft kennelijk ook geen recht op de warmte van de winkels.

Vals alarm

Begin februari van dit jaar is besloten om als kerkelijke inloophuizen de noodklok te luiden. We hadden het gevoel dat we - ook met het oog op de verkiezingen - verantwoordelijke politici en de samenleving als geheel moesten wijzen op een onhoudbare situatie. We hadden ook het gevoel dat hetgeen wij signaleerden het topje van de ijsberg is.

Waarschijnlijk moeten we denken in aantallen van zo'n zesduizend dak- en thuislozen in Amsterdam en een veelvoud daarvan in Nederland. We hadden niet te klagen over publiciteit: een twintigtal journalisten van kranten, radio en TV. Was het zulk groot nieuws? En het vroer niet eens. We kregen weerwoord van de Gemeente en van de twee Amsterdamse instellingen voor dak- en thuislozen. De boodschap was: vals alarm, het is zo erg niet. Kijk maar naar wat we doen: een budget van twintig miljoen per jaar, opvang van enkele duizenden mensen per jaar met zorg op maat: dienstencentra, verscheidene woonvormen, nacht-opvang. Dat klopt. De gesubsidieerde instellingen en de commerciële pensions tezamen bieden opvang aan zeker zo'n elfhonderd personen. De officiële cijfers spreken van zo'n vijfhonderd 'vaste klanten'. En, bij extreme koude worden er nog eens zo'n extra tweehondervijftig bedden bijgeplaatst. Dus waar praten we over? Sterker nog, wanneer het aantal plaatsen in de nachtopvang zou worden uitgebreid, dan zouden de leegkomende plekken op straat wel eens door nieuwkomers kunnen worden ingenomen, vrezende de woordvoerders van de officiële hulpverlening. Alsof dat een argument zou mogen zijn, alsof je ervoor kiest om op de straat te leven! De bedoeling achter onze oproep was in feite deze: Laten we nu eens gezamenlijk een creatief proces op

gang brengen, waardoor een kwetsbare groep in de samenleving in het centrum van de aandacht komt te staan. Laten we de goede ervaringen van de kleinschalige inloophuizen van de kerken eens vertalen naar Gemeentelijk beleid. Waarom zouden er van Gemeentewege niet soortgelijke plekken worden gecreëerd in andere oude stadswijken, waar die voorzieningen ontbreken. Waarom zou er niet een beleid kunnen worden ontwikkeld dat écht werkt: één loket, waar alle problemen terecht komen en ook worden behandeld, in plaats van doorschuiven van het ene loket naar het andere, het ene budget naar het andere. Zou preventie uiteindelijk niet goedkoper zijn?

Grote klappen

Kerken en hun leden dienen hun grote zorg uit te spreken over de positie van de zwakken in de samenleving, die immers de grootste klappen oplopen bij de ontmanteling van de sociale voorzieningen. Zij kunnen dat alleen dan met overtuiging doen, wanneer zij hun gezag ontlenen aan de eigen betrokkenheid met de zwakken in de samenleving. Inloophuizen bieden hiervoor een ontmoetingsplaats van onschatbare waarde. Wie zich eraan en erin waagt, zal ervaren dat de wonderen de wereld nog niet uit zijn.

Opvang van dak- en thuislozen landelijk gezien

door C.M. Beers, stafmedewerkster Federatie Opvang

De Federatie Opvang te Utrecht behartigt op landelijk niveau de belangen van alle instellingen voor maatschappelijke opvang. Ruim honderd instellingen voor dak- en thuislozenzorg, algemene crisisopvang, vrouwenopvang en evangelische opvang zijn aangesloten bij de Federatie Opvang. Het bestuur van de Federatie Opvang bestaat uit directeuren van opvanginstellingen en een onafhankelijke voorzitter: mw. J.G. Kraaijeveld-Wouters, oud-staatssecretaris van CRM en burgemeester van Hilversum. De Federatie beschikt over een Bureau met acht medewerkers en is gevestigd te Utrecht. De activiteiten van de Federatie omvatten naast de belangenbehartiging op landelijk niveau ook het uitvoeren van essentiële landelijke taken.

Bij dat laatste kan onder meer worden gedacht aan de ontwikkeling van een cliëntregistratiesysteem, een kwaliteits- en kostenmodel en het coördineren van een onderzoeks- en innovatieprogramma in de maatschappelijke opvang. De Federatie Opvang fungeert als gesprekspartner van de Minister van WVC (nu: VWS) in het Gestructureerd Overleg Maatschappelijke Opvang dat tot taak heeft het overleg tussen werkveld en Rijksoverheid voor te bereiden en te voeren. Op deze wijze vindt gemiddeld tweemaal per jaar een direct gesprek plaats tussen de minister en de opvanginstellingen.

Witte vlekken

Bij de WVC begrotingsbehandeling in 1993 is door verschillende fracties aandacht gevraagd voor het groeiende capaciteitstekort in de maatschappelijke opvang. In het verlengde daarvan is een motie ingediend en aanvaard met het verzoek aan de Minister van WVC om in samenspraak met de Federatie Opvang een plan op te stellen voor het wegwerken van de 'witte vlekken' in de maatschappelijke op-

vang. Inmiddels is een nota verschenen ('Witte vlekken maatschappelijke opvang') waarin de Federatie aangeeft waar zich zowel in functioneel als in regionaal opzicht de tekorten op het terrein van de maatschappelijke opvang zich bevinden.

In overleg met VWS en andere betrokkenen ontwikkelt de Federatie nu een plan om de problemen in de regio's waar de grootste capaciteitstekorten zijn op te lossen. Vanuit de begroting van Volksgezondheid is geld ter beschikking gesteld om projecten die op het snijvlak liggen van maatschappelijke opvang en geestelijke gezondheidszorg te financieren. Voor 1994 gaat het om acht miljoen gulden uit het Fonds Zorgvernieuwing. Ruim zes miljoen hiervan is bestemd voor de oprichting van sociale pensions. De eerdergenoemde regio's staan beschreven in de nota 'Witte Vlekken Maatschappelijke Opvang'. In deze nota is voortgebouwd op de door de Federatie ontwikkelde functionele indeling.

Functionele indeling

Tot nu toe is er geen instrument beschikbaar geweest om het aanbod van de maatschappelijke opvang op een heldere manier in kaart te brengen. Juist het laatste is van belang om te kunnen vaststellen waar de 'witte vlekken', de capaciteitstekorten, zich bevinden.

Om een overzicht te krijgen van de kwalitatieve en kwantitatieve omvang van de maatschappelijke opvang is gekozen voor een beschrijving in functionele termen. Dat betekent dat de beschrijving uitgaat van de hulpverleningsfuncties die in de maatschappelijke opvang worden uitgeoefend. Het belang van de functionele indeling is gelegen in de mogelijkheid om per instelling en per regio vast te stellen welke hulp nu daadwerkelijk wordt verleend. Voor de instelling levert dat een beleidsmatige analyse van het 'product' (de hulpverlening) op. Die analyse vormt de basis voor de onderhandelingen met de financiers: overheid en zorgverzekeraars. Kort samengevat gaat de beschrijving uit van vier directe hulp-

functies: verblijf, zorgverlening, psycho-sociale begeleiding en psycho-sociale behandeling.

Bij verblijf moet worden gedacht aan het verschaffen van onderdak gedurende de gehele of een gedeelte van de dag/nacht.

Onder zorgverlening wordt begrepen het beschikbaar stellen van faciliteiten ten behoeve van cliënten die daarmee zoveel mogelijk voor zichzelf zorgen (bijvoorbeeld het aanbod van voeding waarmee de cliënt zelf de maaltijd bereidt). Ook het daadwerkelijk verzorgen van cliënten (verstrekken van maaltijden, fysieke en medische verzorging) valt onder deze functie.

Bij psycho-sociale begeleiding wordt bedoeld op methodische begeleiding van cliënten gedurende hun verblijf in een voorziening voor maatschappelijke opvang. De begeleiding is gericht op een zo zelfstandig mogelijk functioneren in de samenleving.

Psycho-sociale behandeling omvat het aanbod van gespecialiseerde en meer intensieve hulp die tot uitdrukking komt in het verminderen dan wel wegnemen van ernstige, complexe problemen.

Elke hulpverleningsfunctie is onderverdeeld in modules om nadere differentiatie in het hulpaanbod te kunnen aangeven. De functionele indeling omvat één indirecte functie, namelijk management: hier wordt onder verstaan de voorwaardenscheppende activiteiten ten behoeve van de hulpverlening.

De instellingen

In Nederland bestaan circa veertig gesubsidieerde instellingen voor dak- en thuislozenzorg. De grootte van de instellingen varieert van twintig tot meer dan tweehonderd bedden. In totaal zijn ruim 2300 plaatsen beschikbaar. Het aantal thuislozen in Nederland wordt geschat op 17.000 tot 30.000 mensen.¹⁾ Voorzieningen voor thuislozenzorg richten zich op de opvang van, zorg voor, en begeleiding van thuisloze mensen. Instellingen voor thuislozenzorg karakteriseren zich door laagdrempelige opvang ('laatste vangnet'), praktische hulpverlening en het ontbreken van een behandel-

pretentie. Het centrum van de meeste thuislozenzorgvoorzieningen is het internaat waar tijdelijk of permanent 24 uur per etmaal onderdak, verzorging en begeleiding wordt geboden. In een aantal internaten bestaat een aanbod van dagbesteding; recreatief of in de vorm van arbeidstrajecten. Verpleegzorg is in enkele internaten beschikbaar. Veel voorzieningen voor thuislozenzorg hebben aan het internaat aanvullende residentiële en ambulante voorzieningen gekoppeld. De volgende voorzieningen voor residentiële en ambulante zorg zijn te noemen: inloopcentrum, dienstencentrum, passantenverblijf, pensioentehuis, sociaal pension, begeleid wonen (individueel en in groepsverband), en zelfstandig wonen met ambulante nazorg (budgettering, dagbesteding).

In een inloopcentrum wordt voor een beperkt aantal uren per etmaal een huiskamer (koffie en even onderdak) geboden. Een dienstencentrum biedt een scala aan ambulante voorzieningen: praktisch (kleding wassen, douchen, maaltijden), financieel (postadres, budgettering), maatschappelijk (schuldhulpverlening, bemiddeling onderdak) en juridisch advies. Een passantenverblijf biedt een beperkt aantal nachten per maand bed, bad en brood. Een pensioentehuis biedt woonruimte, maaltijden en een beperkt aantal uren per dag begeleiding. Een sociaal pension biedt woonruimte, verzorging en begeleiding gericht op thuisloze mensen met een psychiatrische achtergrond. Begeleid wonen biedt zelfstandige woonruimte en naar behoefte maaltijdvoorziening, begeleiding en nazorg op ambulante basis. Die nazorg kan ook bij volledig zelfstandig wonen worden gecontinueerd.

In de toekomst

Onder invloed van de decentralisering naar de gemeentelijke overheid per 1 januari 1994 en de afstemming op gemeentelijk beleid zijn veel instellingen voor maatschappelijke opvang de mogelijkheden aan het onderzoeken om op lokaal en regionaal niveau samen te werken. Soms leidt dat tot fusies tussen in-

stellingen voor vrouwenopvang, crisisopvang en thuislozenzorg. Ook constateert de Federatie Opvang dat steeds vaker samenwerking wordt gezocht in de vorm van 'joint ventures' met instellingen voor (geestelijke) gezondheidszorg. Veel thuislozenzorgvoorzieningen werken nauw samen met woningbouwverenigingen of -corporaties in het kader van projecten 'Begeleid Wonen'. De instelling fungeert dan als huurder voor een woning die aan een thuisloze ter beschikking wordt gesteld. Een nieuwe ontwikkeling daarbij is de opzet van preventieve projecten. Al enige tijd besteden de media aandacht aan de 'problematische huurder', de huurder die zich onaangepast gedraagt, zich niet aan de huurovereenkomst houdt en overlast veroorzaakt voor buurtbewoners. Vaak resulteren deze situaties in huisuitzetting en uiteindelijk opname in een opvanginstelling. Om dit te voorkomen hebben enige thuislozeninstellingen een preventief pakket ontwikkeld. Dat houdt in dat de problematische huurder verplicht wordt om begeleiding te accepteren bij het wonen. Onder wonen wordt zowel het bewonen van een huis (inrichten, schoonhouden, vuilnis op de aangewezen tijd buiten zetten) als het betalen van huur, energie en dergelijke rekeningen begrepen. De begeleiding omvat meestal een financieel-administratieve regeling (budgettering) alsmede huisbezoek van een vaste begeleider die de bewoner met praktische woonzaken helpt. De begeleiding wordt gefinancierd uit bijdragen van de cliënt, de woningbouwvereniging en subsidiënten.

Deze vorm van 'bemoeizorg' biedt ook mogelijkheden voor bepaalde groepen van ex-psychiatrische patiënten en anderen die niet voortdurend begeleiding nodig hebben, maar vooral op financieel-administratief gebied nogal eens in de problemen komen. Dit preventieve aanbod heeft als bijkomend voordeel dat de capaciteitstekorten in de opvang niet verder toenemen. De ontwikkeling van het hulpaanbod wordt beïnvloed door het aantal mensen dat een beroep op de opvang doet. De Federatie Opvang

constateert dat de vraag naar opvang nog steeds toeneemt. De doelgroep verandert: enerzijds dienen zich steeds meer jongeren aan in het zwerfircuit, anderzijds vergrijsst een deel van de populatie in de internaten. Door netwerkontwikkeling en praktische samenwerking met bijvoorbeeld de jeugdhulpverlening en de gezondheidszorg kan voor deze groepen een aanbod op maat worden verwezenlijkt.

Uit het voorafgaande blijkt dat de trend voor de toekomst al is gezet: meer samenwerking en integratie van beleid op lokaal niveau, ook met andere dan opvanginstellingen, en minder intensieve, goedkopere vormen van zorg (sociale pensions, projecten met ambulante begeleiding). Dit laatste biedt de instellingen de uitdaging om enerzijds de kwaliteit van zorg te behouden en anderzijds nieuwe vormen van hulp te bedenken die aansluiten bij de hulpvragen van de cliënten. Voor de instellingen voor thuislozenzorg is het behouden van de toegankelijkheid van de opvang voor de zwakste cliënten een belangrijk uitgangspunt. Niet voor niets zijn in het afgelopen jaar meerdere passantenverblijven en gelijksoortige laagdrempelige voorzieningen door particulier initiatief en gemeenten opgericht. Voor de Federatie Opvang is het van belang op landelijk niveau de contacten met gemeenten, zorgaanbieders en andere instellingen die een rol spelen bij het realiseren van zorg-op-maat te coördineren en te bevorderen. Daarbij blijft de Federatie voortdurend aandacht vragen op alle niveaus voor het werk dat ten behoeve van dak- en thuislozen wordt verricht.

- 1) Sarneel, H.A.E. en van de Giessen, W., in: Structuurnota Maatschappelijke Opvang, Katern II, Federatie Opvang, 1994, Utrecht.

Literatuurlijst

Thuisloosheid en psychische stoornissen. NcGv. Achtergrondstudies bij het gelijknamige advies van de Nationale Raad voor de Volksgezondheid. Redactie: John Wennink, Nationale Raad voor de Volksgezondheid. Jaap van Weeghel, Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid. Utrecht, november 1993.

Gersons, B.P.R., A. Blom. De 'border-line' psychiatrische patiënt: Buiten de samenleving, buiten de kliniek. Middenkatern Tijdschrift voor de Sociale Geneeskunde, (1989), 8, 12-15.

Heyendael, P.H.J.M., H.G. Brouwers. Mensen in de marge in soorten en maten. Middenkatern Tijdschrift voor de Sociale Geneeskunde, (1989), 8, 4-8.

Nuy, M.H.R. Een slecht geïnspireerd bestaan. Deel 1. Noodlottige passies: De geschiedenis van een persoonlijke ontwikkeling. Grave, Uitgeverij Alfa, 1989.

Nuy, M.H.R. Een slecht geïnspireerd bestaan. Deel 2. De moed en armoede van een thuisloze man, waarin theorieën over thuislozen geëxpliciteerd en aangetoond worden. Grave, Uitgeverij Alfa, 1990.

Tweede Kamer. Nota Maatschappelijke opvang voor thuislozen. 1989-1990, 21509, nr. 2.

VNG. Dak en thuislozen: Aantallen opvang en gemeentelijk beleid, een inventariserend onderzoek. Den Haag, 1990.

Waveren, B. van, P. Kocken, T. van Ven, G. van Neijenhof. Dak en thuisloosheid in Rotterdam. Rotterdam, GSD & GGD, Rotterdam, 1990.

Zijderveld, A.C. Versterven of creperen: Een poging om het verschijnsel van de stedelijke thuis- en daklozen te duiden. In: A.T.J. de Jong (red.). Thuisloosheid in Nederland. Rijswijk, Concern/Bureau Welzijnsmarketing, 1990.

Jong, A.T.J. de (red.). Thuisloosheid in Nederland. Amsterdam, Concern/welzijnsmarketing, 1990.

Loonstra, Z.E. Thuislozen, huizen of lozen. Den Haag, Provinciale Raad voor de Volksgezondheid in Zuid-Holland, 1992.

Loonstra Z.E. Help mij dan met leven. Den Haag, Provinciale Raad voor de Volksgezondheid in Zuid-Holland, 1992.

Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur. Onder anderen,

geestelijke volksgezondheid en geestelijke gezondheidszorg in maatschappelijk perspectief. Rijswijk, 1993.

Rakers, F.R. De geestelijke gezondheid en het risico op thuisloosheid. Rijswijk, Geneeskundige Hoofdinспекtie Geestelijke Volksgezondheid, 1990.

Heyendael, P., M. Nuy en H. Brouwers. Prognostisch Landelijk Onderzoek Thuislozen en Thuislozenzorg (PLOTT), I en II. De opbouw resp. de bevindingen van het mentaal systeem. Nijmegen, 1988-1990.

Heyendael, P. en M. Nuy. Achtergronden van thuisloosheid. Groningen, 1991.

Boer B. de, I. Drent, L. Polstra. Op de fiets door de wijk; wijkgerichte zorgcoördinatie. Groningen, Publikatie van Project Zorgcoördinatie Groningen, 1993.

Henselmans, H., S. Kok, V. Nammensma en H. van Berkel. Bemoeizorg. Strategieën in de zorg voor ambulante patiënten met langdurige psychiatrische problemen. Maandblad Geestelijke volksgezondheid, 46 (1991), 11, 1193-1205.

□

Nieuw tijdschrift: Deviant

Tijdschrift tussen psychiatrie en maatschappij

Deviant is een nieuw, kritisch en onafhankelijk tijdschrift dat zich met name richt op transformatie van de verhouding tussen psychiatrie en maatschappij. Het kan verschijnen onder andere dankzij een startsubsidie van het Nationaal Fonds Geestelijke Volksgezondheid. Aan de uitgave van Deviant is een lange ontwikkelingsgeschiedenis voorafgegaan. De uitgave is een landelijke voortzetting van de Nieuwsbrief van het Platform GGZ Amsterdam. Het platform is al een aantal jaren betrokken bij de vernieuwing van de

Amsterdamse GGZ. Het is nu tijd om de ervaringen met het vernieuwingsproces te verbreden en ze te delen met andere groepen en personen in den lande.

In het eerste nummer wordt onder andere aandacht besteed aan het thema 'dwang', vernieuwende experimenten als een werkplaats voor dakloze kunstenaars, een debat tussen onderzoekers over de betekenis van een kritische theorie inzake de psychiatrie en internationale ontwikkelingen. Het tweede nummer besteedt aandacht aan de vrouwen-

hulpverlening. Daarnaast vindt u vaste rubrieken als 'de waan van de dag', columns, boekbesprekingen en een agenda van komende activiteiten. De tendens naar landelijke en internationale verbreding zal zich in de volgende nummers voortzetten. Op de langere duur wil Deviant gaan fungeren als een nationaal en internationaal contact-medium dat helpt bij de vorming van netwerken van kritische mensen in dit werkveld.

Redactie-adres: Deviant, Vrolijkstraat 278, 1092 TZ Amsterdam.

Sociale Vernieuwing in de praktijk

Werkbezoeken in 16 wijken in 13 steden brengen de praktijk van sociale vernieuwing dichtbij.

Bij dit LSA-project gaat het om een combinatie van onderzoek, evaluatie, training en discussie, waarbij de integrale aanpak van 16 wijken in 13 steden centraal staat. De praktijk van sociale vernieuwing in deze wijken wordt gepresenteerd, onderzocht en besproken door 172 betrokkenen afkomstig van drie categorieën: bewoners van deze wijken, beroepskrachten en lokale en landelijke politici.

De 16 tweedaagse bezoeken zullen tussen november 1994 en februari 1995 plaatsvinden. In het kader van de landelijke stimulering van sociale vernieuwing worden de werkbezoeken ondermeer gefinancierd door het ministerie van Binnenlandse Zaken en de deelnemende gemeenten. De resultaten van deze eenmalige operatie zullen de basis vormen voor een discussie met de landelijke politiek op een volgende LSA-bewonersdag in het voorjaar van 1995.

Sociale vernieuwing is in de meeste steden in Nederland flink in gang gezet. De tijdelijke wet sociale vernieuwing vormt tot het jaar 1998 het kader waarbinnen het proces van vernieuwing moet worden voortgezet. De wisselwerking die blijft bestaan tussen landelijk - en lokaal beleid is reden genoeg om te zoeken naar mogelijkheden om het proces van sociale vernieuwing primair een lokale aangelegenheid, ook landelijk te blijven stimuleren en ook naar nieuwe wegen te blijven zoeken.

Het programma van werkbezoeken is bedoeld om knelpunten uit de lokale praktijk (opnieuw) onder de aandacht van de centrale overheid te brengen en niet alleen voor de nieuwe kamerleden en nieuwe leden van de gemeenteraad. Tegelijkertijd komt het programma tegemoet aan de vraag naar uitwisseling van informatie over lokale aanpakken van sociale vernieuwing. De toenemende inbreng vanuit bewonersparticipatie binnen de verschillende vernieuwingsprojecten is een derde reden om het lokale beleid en de lokale projecten voor het voetlicht te brengen.

De deelnemende betrokken ge-

meenten organiseren de werkbezoeken. Het Landelijk Samenwerkingsverband Achterstandsgebieden (LSA) coördineert het programma. De werkbezoeken duren twee dagen en vallen steeds op donderdag en vrijdag. Het tijdstip is gekozen na overleg met leden van de Tweede Kamer en de verschillende gemeenten waar de bezoeken plaatsvinden.

De wijken binnen eenzelfde cluster leggen bezoeken bij elkaar af en geven elkaar weerklank op beleid en aanpak.

De steden presenteren hun beleid en de aanpakken in de 16 wijken. Er zijn rondleidingen door de wijk en de wijken presenteren hun projecten binnen de drie thema's van sociale vernieuwing. Het bezoek aan de projecten vormt een hoofdonderdeel van het programma. In het programma komen zowel successen als mislukkingen binnen de dagelijkse praktijk aan bod.

Elke wijk wordt bezocht door een gezelschap van 10 a 12 personen, bestaande uit bewoners, lokale poli-

tici, beroepskrachten en leden van de Tweede Kamer.

De bezoeken worden afgerond met een slotbijeenkomst op de vrijdagmiddag. De delegatie bezoekers rapporteert dan hun bevindingen aan zoveel mogelijk betrokkenen uit de betreffende wijk binnen het gekozen thema (veiligheid, werkgelegenheid, multiculturele samenleving). Per cluster is een speciale rapporteur aangesteld om zowel per wijk als voor het geheel van het cluster een verslag te maken.

De rapportages van de drie clusters worden gebundeld.

In juni 1995 wordt een nieuwe bewonersdag gehouden, waarin ondermeer de verschillende bevindingen en conclusies uit de diverse wijken en gemeenten met de landelijke politiek worden besproken.

Steden en data van de werkbezoeken*

Cluster veiligheid

1. Zwolle (Holtenbroek) 10 en 11 november 1994
2. Eindhoven (3 wijken) 8 en 9 december 1994
3. Amsterdam (de Baarsjes) 12 en 13 januari 1995
4. Heerlen (Vrieheide) 19 en 20 januari 1995
5. Arnhem (Klarendal/'t Arnhemse Broek) 26 en 27 januari 1995
6. Groningen (Korrewegwijk/Oosterpark) 2 en 3 februari 1995

Cluster Werkgelegenheid

1. Amsterdam (Westerpark) 3 en 4 november 1994
2. Den Haag (Schilderswijk) 1 en 2 december 1994
3. Rotterdam (Noord) 8 en 9 december 1994
4. Enschede (meerdere wijken) 15 en 16 januari 1995
5. Dordrecht (Oud Krispijn) 19 en 20 januari 1995

Cluster Multiculturele Samenleving

1. Deventer (Oude Schil/Keizerlanden) 17 en 18 november 1994
2. Amsterdam (Zuidoost) 24 en 25 november 1994
3. Rotterdam (Charlois) 1 en 2 december 1994
4. Nijmegen (Oud-West) 12 en 13 januari 1995
5. Utrecht (Lombok/Kanaleneiland) 26 en 27 januari 1995

* Eventuele wijzigingen in data voorbehouden; op een aantal data vallen werkbezoeken van verschillende clusters samen.

Meer informatie over het programma van de werkbezoeken is te krijgen bij het
LSA (Sonja Swarts, Hans Brugman en Henk Cornelissen) □

Car-sharing in gemeentelijk beleid

Gedeeld autobezit als sturingsinstrument

Pressiegroep KINDEREN VOORANG! organiseert op 7 december 1994 een congres over car-sharing. Car-sharing call-a-car en andere organisatievormen van gedeeld autobezit zijn in ontwikkeling. Na enkele voorlopers elders in Europa, komen er in Nederland steeds meer particuliere en gemeentelijke autodeelprojecten van de grond.

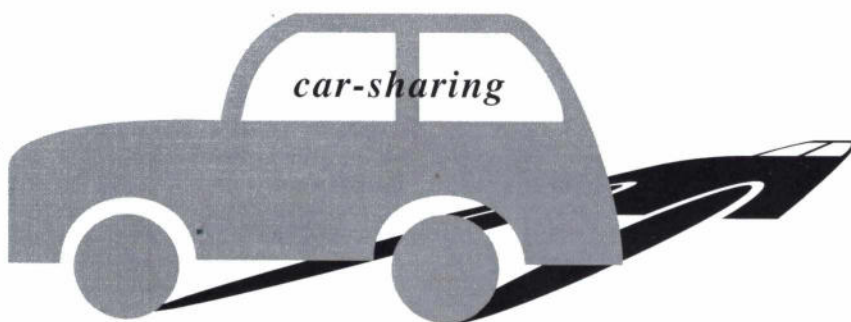
Car-sharing is een middel om bij te dragen aan:

- een bewustere keuze van de vervoerswijze;
- stringenter parkeerbeleid;
- de leefbaarheid van de openbare ruimte. Car-sharing is daarmee een belangrijk sturingsmiddel voor de gemeenten.

Tegelijkertijd zijn de gemeenten een belangrijke partij bij het realiseren van car-sharingprojecten. Tijdens het congres worden uiteenlopende car-sharing-initiatieven beproven met speciale aandacht voor:

- de mogelijkheden die car-sharing biedt als sturingsinstrument binnen gemeentelijke parkeer- en mobiliteitsbeleid;
- de rol die de geente kan vervullen bij car-sharing;
- wat het opzetten van een car-sharing-project in de praktijk behelst.

Tel.nr. KINDEREN VOORANG!
020- 682 06 19.

Programma

- 09.30 Ontvangst met koffie en thee
- 10.00 Mevr. C.M. van der Bie, dagvoorzitter, Opening
Dhr. L. Postma, Inleiding: *Van veel auto's naar deelauto's*
- 10.15 Dhr. M.G. Bakker: *De rol van de landelijke overheid bij de ontwikkeling van car-sharing-projecten*
- 10.45 Dhr. P.A. van Bekkum: *De invloed van car-sharing op de vervoerswijze en de automobilititeit*
- 11.00 Koffiepauze
- 11.15 Dhr. C. Harteveld: *car-sharing en parkeerbeleid als sturingsinstrumenten*
- 11.30 Vragen en discussie over de drie voorgaande lezingen
- 12.00 Dhr. C. Petersen: *Car-sharing-initiatieven elders in Europa, vragen en discussie*
- 12.30 Lunchpauze
- 13.30 Particuliere car-sharing-initiatieven: organisatievorm, werkwijze, omvang, financiering, ervaringen en wensen van deelnemers, samenwerking met en verwachtingen van de overheid
 - Dhr. B. Bosboom
 - Dhr. J. Prinse
 - Dhr. P. ZoetemeyerVragen en discussie
- 14.30 Theepauze
- 15.00 Car-sharing en de gemeente: *politieke besluitvorming, organisatie, financiering*
 - Haarlem, dhr. H. Meyer: *Call-a-Car en Autoluwe binnenstad*
 - Leiden, dhr. J.I.L.M.V. Walenkamp: *Vervoer op maat*
 - Amsterdam, deelraad Westerpark, dhr. P. Matti: *BAS, Buurt Autoservice*
 - Utrecht, Wijkbureau Noord-Oost, mevr. M. Wertweijn: *Call-a-Car Utrecht*vragen en discussie
- 16.00 Samenvatting en conclusies
- 16.30 Afsluiting en borrel

Landelijke
Vereniging
voor
Thuislozen

Opgericht in 1984

THUISLOOS

INFORMATIEBLAD VOOR EN OVER THUISLOZEN
7e jaargang nummer 3

september 1994

10 jaar LVT!

JUBILEUM SPECIAL

Vrijdag 28 oktober 1994
symposium 'ongehoord'

feestelijk diner met muziek

Van de redactie

De LVT viert dit jaar het tienjarig bestaan en daarom is deze Thuisloos een heel speciale. Dit nummer verschijnt in een veel grotere oplage dan normaal en wordt ook als apart katern in het blad MO/Samenlevingsopbouw opgenomen. We kregen van het Landelijke Centrum Opbouwwerk dit aanbod om binnen de special over dak- en thuislozen ons blad op te nemen. We vonden dat een kans die we niet wilden laten lopen. Thuisloos komt dus meer dan anders terecht bij mensen die tot nu toe weinig of niks van thuislozen weten. En vandaar dat we besloten hebben ook wat levensverhalen op te nemen, als voorbeeld van hoe het kan lopen in je leven, dat je thuisloos wordt.

Persoonlijke verhalen van thuislozen, waarin hun levensgeschiedenis naar voren wordt gehaald, zijn er tot nu toe weinig in ons blad verschenen. Dat is met opzet zo. Wij vinden dat belangenbehartiging van thuislozen moet uitgaan van de situatie en de mensen zoals ze nu zijn. Of je ouders vroeger gescheiden zijn, of dat je in een kinderkuis hebt gezeten, heeft niks te maken met de rechten die je nu hebt om als een normaal mens behandeld te worden. We vinden toch al dat er in de hulpverlening veel te veel in de geschiedenis van iemand wordt gegraven. Iedere keer opnieuw moet je je verhaal doen. Wat heeft het voor zin en wat heb je er nu aan? In deze bijzondere Thuisloos maken we voor één keer een uitzondering. Wil-

lem en Kees hebben een paar mensen uit hun omgeving gevraagd. Die wilden, in één geval onder pseudoniem, voor Thuisloos wat vertellen. Kees had ook een paar groepsleiders van een MC gevraagd voor zo'n interview. Over hun werk en wat ze er van vonden. "Maar dat is niet gelukt. Ze wilden best praten en er kwamen hele zinnige dingen op tafel. Soms ook kritiek op de eigen instelling. Maar dat we dat in Thuisloos zouden publiceren? Nee, daar kon geen sprake van zijn. Des te meer waardering voor de mensen, die toch een veel moeilijker verhaal wel kwijt wilden en we willen 'Piet', Rinus en Willem dan ook hartelijk danken.

Verder is de aankondiging van het symposium en feest belangrijk. Als je wilt komen, laat het snel weten. Heb je je contributie voor 1994 al betaald? Nu zie je wat je er, mede dankzij wat gulle subsidiegevers, voor kunt terugkrijgen. Wie als (ex)thuisloze nu f 15,— betaalt, kan overigens direct meedoen en meeëten. Anderen kunnen voor f 25,— aan het symposium meedoen. Voorzitter Kees Loosman maakt in zijn eerste bijdrage de balans op van tien jaar LVT. Een succes of niet? Dat is natuurlijk geen vraag. En verder hebben we gekeken naar foto's om tien jaar LVT in beeld te brengen.

Hans Koster

Tien jaar LVT.....tijd om stevig door te gaan maar eerst gaan we het 28 oktober samen vieren

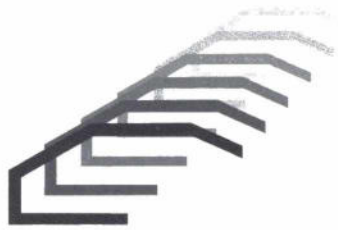
Wie had ooit gedacht, dat een landelijke vereniging van (ex) dak- en thuislozen het tien jaar vol zou houden. Sterker nog, na tien jaar het gevoel heeft, dat het werk steeds meer aanslaat en door moet gaan. We zijn er blij mee. We mogen de oprichters, waarvan we er nog één (Co van Musscher) in het bestuur hebben dankbaar zijn dat zij de moeilijke stap gedaan hebben. Op zich is tien jaar LVT een groot succes. Het is in de eerste plaats te danken aan een kleine groep van enthousiaste mensen, die er hun vrije tijd aan besteed hebben en zich belangeloos hebben ingezet. Maar ook aan de good-will die we steeds meer mochten ontvangen. Nederland kan niet zonder een LVT.

Er zijn successen geboekt, maar tevreden kunnen we nog lang niet zijn. Ook nu komen dak- en thuislozen vaak alleen in het nieuws als er wat negatiefs te melden is. Zoals onlangs in Rotterdam, waar bedelende zwervers opgepakt werden, zes uur werden vastgehouden en dan maar weer de straat op werden gezet. Zoals in Amsterdam waar verslaafde zwervers bij tijd en wijle weggejaagd worden van het ene metro- en treinstations en dan weer hun toevlucht zoeken in het andere. En als het bitter koud is, worden ze gefilmd als vloervulling in de noodopvang. Zeer selectieve aandacht. Goede dingen, gedaan door dak- en thuislozen is geen nieuws en hoe het na de win-

terse kou verder gaat, nog minder.

Op 6 augustus had de bewonersraad van het MC Dordrecht zelf een ontmoetingsdag voor bewonersraden georganiseerd. Er waren er wel acht vertegenwoordigd. De mensen daar verkenden en herkenden elkaars problemen, gaven lucht aan hun verontwaardiging over slechte behandeling en vonden steun bij elkaar. Een dag die mij als voorzitter van de LVT goed heeft gedaan. Trots ben ik op onze club van mensen die het er niet bij laat zitten. Dat is groot nieuws volgens mij.

In de beginjaren heeft de LVT het moeilijk gehad. Onervarenheid om met elkaar een vereniging te besturen stond soms een goed resultaat in de weg. Als er meer eenheid was geweest en er meer thuislozen achter de LVT waren gaan staan, had er meer gedaan kunnen worden. Maar het gaat (zie Dordrecht) steeds beter. Er is een actief bestuur, waarin goed samengewerkt wordt en er ontstaan in het land groepjes actieve leden. Die regionalisering, de LVT bij u in de buurt, zetten we stevig door. De LVT is nog steeds nodig. In 1984 is de club opgericht om aan allerlei verschillende regelgeving in opvanginstellingen en betutteling een eind te maken. In april 1988 verscheen de Nota van aanbevelingen opgesteld samen met de maatschappelijk werkers (Landelijk Team Beraad) van de LSTO. Daarin stond aan welke voorwaarden goede opvang zou moeten voldoen, wat de rechten en plichten van

tehuis en bewoner/gebruiker waren. Toch zijn de geconstateerde knelpunten (ondanks verbeteringen hier en daar) nog lang niet weggewerkt. Zo merken vele thuislozen dat er tegen de macht van een instelling in de praktijk (ondanks bestaand klachtrecht, een tweede succes van de LVT, maar vaak nog een dode letter) nauwelijks weer mogelijk is. Als je doet wat 'zij' voorschrijven, heb je geen problemen. Als je het er niet mee eens bent, moet je het heel stiekum anders doen, anders sta je weer op straat.

Verbetering van de beeldvorming van dak- en thuislozen was een ander doel van de oprichters. Maar helaas moet geconstateerd worden, dat de ideeën van de gemiddelde Nederlander niet veel verder komen dan dak- en thuislozen als vieze, stinkende uit vuilnisbakken etende zwerwers. Nog steeds is niet overgekomen, dat dit maar een heel klein deel van de thuislozen betreft, die door hun herkenbaarheid op straat wel het beeld bepalen. Dak- en thuislozen zouden veel meer aan hun mogelijkheden herkend moeten worden dan aan hun problemen. De meesten hebben best veel mogelijkheden. De hulpverlening zou daar meer op moeten inspelen. Wat is er de bedoeling van om iedereen tot een standaard onbenul te maken 'tot het tegendeel bewezen is'. Voor wie of wat moet ik me dan bewijzen? denkt meniggeen. Geen wonder dat velen gefrustreerd blijven rondtrekken van straat naar internaat naar straat enzovoort.

Is de LVT na tien jaar een succes of niet? Het is verleidelijk om die vraag bij zo'n jubileum te stellen. Als je ziet hoe steeds meer mensen thuisloos raken, veel meer dan tien jaar geleden, dan moet je die vraag relativeren. Nog

steeds zijn thuislozen niet een machtig blok dat tegen politiek en maatschappij in zijn rechten kan afdwingen. Maar de afgelopen tien jaar met de LVT hebben wel laten zien dat het anders gaat worden. Want de LVT vraagt geen medelijden, maar respect. Vraagt geen gunsten, maar rechten. De LVT kankert niet, maar komt met opbouwende kritiek. De LVT is geen club van kneusjes, maar van mensen. Daarom is de LVT al tien jaar een succes, al zullen we dat steeds moeten blijven waarmaken. Met opgeheven hoofd gaan we op weg naar het volgende lustrum. Op vrijdag 28 oktober gaan we dat allemaal bespreken op het symposium in het Mozeshuis in Amsterdam. ONGEHOORD, wat thuislozen zelf aan de maatschappelijke opvang moeten/kunnen/willen bijdragen. Want we gaan de zaken eens omdraaien. Niet de afhankelijkheid centraal, maar de onafhankelijkheid. Want echt geholpen ben je pas, als je jezelf (en je kameraden) weet te helpen. Ik hoop dat alle leden en heel veel anderen zullen komen om te vertellen hoe het in de opvang beter kan en wat we zelf gaan doen. De LVT heeft allerlei mensen uit de zorg, maar ook uit de wetenschap en van het ministerie uitgenodigd om wat te zeggen, maar VOORAL OM NAAR ONS TE LUISTEREN. U bent aan het woord!

En als we voor die dag uitgepraat zijn, komt er een fantastisch diner voor de leden met muziek uit eigen gelederen. Want tien jaar LVT is vooral iets wat we willen vieren!

Kees Loosman, voorzitter

Uitnodiging 1984 tien jaar LVT 1994 Symposium 'Ongehoord'

Symposium over wat thuislozen zelf aan de maatschappelijke opvang moeten/kunnen/willen bijdragen

bestemd voor thuislozen en ex-thuislozen (leden en niet-leden van de LVT) en degenen die met hen werken en/of bij hen betrokken zijn.

De hoofdrol: leden van de Landelijke Vereniging voor Thuislozen

Met medewerking van: prof.dr. P. Heydendael (Nijmegen), Dik van de Hoek (Rotterdam), Ad Rutgers (Dordrecht), Kees Loosman (LVT Amsterdam), Willem Franken (LVT Utrecht), stichting Spreekbuis, drs H. Coppens (Ministerie VWS), Margo Vliegthart (Tweede Kamer PvdA). (zie het losse programma voor het definitieve programma)

Datum: vrijdag 28 oktober 1994 10.00 uur - 15.00 uur

Plaats: Mozeshuis Waterlooplein 205 1011 PG AMSTERDAM

(tegenover het Stadhuis, bereikbaar met metro, tram 9 en 14) tel. 020-6221305

Kosten: Voor LVT leden gratis, LVT donateurs f 10,— Overigen f 25,— (incl. materiaal, koffie en lunch)

Opgave: met antwoordstrook van het programmavel of een briefje met naam, adres, telefoonnummer, lid van de LVT of niet, in ieder geval voor 21 oktober a.s. U ontvangt een bevestiging van deelname.

Programma:

10.00 uur - 10.30 uur: inschrijving en koffie
10.30 uur - 12.00 uur: korte verhalen en discussie
12.00 uur - 13.00 uur: lunch
13.00 uur - 14.00 uur: drie gespreksgroepen
14.00 uur - 15.00 uur: plenaire discussie, conclusies, afsluiting

Feestelijk jubileumdiner

met muzikale bijdragen uit eigen kring
voor leden en donateurs van de LVT en gasten op uitnodiging

Datum: vrijdag 28 oktober 1994 16.30 uur - 21.00 uur

Plaats: kerkzaal pastorie Bonifatius 2e Oosterparkstraat 246 (zijstraat Linnaeusstraat) Amsterdam-Oost.

Kosten: geen

Muziek wordt nog nader bekend gemaakt. Uw bijdrage is welkom!

Opgaven: uitsluitend schriftelijk met naam, adres en telefoonnummer bij het LVT secretariaatsadres. Er is plaats voor 75 personen.

LVT leden die hun contributie 1994 voor 1 juni hebben betaald en LVT leden, deelnemers aan het symposium hebben voorrang; voorts worden de plaatsen verdeeld naar volgorde van opgave en wordt gekeken naar landelijke spreiding.

Symposium **Moet de thuisloze worden thuisgebracht ?** Prof.dr. Paul H.J.M. Heyendael

Op 28 oktober 1994 is prof.dr. Paul Heyendael, één van de mensen die zal spreken op het symposium. Hij stuurde op ons verzoek vast een samenvatting van zijn bijdrage.

Tien jaar geleden en dus nog voor de enerverende jaren na 1987 leek die vraag gemakkelijk te beantwoorden: het antwoord was destijds een volmondig 'ja'. Daartoe heb ik in 1988 tijdens het eerste congres van de LVT tien opeenvolgende stellingen geponereerd. De beroepszorg d.w.z. de opvang en tehuisbiedende instellingen moest (en moet overigens des te meer) kwaliteit bieden, de thuislozen zelf moesten (en moeten overigens nog veel meer) elkaar ondersteunen in plaats van vast te houden aan een bestaan van eenling. Meewerken, elkaar ondersteunen, organiseren, steunpunten oprichten waren en zijn de middelen om het één-mans- of vrouwsbestaan te veranderen in een meer-persoonshuishouden, hoe eigen(aardig) ook. Lef en vindingrijkheid zijn altijd beter en plezieriger dan afwachten in passiviteit. Afhankelijkheid van hulpverleners en voorzieningen is op zich niet te verwerpen, mits men deze afhankelijkheid op den duur kan omzetten in een eigen stek (in vierkante meters en psycho-sociaal). Voor hulp hoe krakkemikkig soms ook hoeft niemand zich te schamen, voor het afwijzen daarvan wel. Contacten zijn beter dan het negeren ervan, soms ondanks de vele veranderingen in de zorg; soms dankzij die recente veranderingen zijn de verwachtingen hoopvol. Erg optimistisch ben ik zeker niet. Teveel regelingen die steeds veranderen en teveel aandacht voor organisaties in plaats van voor begeleidingsstrategieën maken het dagelijks werk moeilijk. Te weinig aandacht voor onderzoek maakt het echte denken over de problematiek soms onmogelijk: te vaak wordt er snel en ter plekke iets gedaan, terwijl het even later weer wordt opgeheven. Teveel mensen raken in de problemen, zodat de capaciteit en de kwaliteit van de opvang in gevaar komt. Erg pessimistisch ben ik overigens ook niet. De tijd zal leren of de steden voldoende doen om de maatschappelijke opvang goed of beter te regelen. Verder zal ik en zullen vele anderen ons blijven inzetten om meer

kennis, onderzoek en hulp voor die mensen die thuisloos zijn of dreigen te geraken. De aandacht voor hen is sterk toegenomen. Het werken en vooral blijven werken voor hen en voor de problematiek is thans meer dan ooit noodzakelijk. Zonder de LVT kan dit niet. De thuisloze moet dus nog steeds worden thuisgebracht. In mijn voordracht zal ik wat concreter als psycholoog en onderzoeker enkele stellingen of vragen opwerpen en toelichten.

Persoonlijke verhalen

Een jachtig leven

Persoonlijke verhalen Eerst wilde hij niet, maar toen ik zei dat het helemaal niet gek was om je verhaal onder een andere naam op te nemen, deed hij mee. Als oud-journalist wist hij

het eigenlijk wel. Om het verhaal gaat het en wat maakt het dan uit of je Karel, Marcel of Piet heet. Laten we hem Piet noemen. Nu een jaar of 55 en het leven begonnen als de jongste van 11 kinderen. Een nog jonger zusje overlijdt als ze heel klein is. De jonge Piet shockeert de hele familie door tegen het condoleance bezoek bij het openmaken van de kist te zeggen: "Poppetje gezien, kastje dicht," en sluit dan met een klap het deksel. Een buitenbeentje ben je dan al gauw. Het gezin woont aanvankelijk in Den Helder, maar vanwege de Tweede Wereldoorlog moet het zijn toevlucht zoeken in Hoorn, waar Piet de oorlogsjaren doorbrengt, maar

daar weet hij weinig meer van. Na de oorlog wordt hij naar een kostschool gestuurd, helemaal aan de andere kant van Nederland, in Twente. Streng Rooms-Katholiek en dat bevalt Piet niet goed. Al spoedig loopt hij weg, voor het eerst, maar niet voor het laatst. De grens over. In Duitsland aangekomen heeft hij toch wel honger en dorst. Hij besluit om dan maar bij de politie aan te kloppen. Die krijgen medelijden met hem; hij krijgt te eten en te drinken en mag ook een nachtje in de cel slapen. De volgende dag wordt hij overgedragen aan de Nederlandse Marechaussee, die hem weer bij school afleveren. Na school en een aantal losse baantjes belandt hij in de journalistiek. Journalist zal hij blijven tot hij wordt afgekeurd. Piet is inmiddels getrouwd en heeft twee dochters. Maar het snelle jachtige leven in de journalistiek eist zijn tol. Hij heeft dagelijks een portie alcohol nodig om te kunnen functioneren. En die portie is gemakkelijk te krijgen op het werk en het kost ook weinig. Buiten het werk kan bovendien veel gedeclareerd worden. Het lijkt allemaal heel mooi. Toch komt-ie er langzamerhand achter dat zowel het werk als zijn huwelijk hem door de vingers glippen. De eerste ontwenningsskuur moet hij verplicht volgen van zijn baas. Het helpt niet. En dan komt ook de scheiding en ging het echt mis. Naast de alcohol zijn er de pillen, de joints en tenslotte de spuit. Een zus haalt hem uit zijn flat en neemt hem bij zich in huis. Hij moet wel eerst afkicken. En dat resulteert in een verhouding met een the rapeute. Uiteindelijk weer het huis uitgezet en na enige omzwervingen op Hoog-Hullen terecht gekomen, een zwaar afkickcentrum. Dat zorgt er wel voor dat hij de spuit nooit meer heeft aangeraakt. Tijdens het afkicken krijgt Piet een verhouding met een medeverslaafde. Ze besluiten om het tweede deel van het programma niet te doen en te gaan samenwonen. Een jaar gaat dat goed; dan

krijgt de vrouw haar kind weer toegewezen, wat voor Piet de situatie een stuk moeilijker maakt. De relatie loopt stuk. Een dieptepunt in die jaren beleeft hij als hij wordt aangehouden voor f 850,— boetes. Hij heeft f 650,— en niemand wil hem die f 200,— lenen. Dus tien dagen zitten met het ellendige gevoel, dat niemand je meer nodig heeft.

Na die tien dagen gaat het hopeloos mis en belandt hij op straat. Na dagenlang niet gegeten te hebben en op bankjes geslapen te hebben, hoort Piet op een avond het Leger des Heils spelen. Hij trekt de stoute schoenen aan en spreekt de eerste de beste heilssoldaat aan. Die zegt, dat Piet over een uur maar moet terugkomen, want dan zijn ze klaar met spelen. Dat doet Piet en de heilssoldaat neemt hem mee naar huis. Hij krijgt een maaltijd, wat kleren en de belofte dat de man de volgende dag op het station zal staan. Piet moet dus nog wel een nachtje buiten slapen. Maar de volgende dag loopt alles zoals afgesproken.

Piet heeft zich dus laten opnemen, eerst nog wel verward en wantrouwend, maar langzamerhand keert zijn vertrouwen in zichzelf en de wereld terug. Zo gaat hij dit jaar weer met vakantie, iets wat jaren niet meer gebeurd is. Hij blijft van de drugs af, drinkt wel een stevig pilsje, maar is zeker op de weg terug, de lange weg terug.

Kees Loosman

Persoonlijke verhalen

Drugs maken je kapot

Ik ben Rinus Gezel; ik ben 38 jaar en woon in een Maatschappelijk Centrum van het Leger des Heils. Ik ben 20 jaar verslaafd geweest aan heroïne en softdrugs, coke en pillen enz. Ik zit nu vier jaar in het Maatschappelijk Centrum en in die tijd is mijn zelfrespect gegroeid en ook het respect naar anderen toegenomen.

Ik wil proberen te laten zien hoe de drugs hebben ingegrepen in mijn leven en wat voor weerslag het heeft gehad in mijn leven.

Ik heb van mijn derde levensjaar tot mijn tiende levensjaar in verschillende tehuizen gezeten voor moeilijk opvoedbare kinderen. Mijn biologische vader heb eigenlijk niet gekend; toen ik drie jaar was ging hij scheiden van mijn moeder.

Ik ben drugs gaan gebruiken omdat ik volgens mij te weinig kansen heb gehad om mij te kunnen ontplooiën in de maatschappij. Ik ben vroeger te vaak gekwetst met aller-

lei zaken die zich bij ons thuis allemaal hebben voorgedaan en ben daardoor psychisch helemaal van de kaart geraakt. Om een paar voorbeelden te noemen:

Toen ik mij sexueel ging ontwikkelen en meisjes wou gaan versieren, maar daar kwam ik bijna niet toe, omdat ik tot mijn achttiende jaar een bedplasser ben geweest, ging mijn moeder de vuile lakens buiten hangen. Trouwens met haar mond hing ze ook vaak de vuile was buiten tegen iedereen die het maar horen wilde. Zij vergeleek mij vaak met mijn eerste vader, die vaak met andere vrouwen en mannen naar bed ging. Ook als er visite kwam of een vriendinnetje. Op deze manier ben ik heel wat vriendinnetjes kwijt geraakt. Ook moest ik vaak van mijn moeder de mensen kussen die bij ons op bezoek waren geweest, dit deed ze volgens mij om te pesten. Ook kon ik niet met mijn moeder over mijn problemen praten, ze gaf mij altijd het gevoel een nietsnut te zijn. Ook op de lagere school werd ik veel geplaagd en ge-

pest. Ik heb ook veel gespij-
beld, ik had niet veel zin om te
leren.

Door de drugs is het toen mis
gegaan. Naarmate de tijd ver-
streek raakte ik steeds dieper
in de dopescene terecht. Je
zou kunnen zeggen dat ik een
dubbel leven leidde, want om
goed te kunnen overleven met
drugs moet je stelen en tegelijk lie-
gen dat het gedrukt staat. In de
praktijk is dat wel moeilijk want in
de drugswereld schuwt men het gebruik van een mes of
pistool niet. Ik had steeds het gevoel dat niemand mij be-
greep, ik raakte daardoor steeds eenzamer. Het is geen
pretje om een verslaafde te zijn.
Het is tegenwoordig makkelijker aan drugs te komen dan
dat er water uit de kraan komt.

Als je drugs gebruikt dan voel je je heel erg warm van bin-
nen en een grote druk achter je ogen en je wordt heel erg
relaxed en je voelt emotioneel anders. Het is alsof je de
hele wereld aankan en de dagelijkse sleur pakt je minder.
Je bent in een geestelijke roes en er kan je niks gebeuren.
Als je verslaafd bent of verslaafd bent geweest is het
moeilijk om jezelf te manifesteren in de steeds moeilijker
wordende maatschappij, want men verlangt van jou meer
prestaties dan van anderen. Dit
draagt eraan bij dat je in de vicieu-
ze cirkel blijft hangen en zelfs dat
je meer drugs nodig hebt om je ei-
gen goed te voelen en je ziet dan
geen uitweg meer. Men verwacht
in de maatschappij van jou dat je
enigszins met de meerderheid
meedoet; men kent weinig genade
in deze wereld vol met materiële
mensen. Want als je verslaafd
bent aan drugs, geld, alcohol of
vrouwen, nou, dan val je op, op
een negatieve manier en dan val
je tussen het wal en het schip. Ik wil gewoon weg uit de
wereld van de dope, ik ben het zat dat eeuwige geruzie
over een beetje dope en geld. En steeds maar bang zijn
om opgepakt te worden, omdat je weer eens ingebroken
hebt of wat hebt gestolen. Maar je hebt op dat moment
geen andere mogelijkheid. Het is één grote illusie te den-
ken dat het leuk is om drugs te gebruiken en dat je vrien-
den hebt in deze shit, ze zijn alleen maar op geld uit voor
hun eigen dope.

Echte vrijheid heb ik nooit gekend. Alleen in de spirituele
wereld ken ik de vrijheid en het vertrouwen. Alleen op
God vertrouw ik. Alleen Hij kent mijn diepste pijnen en
verdriet en alleen Hij kent mijn tijd van gaan en komen.
Ik heb zelf geprobeerd om alles eens op een rijtje te zet-
ten en om over alles na te denken en ik ben nu bezig om
de drugs uit mijn leven te bannen en de stap terug te wa-
gen naar de maatschappij. Ik ben erachter gekomen dat
ik methadon nodig zou hebben, mede als plaatsvervanger
voor de andere drugs en mede om de andere giftige stof-
fen in mijn lichaam af te breken. Ik heb nu de hoop dat ik,

"Ik wil de invloed van drugs op mijn leven laten zien"

over een langere periode af kan bouwen en het gevoel
hebben dat het mij beter zal gaan. In ieder geval stimu-
leert het mij enorm. Ik besef wel dat ik het niet allemaal
alleen af kan en hulp hierbij nodig heb. Deze hulp krijg op
het moment van het Leger des Heils en het CAD
(Consultatiebureau voor Alcohol en Drugs). Ik heb wel ge-
merkt dat je in jezelf moet geloven en dat je je geen din-
gen moet laten aanpraten. Je moet zelf dingen onderne-
men en ook doen en je eigen niks wijs laten maken. De
drugs kunnen wel lekker ruiken en je kan je eigen er wel
een goed gevoel door geven, maar het is gewoon niet
waar. Het is beter gewoon clean te blijven. Het is beter
te voorkomen dan niet te genezen.

De drugs doen je in de goot belanden, want het is financi-
eel niet haalbaar en al helemaal
niet als je voor een dubbeltje ge-
boren bent. Je bent dus toch niet
voor niks geboren, je moet dus
gewoon je weg zien te vinden,
niet de wereldse weg, maar de
Goddelijke Weg.

Als je eenmaal clean bent gewor-
den, dan blijft toch de drang be-
staan om te gaan gebruiken.
Vooral als je je eenzaam gaat
voelen heb je de neiging om je
oude vrienden weer te gaan
opzoeken uit de drugscene. De

moeilijkheid is juist door te dringen in de dagelijkse maat-
schappij. Zoals ik het zelf ervaren heb, is het beste wat
de gebruiker kan doen; je zelf laten opnemen in een Maat-
schappelijk Centrum of anders in een afkickcentrum. In
de eerste plaats krijg je dan volle rust en het gejaag naar
je dagelijks portie drugs zal sterk afnemen. Doordat je
ook minder met medeverslaafden omgaat, zul je je gaan
realiseren dat er ook andere mogelijkheden zijn om zich
te verbeteren en om een betere kant op te gaan, zoals ik
zelf heb ervaren.Maar je hebt een heleboel
moed nodig om voor je zelf op te komen en je door je ang-
sten heen te vechten.

Dus ik raad iedereen sterk af om drugs te gaan gebrui-
ken, ook niet het eenvoudigste blowtje
Ik wil hierbij Jan Ottens dank uitbrengen die mij geholpen
heeft om dit verhaal op papier te zetten en Willem Fran-
ken voor de redactionele bewerking van dit stuk.

Rinus Gezel

Van kermis klant tot kranten- man

Persoonlijke
verhalen

Willem Rabbers (33) woont op dit moment in het Begeleid Wonen-project van MC Utrecht werkt als dephouder voor kranten. Na jarenlang op kermis gestaan te hebben, is hij nu een tweede carrière begonnen. Aan Willem Franken vertelde hij hoe dat allemaal zo gekomen is. Eerst komt zijn jeugd aan bod, niet de makkelijkste periode in zijn leven.

Willem: "Toen ik zes was, scheidden mijn ouders. Mijn vader was een onverbeterlijk alcoholist, weet je. Ik kwam in het kindertehuis "Huize Martijn" in Assen terecht. Dit was zwaar gereformeerd. De opvoeding die de kinderen daar kregen was heel erg streng en de kinderen werden daar ook mishandeld, althans zo zou je dat nu noemen, geestelijk en lichamelijk. Ik moest een keertje van 's morgens 8.00 uur tot 's avonds 18.00 uur een washandje van een richel 'afkijken' omdat een ander dat uit balorigheid erop had gegoooid. Als we 's avonds de pap niet opaten, dan werd die in de kast gezet en moesten we die kouwe smurrie de volgende dag opeten net zolang totdat het op was. Ook werden er kinderen gewoon de trap afgeslagen. Ik heb zelfs gehoord van een meisje, dat zei dat zij toentertijd door de directeur was verkracht. En natuurlijk moest je zondagochtend verplicht naar de kerk."

Toen Willem 15 jaar was, is hij door de kinderrechter toegewezen aan zijn moeder, omdat hij dit zelf wilde en dit mede versterkt door een wegloopactie van zijn broer. Ook andere broers en zusters werden aan zijn moeder toegewezen. Maar het wou thuis allemaal niet erg vlotten. Op zestienjarige leeftijd is Willem met een kermis meegereisd, hetgeen hij zestien jaar lang heeft volgehouden.

Een hele nare ervaring deed hij op toen hij precies op zijn 17e verjaardag beschuldigd werd dat hij een meisje seksueel zou hebben misbruikt. "Het meisje had ik voor een paar uurtjes een schuilplaats aangeboden. De ouders van het meisje hadden bij de politie aangifte gedaan, en ik werd in staat van beschuldiging gesteld. Maar ik had dat kind met geen vinger aangeraakt. Mede door tegenstrijdige verklaringen van getuigen ben ik gelukkig door de rechter vrijgesproken."

Maar daar de kermis intussen verder was gereisd zat Willem zonder onderdak. Hij werd door de reclassering in het Maatschappelijk Centrum van het Leger des Heils in Maastricht geplaatst. "Ik heb daar een keer behangen bij iemand van de groepsleiding thuis en ik herinner me dat er een keer een wedstrijd is georganiseerd in het lappensnijden. Wie het meeste aantal kilo's kon produceren in een bepaalde tijd werd uitgeroepen tot winnaar."

Dit was zijn eerste kennismaking met de dak- en thuislozenzorg. Hij is daar ongeveer vier maanden gebleven en heeft toen weer aansluiting gevonden bij een kermis. "Omdat bijna elke kermisattractie in de winter stil ligt, was het heel erg moeilijk om vooral in de eerste jaren onderdak te vinden. Later ging dit wat gemakkelijker omdat ik een eigen caravan kreeg waar ik de wintermaanden in kon doorbrengen. Omdat een kermisattractie in de wintermaanden nodig aan onderhoud toe is, had ik geregeld werk en dus ook inkomsten. Als het voorjaar aanbrak,

"Nu kan het kantoorwerk beginnen"

dan begon het reizen weer en iedere keer weer opbouwen en afbreken. Weken van honderd tot honderdennuttig uur waren eerder regel dan uitzondering." In deze kermistijd heeft Willem ook diverse cursussen gevolgd o.a. een E.H.B.O.-cursus, typecursus en de nodige boekhouddiploma's gehaald. Dankzij deze boekhouddiploma's is Willem bedrijfsleider geweest van een draaimolen en een Lunapark.

In 1992 zou Willem bedrijfsleider worden van een oliebol-lenkraam, maar toen bleek dat er geen ruimte meer voor hem was. Hierdoor kwam hij letterlijk en figuurlijk in de kou te staan en waar je kun je dan op dat moment snel terecht? Gelet op zijn eerste opname in Maastricht was Willem al enigszins bekend met de dak- en thuislozenzorg en heeft in september 1992 zodoende een plaatsje in Utrecht kunnen vinden. Willem was al gauw heel erg actief en positief bezig, zowel op de afdeling werkbegeleiding als bij allerlei huishoudelijke karweitjes. Dit bracht de instelling ertoe Willem een plaats aan te bieden in het Project Steunende Huisvesting (P.S.H.).

"Toen ik daar kwam te wonen ben ik bij de afdeling werkbegeleiding de folder- en de Stadsbladwijken gaan coördineren. In de middaguren kreeg ik een depot van het Utrechts Nieuwsblad toegewezen waar ik samen met iemand leiding aan gaf, onder verantwoordelijkheid van de werkbegeleiding. Na een poosje ging ik dit alleen doen."

Inmiddels staat het depot nu sinds enkele maanden op zijn eigen naam en werkt hij nu als klein zelfstandige. In de ochtenduren is hij nog wel aanwezig op de afdeling werkbegeleiding waar hij wat medesturing geeft aan het gebeuren daar. Omdat de werkbegeleider vaak afwezig is in de ochtenduren, vindt hij dit eigenlijk een te grote verantwoordelijkheid voor zichzelf, want "er zou maar iets kunnen gebeuren met de bewoner/werknemer en ik ben dan gauw de pispaal van veel mensen", zoals hij zelf zegt.

"Op het depot werken is leuk werk want er wordt vaak een beroep gedaan op mijn creativiteit; als bijvoorbeeld een bezorger uitvalt moet ik dit zien op te lossen door een andere te regelen. Dat vergt wel 's wat onderhandeling; en als het niet anders kan dan zal ik het zelf moeten doen. Je moet hier op het depot ook niet racistisch ingesteld zijn omdat je hier veel met allochtone jongeren werkt, maar je moet ook de touwtjes een beetje strak houden juist omdat je met jongeren werkt. Daarnaast moet je ook nog eens stressbestendig zijn omdat je heel vaak van alles tegelijk krijgt. Ook heb ik nog een ex-psychiatrisch patiënt rondlopen die mijn aandacht opeist."

"Ik ga elke dag om twaalf uur naar het depot toe, want 's middags om kwart over twaalf komen de mensen al van de losse verkoop. Tussen kwart over twaalf en één uur worden de kranten gebracht voor de losse verkoop, dit zijn de kranten die in de winkels komen te liggen." Sinds

"Als een bezorger uitvalt dan zal ik het zelf moeten doen"

kort doet Willem als dephouder ook één rit voor de losse verkoop, daartoe doet hij dan het depôt voor een half uur dicht. In de tussentijd of daarna komen de kranten voor de bezorgers, die zij verder verspreiden in de wijken. Willem neemt deze kranten in ontvangst en zet vervolgens de wijken uit naar nummer, die hij er met dikke viltstift op de pakken kranten zet. De jongens komen vervolgens de kranten voor hun wijk ophalen om ze verder te verspreiden. Het depot gaat normaliter elke dag om 4.30 uur dicht, behalve in de schoolvakanties dan om 3.00 uur. "Overigens weet niemand die op het depot werkt dat ik in de dak- en thuislozenzorg gezeten heb, alleen dan de inspecteurs van het Utrechts Nieuwsblad en de losse verkoopleiders." Waar Willem zich het meest aan ergert zijn sommige uitspraken van de losse verkoopleiders die wel eens minachtend vragen of we nog veel zwervers, junkies en alcoholisten hebben opgenomen. Hiermee wordt wederom het algemene stigmatiserende beeld bevestigd dat bijna elke Nederlander heeft van dak- en thuislozen.

Willem vindt dat het Leger des Heils goed werk doet. Naar aanleiding rond de hele commotie in de pers rondom het verplicht werken, vertelt Willem: "Het is niet goed dat de mensen gelijk na opname direct aan het werk moeten. Vaak heeft men een hele lange reis achter de rug of men heeft maanden buiten op straat moeten leven, het lijkt mij beter dat men ze eerst een weekje rust gunt om dan te bekijken wat de mogelijkheden zijn. Toen ik werd opgenomen in het Maatschappelijk Centrum moest ik na het intakegesprek gelijk aan het werk, ik kreeg niet eens de gelegenheid om op een fatsoenlijke manier mijn koffers uit te pakken."

"Als ik Minister van VWS (vroeger WVC) was dan zou ik de werkbegeleiding en de kwaliteit van de werkzaamheden proberen te verbeteren, want reclamefolders vouwen is bajeswerk. Ik zou ervoor zorgen dat het zak- en kleedgeld verhoogd zou worden, want ook de dak- en thuislozen hebben heel wat in koopkracht moeten inleveren. Ik zou zorgen voor meer opvang voor (ex)psychiatrische patiënten zoals dagopvang en nachtopvang en vierentwintiguurs opvang."

Voorlopig werkt hij op het depot, heel wat anders dan vroeger op de kermis, maar wie kan alles voorzien in het leven? Van kermisklant tot krantenman. Zo slecht is dat toch niet. En daarna van krantenjongen tot miljonair..... Niets is onmogelijk.

Willem Franken

De mening van:

Cees van den Heuvel

Opinie
Onlangs las ik in de krant dat Philips en Unilever, twee van de grootste bedrijven van Nederland resp. 200 en 850 miljoen gulden winst hadden gemaakt in één kwartaal. Wat heeft dit met thuislozen te maken, zult u zeggen. Welnu, in een tijd dat de Nederlandse bevolking doodgegooid wordt met begrippen als matigen, bezuinigen, inleveren e.d. geldt dit kennelijk niet voor de rijken, want die worden alsmaar rijker. En bij ons op de Klinkert in Tilburg moeten we ook bezuinigen van het Rijk. Maar die grote multinationals krijgen elk jaar miljoenen subsidies voor van alles en nog wat. En als de winst niet flink stijgt, keilen ze weer een paar duizend mensen op straat en met de inst gaan ze in het buitenland in lage-lonen-landen weer investeren, zodat ze daar ook nog 's flink beuren over de rug van de werkers. En de kleinere bedrijven worden door de grote kapot geconcentreerd. Dat betekent werkloosheid en het gevolg voor menigeen daarvan is dak- en thuisloosheid. Want je kunt van een uitkering nog nauwelijks je huur betalen. En dan te bedenken dat ze de huursubsidie willen verlagen. Dat is de eerste stap op weg naar afschaffing. Zo willen ze ook het minimuloon verlagen of afschaffen en de uitkeringen naar 50 of 60 % verlagen. Dat betekent dat de werkloosheid alleen maar zal stijgen i.p.v. dalen zoals diegenen ons al zo lang doen geloven. Want als de koopkracht van de mensen daalt, daalt de vraag naar produkten en kunnen de bedrijven hun produkten niet kwijt, zodat ze mensen moeten ontslaan. Dus de koopkracht is de kurk waarop de economie drijft. Als je aan die kurk gaat zagen en knagen, zinkt hij. Dus wat moet er volgens mij gebeuren? Het grote kapitaal moet gedwongen worden om het grote geld voor de gemeenschap te besteden, d.w.z. aan de overheid geven. Die moet dat geld investeren in onderwijs, gezondheidszorg, openbaar vervoer, woningbouw en sociale voorzieningen. En de zwakke bedrijven steunen. M.a.w. Nederland moet een socialistisch land worden i.p.v. een kapitalistisch land.

Ben ik nu een communist? Ja en nee. Ja, omdat ik de maatschappelijk politiek van de communistische partij steun. En nee, omdat ik wel degelijk in God geloof, al ga ik niet naar de kerk. In ieder geval vind ik dat de regering de zwakken en dat zijn wij thuislozen toch maatschappelijk gezien, moet beschermen tegen de sterken. Daarom: regering, haal het geld waar het zit, nl. bij de rijken en blijf van de subsidies voor thuislozen af. Of, zoals in de folder van de LVT staat: tegen betutteling en uitbuiting.

Cees van den Heuvel
bewonerscommissie de Klinkert

Werken of dagbesteding?

Opinie

Deze zomer is de afdeling Begeleid Werk van het Leger des Heils nogal negatief in het nieuws geweest. Een artikel in de Volkskrant onder de kop Leger des Heils verplicht daklozen tot werken, zorgde voor veel commotie. Een anoniem opgevoerde bewoner van het MC Enschede klaagde daarin over dwangarbeid en als je niet werkt 'dan schoppen ze je de straat weer op'. Daarop volgde o.a. reportages van RTL 5 en de EO voor 2 Vandaag. RTL 5 probeerde het vuurtje nog wat op te stoken, zonder overigens bewoners aan het woord te laten. Bij de EO werd het beeld wat genuanceerd. Bij beide reportages was Kees Loosman direct betrokken, omdat hij voor de MC Press onderdeel van het begeleid werk van het MC Amsterdam werkt waar de opnames gemaakt werden. Hoe zit dat nu met dit werk? Wat vindt de LVT hiervan? Kees zet enkele zaken op een rijtje.

- Het is volstrekt onjuist om alleen het Leger des Heils te beschuldigen. Begeleid Werk komt in bijna alle internaten voor thuislozen voor. Ook bij de centra die niet van het Leger des Heils zijn. De beloning is overal gelijk, nl. de wettelijk toegestane *f* 7,— per week.
- Wij vinden dat bezig zijn veel gezonder is dan niets doen. Elke dag vrij is net als elke dag biefstuk. Af en toe heel lekker, maar elke dag gaat vervelen. Sommige bewoners gaan met plezier 'naar hun werk'. Na perioden van doelloos over straat zwerven, kunnen ze eindelijk weer 's ergens naar toe. Natuurlijk zou er veel meer gedaan kunnen worden om mensen aan een baan buitenshuis te helpen en werken in de werkplaats mag nooit gebruikt worden om dat te dwarsbomen. Ik wil niet ontkennen dat juist het werken op de werkplaats van het MC mij veel goed heeft gedaan. Dat heb ik voor de t.v. ook gezegd, maar dat betekent niet dat ik geen kritiek heb.
- Wij vinden de term werken verkeerd gekozen. Werken is in deze maatschappij nadrukkelijk verbonden aan beloning. De oude term dagbesteding dekt de lading beter. We vinden wel dat de leiding de bewoners veel beter moet uitleggen, wat de bedoeling is. En er mag soms best wat meer waardering getoond worden voor wat iemand doet.
- Die *f* 7,— per week zijn dus geen salaris, want dan zouden er belasting en sociale premies over betaald moeten worden. Het is 'een aardigheidje' waar je 'iets' voor kan kopen. We vinden wel dat ook dit soort symbolische bedragen na een aantal jaren aangepast zouden mogen worden. Met *f* 7,— doe je nu veel minder dan 15 jaar geleden.
- Het verweer van de Leger des Heils mensen uit Enschede, dat mensen die niet willen werken zich niet willen laten helpen en dat dak- en thuislozen alleen maar simpel werk kunnen doen, schiet het beoogde doel behoorlijk voorbij. Dat helpt alleen de kritiek en de vooroordelen in stand te houden. Ook de strakheid waarmee werk en opname aan elkaar worden gekoppeld, vinden wij niet juist; het zal in elk geval afzonderlijk moeten worden bekeken, geen automatisme dus. Wie vanwege gezondheidsproblemen of ouderdom niet kan werken, mag daartoe niet verplicht worden.

- We hebben zeker kritiek op het vuile en geestdodende werk, zoals poetslappen snijden. De kwaliteit van het werk is belangrijk, juist als je zegt dat je er mensen verder mee wilt helpen. Maar wij willen met onze kritiek opbouwen en niet afbreken.

Kees Loosman

Opinie

Maatschappelijk Werk los van instelling!

Bij een internaat of maatschappelijk centrum voor thuislozen zijn de maatschappelijk werkers in dienst van de instelling. We willen ons in alle ernst afvragen of dit wel een goed uitgangspunt is voor een goede belangenbehartiging van de individuele bewoners.

Bij het maatschappelijk werk is het belangrijk om een vertrouwensrelatie op te bouwen met de bewoner om naar doelen te kunnen werken in het begeleidingstraject. Het een kan niet zonder het ander. Het gaat hier uiteindelijk om solidariteit met en ondersteuning van de bewoner, waarbij onorthodoxe oplossingen en respect voor de eigen cultuur en levensstijl van die man of vrouw geboden zijn.

De schoen wringt hem juist daar waar de maatschappelijk werkers een keus moeten maken tussen de belangen van de bewoner en de belangen van de instelling. We zijn bang dat de belangen van de instelling, die ook de werkgever is, de boventoon zullen voeren. Om een voorbeeld te geven; een bewoner gedraagt zich geregeld zo obstinaat en lastig, dat het gewenst lijkt om hem/haar uit het huis te plaatsen. Dit in belang van het huis om de rust te bewaren. Maar is dit ook in het belang van de bewoner? Het is zo dat een bewoner in de instelling een plekje heeft gevonden waar hij zich opnieuw kan oriënteren op wellicht een andere toekomst. Komt hij weer in een ander huis, dan moet hij het hele proces van intake, andere procedures, andere mensen leren kennen weer doormaken, voordat hij eindelijk weer kunnen toekomen aan een heroriëntering. Bovendien neemt hij een waarschijnlijk negatieve rapportage mee, die ook nog zijn sporen zal trekken in de nieuwe woonomgeving.

Bewoners zijn er niet voor 'de rust in een instelling'. Ze zitten er voor zichzelf.

Een maatschappelijk werker in dienst van de instelling zal, is helaas onze ervaring, meestal kiezen voor de belangen van het huis, vooral als het wordt ingefluisterd door iemand met een hogere "rang".

Daarom pleit ik ervoor dat de maatschappelijk werkers in dienst komen van b.v. het AMW (Algemeen Maatschappelijk Werk), bureauhoudend in de instelling, om zo neutraal mogelijk te staan t.o.v. de bewoner om zijn belangen zo optimaal mogelijk te kunnen behartigen.

Willem Franken

Thuisloos Nederland in beweging

Trefdag voor bewonersraden in Dordrecht zeer geslaagd

Actualiteit

Op uitnodiging van de bewonersraad van het Maatschappelijk Centrum te Dordrecht waren op 6 augustus bewonersraden uit acht instellingen uit Nederland bijeen. De bijeenkomst vond plaats in een lokaal dat spoedig verbouwd zal worden tot passantenverblijf. Ad Rutgers, voorzitter van de Dordtse bewonersraad, omschreef in zijn welkomswoord de bedoeling van deze dag aldus: "In een ontspannen sfeer elkaar beter leren kennen en met elkaar bepraten hoe we de belangen van de bewoners samen beter kunnen behartigen." Heel simpel. Het gebeurde op bijzonder prettige en verrijkende wijze. Het gemak waarmee de voorzitter de materie beheerste en waarmee hij leiding gaf aan het geanimeerde gesprek speelde hierbij een grote rol. In een vlotte voordracht stelde hij verschillende kwesties aan de orde en met speels gemak ontlokte hij aan de aanwezigen wat er onder hen en onder de door hen vertegenwoordigde achterban leeft. Het ging er levendig en toch gedisciplineerd aan toe; ieder kreeg op zijn/haar beurt het woord.

Vóór de discussie sprak majoor Bosma, directeur van het MC een persoonlijk woord. Hij zei daarin dat zijn leven geleid wordt door de motivatie 'iets te betekenen voor anderen'. Zijn taak op het MC vatte hij samen in het streven om harmonie te brengen tussen de wensen van de vragers en het aanbod van de instelling. Waarbij het accent valt op het tegemoet komen van de mensen in hun persoonlijke nood. Steeds gaat het om het verbeteren van de kwaliteit van leven en de volwaardigheid van het

menselijk bestaan.

Uit het levendig gesprek dat de morgen vulde, noteerden we de voornaamste punten:

- De vergoeding voor arbeid in het M.C. te Dordrecht varieert van f 1,- tot f 1,50 per dagdeel.
- Zak- en kledinggeld blijkt in alle instellingen hetzelfde bedrag te zijn.
- In sommige instellingen schijnt nog dwang uitgeoefend te worden op mensen om op vakantie te gaan of om bepaalde kledingstukken aan te schaffen. De vergadering keurde deze dwang unaniem af.
- De wenselijkheid werd bepleit tot invoering van een pensioenprijs zoals in Amsterdam reeds wordt geïmplementeerd. De instelling krijgt de vastgestelde bijdrage, de bewoner houdt de rest van zijn/haar uitkering. Deze laatste kan er financieel dus wél bij varen, terwijl op deze wijze ook terugkeer in de maatschappij wordt vergemakkelijkt.
- Ervaring leert dat het bij opname goed is om niet alles aan de instelling over te laten maar er ook zelf op bedacht te zijn dat de formaliteiten inderdaad naar behoren worden vervuld, zoals opname ziekenfonds enz.
- Vakantiegeld staat ter beschikking van de bewoner. Dit mag niet zonder meer door de instelling worden aangewend tot aflossing van schulden.
- In verband met klachten wordt bevestigd dat op naam gestelde post aan betrokkene dient te worden bezorgd en niet door derden mag worden geopend.

"Ook in de pauze gingen de discussies door"

- In hoeverre kunnen mensen boven de 65 nog verplicht worden om te werken? Dit schijnt niet overal hetzelfde te zijn. De vergadering was van oordeel dat deze verplichting voor bedoelde leeftijdscategorie niet meer geldt.
- Het blijkt dat nog niet alle instellingen het klachtrecht hebben ingevoerd. En waar dit wel het geval is, functioneren de klachtencommissies niet overal zoals het behoort. Belangrijk is, dat hier alle aandacht aan wordt geschonken, ook met het oog op de toekomst, 'voor de mensen na ons'.

Het schijnt voor te komen dat vrees voor 'boven' mensen weerhoudt om van het klachtrecht gebruik te maken. Vrees voor 'boven' schijnt zelfs mensen te weerhouden om lid te worden van de Landelijke Vereniging voor Thuislozen!

Bij meningsverschillen wordt aanbevolen om de Landelijke Vereniging in te schakelen om samen met de directie geschilpunten te behandelen. Echter niet dan na eerst zelf geprobeerd te hebben via bewonersraad en leiding een oplossing te vinden.

- De bewonersraad vertegenwoordigt een hele groep mensen. Maar zelfs als een lid voor zijn eigen belangen opkomt, werkt hij toch ook voor anderen met dezelfde belangen.
- Wat de arbeid betreft. In sommige instellingen bestaat de plicht tot werken op straffe van wegzending. In andere wordt werken sterk aangemoedigd. Gepleit wordt voor de wenselijkheid om werk in een of andere vorm te verrichten teneinde het gevaar van hospitalisatie te voorkomen.
- Een goede relatie tussen bewonersraad en directie kan bevorderlijk zijn voor de belangen van de bewoners.
- Vanuit de LVT wordt gevraagd om gegevens en ervaringen uit de instellingen aan de Vereniging door te spelen. Slechts op concrete ervaringen kan een goed beleid worden gebouwd.

Tussen de middag bood de ontvangende instelling een goed verzorgde lunch aan. Daarna stond er een bus gereed die het gezelschap een en ander van oud en nieuw Dordrecht liet zien. Een origineel idee!

Deze trefdag bleek een geslaagd initiatief van de Dordtse bewonersraad. Er heerste voldoening onder de dertig deelnemers over de gelegenheid die deze ontmoetings-

De voorzitter van de bewonerscommissie MC Dordrecht

dag had geboden om problemen en klachten aan de orde te stellen en met elkaar te bespreken. Het voorstel om een petitie met klachten voorzien van de handtekeningen van de aanwezigen te verzenden aan de directies werd niet aangenomen. Het lijkt beter om de onderhavige problemen eerst grondiger te bestuderen. Algemeen leefde de wens om deze ontmoeting voort te zetten. Gezien het uitstekend verloop mag worden verwacht dat in de toekomst ook nog andere bewonersraden van zo'n trefdag willen profiteren.

Avellinus Janssens.

Naar meer regionale steunpunten

Een van de belangrijkste doelstellingen van de LVT is de club overal in het land steunpunten te bezorgen. Steunpunten zijn: clubjes actieve LVT-ers die voor de thuislozen uit hun stad of streek kunnen opkomen. Want het bestuur in Amsterdam weet niet precies wat er in Groningen of Eindhoven gebeurt. Dat weten ze plaatselijk veel beter. Maar het (landelijk) bestuur kan de mensen in Groningen en Eindhoven wel helpen als het over landelijke zaken gaat en ervoor zorgen dat ze in Groningen weten wat er in Eindhoven gebeurt. De dag voor bewonersraden in Dordrecht paste precies in dat streven: van elkaar weten wat er leeft en elkaar helpen en stimuleren. Zo gaan we verder. Samen met het Landelijk Centrum Opbouwwerk hebben we een plan gemaakt om die regionale steunpunten op te richten. Deze speciale Thuisloos, die overal in het land komt, is ook onderdeel van dat plan. Wie zelf plannen heeft in zijn eigen internaat, stad, streek of provincie een LVT steunpunt te maken, kan dus contact met het secretariaat opnemen voor hulp. Met meer steunpunten kan de LVT veel meer doen.

Wij en zij

Actualiteit

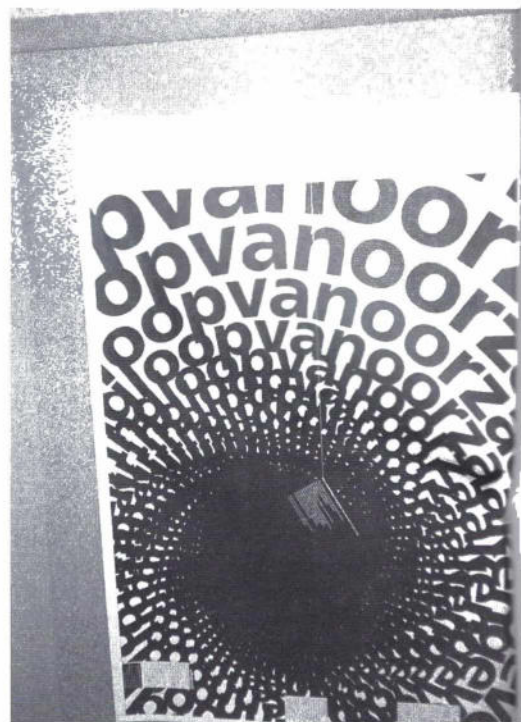
Michiel Santman uit Zeist is student Grafische Vormgeving. Voor zijn eindexamen maakte hij iets bijzonders. Een krant in zijn geheel gewijd aan mensen zonder dak of thuis. In de Central Studios van Utrecht was de tentoonstelling hiervan; het is werk van een kunstenaar die wel op een heel specifieke manier met dak- en thuisloze mensen in aanraking is gekomen. Om de flat waar hij woont loopt (liep) enkele maanden een dakloze man. Michiel werd hierdoor geraakt, maakte kennis met de man en wilde gelijk wat meer weten over de levenswijze van dakloze mensen. Dit bracht hem op het idee om een 'informatiekrant' te maken met zo weinig mogelijk tekst en de informatie vooral te brengen in de vorm van 'beelden'. Michiel heeft in Utrecht in het Catharijnehuis, de Sleep-Inn, en het Maatschappelijk Centrum (Leger des Heils) met diverse mensen gesprekken gevoerd om hun verhalen te horen. Hij heeft zelfs op Hoog-Catharijne voorbijgangers gevraagd of hij de inhoud van hun plastic tassen mocht bekijken en die vervolgens vergeleken met de inhoud van een plastic tas van een dakloze. Dat alles heeft het materiaal voor zijn krant opgeleverd. De krant bestaat uit een aantal dubbel gevouwen vellen A3 papier, waarbij aan de vouw een functionele waarde wordt toegekend. Links van de vouw staan in één kolom interviews met dak- en thuisloze mensen en rechts van de vouw worden enkele markante uitspraken van zg. deskundigen aangehaald. Om een voorbeeld te noemen; op een pagina staat aan de linkerkant van de vouw een interview met een dak- en thuisloze man zonder onderdak en aan de rechterkant staat een afdruk van een foto, die gemaakt is uit een woordenboek, met allemaal woorden met huis erin. Dit om aan te geven dat het voor de meeste

mensen een normale zaak is om onderdak te hebben in een eigen woning. Uit eigen ervaring en ook uit de literatuur is bekend dat dak- en thuisloze mensen veelal in een viciëuze cirkel terecht komen; in de krant is dit heel goed uitgebeeld door een cirkel met letters te maken die vervolgens over gaat in een diep zwart gat.

Michiel had de hoop dat het Catharijnehuis (dagopvang) en de Sleep-Inn dit project zouden financieren, zodat de krant te koop zou kunnen worden aangeboden in de kiosken, maar helaas is dit niet gebeurd. Maar hij blijft naar andere financiers zoeken.

Wie belangstelling voor zijn werk heeft. Zijn adres is Nijenheim 4113
3704 SH ZEIST
tel. 03404 - 63178.

Willem Franken

"De viciëuze cirkel van een thuisloos bestaan"

Open brief aan de nieuwe staatssecretaris

Erica Terpstra

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
Postbus 5406
2280 HK RIJSWIJK

een felicitatie, 7 knelpunten en een uitnodiging
om tien jaar LVT mee te vieren

Amsterdam, 1 september 1994

Geachte mevrouw Terpstra,

Van harte gefeliciteerd met uw nieuwe functie als staatssecretaris voor Welzijn en Sport. We kennen u allemaal als een sportief type, die welzijn hoog in haar vaandel heeft. En dat hebben wij van de Landelijke Vereniging voor Thuislozen (LVT) net nodig. Want wij hebben met u te maken en u met ons. Volgens uw ambtenaren bent u erg betrokken bij mensen in de knel en men prees de mate waarin u geïnformeerd bent over de problemen die dak- en thuislozen dagelijks tegenkomen, dus we springen er maar gelijk in.

1. Nu gemeenten verantwoordelijk zijn voor hun eigen thuislozenbeleid is er grote ongelijkheid in rechten voor thuislozen ontstaan. Zo zijn er gemeenten die 'woonlasten' korten op een uitkering. Andere doen dat niet. Er zijn steden die een pensioenprijs voorschrijven voor internaten voor thuislozen en een volledige uitkering aan de bewoners verstrekken. De meeste gemeenten eisen dat de thuisloze zijn of haar volledige inkomen inlevert bij het internaat en keren alleen de persoonlijke toelage uit. De kans om met iets meer geld de weg terug (naar zelfstandigheid) in te slaan is daarmee haast bij voorbaat afgesloten voor die mensen.

Waarom die verschillen? Op zo'n manier ontstaat een afschuifstelsel waarvan uiteindelijk de dak- en thuisloze de dupe is.

2. Er moeten volgens ons meer voorzieningen komen, waar daklozen een postadres kunnen krijgen (met recht op uitkering in een gemeente). Daar kunnen ze verder worden begeleid met budgettering en betaling van vaste lasten (als het ziekenfonds). Dat werkt. Maar waarom niet overal en voor iedereen? Het HVO Dienstencentrum in Amsterdam hanteert noodgedwongen al maanden een cliëntenstop en dat is heel frustrerend voor de daklozen en wie hen helpen.

3. Veel daklozen lopen, zonder dat ze het weten, onverzekerd voor ziektekosten rond, omdat zij de nominale premie van het ziekenfonds niet hebben betaald. Een simpele regeling via de uitkeringsverstrekker of budgetbeheerder zou dit probleem oplossen.

4. Sociale pensions voor de uitvallers uit de psychiatrie moeten er veel meer komen. Mensen die 'uitbehandeld' zijn, onbehandelbaar of gewoon uit angst zijn weggelopen. Nu komen zij de voorzieningen voor thuislozen in (als ze al zoveel geluk hebben, er zijn er die op straat te gronde gaan, omdat ze zichzelf niet kunnen helpen), waar ze veel aandacht vragen en waar men haast niets voor hen kan doen. Dat frustrert iedereen.

5. Een goede wet op het klachtrecht is voor thuislozen hard nodig. We weten, dat er één in de maak is, maar denkt u eraan de wet zo te laten zijn, dat thuislozen er gebruik van gaan maken? De praktijk is zo belangrijk. Tot nu toe legt de thuisloze het in de praktijk altijd af, als de goede naam of faam van een instelling in het geding is.

6. Meer nachtopvang met een lage drempel. Dat is er veel te weinig. Om hen die (bijna) al het vertrouwen in deze samenleving hebben verloren ook eens een goede nacht in een behoorlijk bed te bezorgen. Daklozen slapen niet bij voorkeur buiten (en waar kun je nog rustig buiten slapen?) of binnen op een stoel.

7. Thuisloos word je 'zomaar'. Dat is een kort of lang proces. De weg terug is heel moeilijk voor de meesten. Laat men het hen niet nog moeilijker maken door ze 'automatisch' als onbemiddelbaar voor werk uit de kaartenbakken van de arbeidsbureau te laten halen. Via de thuislozenzorg kan gerichte arbeidsbemiddeling ook thuislozen helpen aan (betaald) werk. We kennen de voorbeelden. Het zijn er alleen veel te weinig.

We hebben maar een paar dingen genoemd en we zijn benieuwd wat u ervan vindt. Misschien kunnen we eens kennismaken om wat zaken door te praten. De LVT bestaat nl dit jaar tien jaar en op vrijdag 28 oktober a.s. organiseren we tussen 10.00 en 15.00 uur een symposium in het Mozeshuis in Amsterdam. We willen u daarvoor van harte uitnodigen. Als u wilt kunt u 's avonds meeëten.

Uw aanwezigheid zou onze vereniging en onze (ex) thuisloze leden geweldig goed kunnen doen.

Hoogachtend,
namens het bestuur van de Landelijke Vereniging voor Thuislozen,

Kees Loosman
voorzitter

'Burenhulp' voor thuislozen

Reportage

Het is vrijdagmorgen 11 uur. In de huiskamer van De Spreekbuis aan de Bankastraat 51 hs in Amsterdam-Oost heerst een gezellige sfeer. De een drinkt koffie, de ander draait een shaggie, er wordt gepraat en gelachen. Loek Wolters en Toon Nibbeling zijn de gastheren hier. Ze worden geassisteerd door Noortje de Boer die op de andere werkdagen voor de klas staat. Zij is vrijwilliger evenals Riet van Buurden en Toon. Loek is banenpooler. De rest van het gezelschap wordt gevormd door de gasten van de dag. Of zij een dak boven hun hoofd hebben? Een enkele wel, de meesten niet. In De Spreekbuis vinden deze mensen een plekje waar niet alleen koffie of soep maar ook menselijke warmte voelbaar is.

Loek heeft zevenentwintig jaren in het zwerversleven gezeten. Tot hij in De Spreekbuis verzeild raakte en daar als vrijwilliger ging meewerken; hij kent de klappen van de zweep. Het werd een banenpool.

Toon heeft bijna heel zijn leven gevaren tot hij tengevolge van een ongeval plotseling veroordeeld werd om op een stoel te zitten. Dit lukte de actieve man niet, hij is gaan zwerven, en via via uiteindelijk ook bij de Spreekbuis terechtgekomen, eerst als bezoeker, later als vrijwilliger. Met Loek vormt hij nu al jaren een hecht duo. Ze doen alles samen.

's Morgens zijn ze gastheer, 's middags pakken zij de fiets, de bakfiets of de tram en gaan op zoek naar 'bekenden' aan het Centraal Station, op de Nieuwmarkt, het Leidseplein of andere plekken waar thuislozen neerstrijken. Als ze aan de praat zijn, gaat het wel eens zo: "Moet je geen nieuw jackie of broek? Wil je niet eens lekker douchen? Kom maar mee."

Voor dit doel komen de mannen ook rechtstreeks aan de deur. De koffie staat altijd klaar; ze kunnen douchen en waar nodig worden er nieuwe kleren aangetrokken. "We leven van giften", zegt Loek, "en we doen aan giften. Voor nieuwe kleren betalen de mensen geen dubbeltje: Mazzel en droog. Die giften komen niet van de gemeente of het rijk, maar vooral van de hervormde diakonie. Henk Lensink, de voorzitter van Spreekbuis, is de grote man."

Soms wordt er gepolst of de lui misschien liever niet eens wat anders willen: "Wel eens gedacht aan een eigen huisje?" Dat heeft soms een goede uitwerking. Een van de bezoekers is Piet. Die komt hier elke dag. Hij woont vlakbij, maar dat is niet altijd zo geweest. Op de vraag hoe hij hier gekomen is, vertelt hij: "Tot mijn 15e jaar heb ik op een wagen gewoond, ik was een rolman. Daarna liep het mis, ik had geen eigen huis, ik had niets meer. Waar kan ik vandaag weer 'leumen' (slapen), was telkens de vraag. Ik was altijd van andere mensen afhankelijk, ik zat steeds met mijn voeten onder andermans tafel, ik had geen enkele inspraak, dat was heel erg vervelend. De lui van de Spreekbuis hebben me toen aangemoedigd om naar herhuisvesting te gaan. Dat gaf een berg papieren, maar na een paar weken had ik al een huisje. Helemaal kaal, alleen een kacheltje. Ik lag met een slaapzak op de vloer. Toen hebben Loek en Toon me helemaal ingericht, ik heb alles van hier gekregen, zelfs een complete stereoinstallatie en een boekenkast met 400 boeken. Toon heeft de vloerbedekking gelegd, alleen de TV heb ik zelf gekocht. Het zijn toffe gozers."

Vraag aan Loek: Waarom doe je dat allemaal?

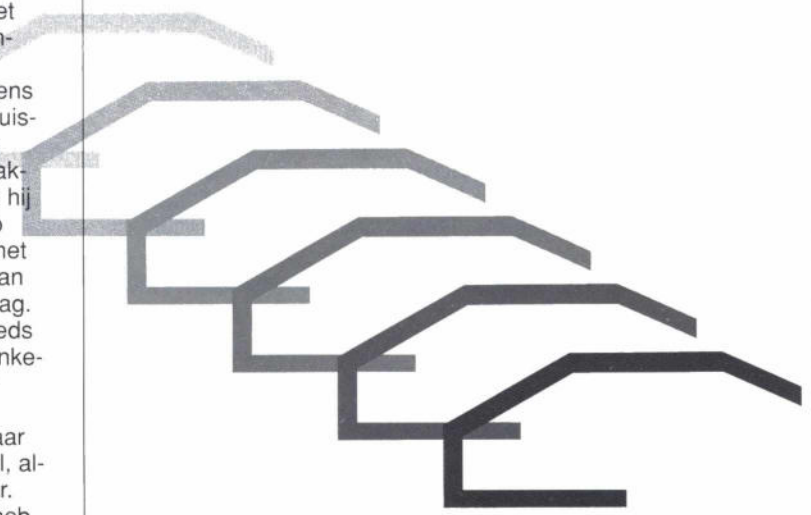
Loek: "Ik heb zevenentwintig jaar ervaring van het zwerversleven. Ik heb ondervonden wat het is, als je bijvoorbeeld met kerstmis langs de verlichte huizen loopt, de mensen ziet feestvieren en zelf in de kou blijft staan. Dan ga je de lui wel helpen. En ik ben hier graag, het zijn de mooiste jaren van mijn leven. En het is niet allemaal kommer en kwel hoor, we kunnen ook gigantisch lachen." Toon: "Je ziet mensen in de miserie, je weet sodemieters goed wat dat is, en dan help je ze, zo simpel is dat. Niet praten, maar doen. De mensen komen hier niet voor niks, ze zoeken wat. Als je dan met een bakkie koffie of een begrijpend woord belangstelling voor ze toont, als je dat hele kleine beetje voor een paar uur kunt geven, dan zit je goed, dan heb je twee tevreden mensen. En als we elk jaar maar één man aan een eigen huisje kunnen helpen, ben ik een gelukkig man."

Over de officiële hulpverlening in Nederland zegt Toon: "We hebben zoveel instanties in Nederland die er allemaal zoveel goed aan doen.. Als die met zijn allen er nou eens een paar vastpakten, dan zouden we er een heleboel helpen." Op de vraag of hij met zijn uitkering niet beter kan gaan vissen, zegt hij: "Nee hoor, dan ben ik mijn gabbertjes kwijt; ik heb mijn hengels niet voor niets weggedaan."

De Spreekbuis is in 1986 gestart door Jan Hoogerhoud. Aanvankelijk betrof het onmiddellijke hulpverlening aan mensen op straat. "Nu helpen we iets meer gericht", zegt Loek, "we proberen ze ook aan een huisje te helpen. En als ze dat hebben, blijven we er bij. Wat heb je eraan, als je ze dan laat vallen?"

Loek heeft ook nog twee kostgangers thuis, die betalen alleen voor hun eten. "Ik ben rijk", zegt hij, "ik kan eten en drinken wat ik wil, wat moet je méér? Zo komt Jan Splinter door de winter en zo wast de ene hand de andere."

Avellinus Janssens

De nacht van Berg

Actualiteit

In Utrecht is een vooronderzoek gestart voor een televisieuitzending van Veronica. Mijn nieuwsgierigheid werd gewekt omdat ik benaderd ben om aan het vooronderzoek deel te nemen; daarom heb ik de onderzoeksters gevraagd of zij enkele vragen van mij wilden beantwoorden. Want bij de LVT zijn we vaak ontevreden wat er op tv komt over ons. Hieronder volgt het resultaat van ons vraaggesprek in Amsterdam op een hete zomerse dag.

"De nacht" is een titel van een aantal uitzendingen die Gert Berg Producties in het najaar zal gaan verzorgen voor VERONICA-televisie. In één van de uitzendingen zal speciale aandacht worden besteed aan de groep dak- en thuisloze mensen, die hun levensverhaal willen vertellen.

Wat vele mensen niet weten, is dat voor een tv programma de lucht in gaat, een heleboel research moet worden gepleegd. Voor deze uitzending zijn Hadewych van den Oever en Desiree Derrez aangezocht om voor Gert Berg Producties dit onderzoek te doen. Gert is zelf de hoofdredacteur en regisseur van de programma's.

Hadewych van den Oever: "Als redactie en onderzoeksters van Gert Berg Producties zijn we bekend met de verschillende groeperingen in de Nederlandse samenleving, zo ook met dak- en thuislozen. Bij Gert Berg Producties leeft het besef dat het leven erg betrekkelijk is en er maar heel weinig voor nodig is om af te glijden naar dak- en thuisloosheid. Bij wijze van spreken kan dit ons ook zelf overkomen."

Gert Berg zelf is volgens Hadewych een heel harde werker, die op de toppen (...) van zijn kunnen leeft en werkt.

De onderzoeksters zeggen zelf weinig ervaring te hebben met mensen die noodgedwongen voor een leven op straat hebben moeten kiezen. Ze waren verbaasd hoe het mogelijk is dat in Nederland mensen op deze manier moeten leven en vooral hoe moet je deze mensen benaderen?

Via een contactpersoon zijn zij in gesprek geraakt met een aantal dak- en thuislozen in Utrecht zowel in de dagopvang het Catharijnehuis, waar Hadewych nog een paar diensten gaat meedraaien, als in het Maatschappelijk Centrum (Leger des Heils).

De ervaring heeft de onderzoeksters al wel geleerd dat dak- en thuislozen moeilijk bereid gevonden kunnen worden om hun levensverhaal voor de camera's te vertellen, en hoe het is gekomen dat ze dakloos zijn geworden. Ze willen zeker proberen om de dak- en thuislozengroep positief in beeld te brengen, omdat ze vinden dat dak- en thuislozen een wezenlijk onderdeel vormen van de maatschappij. Hadewych: "Bij veel mensen leeft nog het idee dat men zelf bewust gekozen heeft voor een leven op straat als een soort van Swiebertje. We hopen met dit programma dat de mensen meer begrip krijgen voor deze groep."

Op de vraag of ze zich ook verantwoordelijk voelen voor de mensen die voor de camera komen, antwoorden Hadewych en Desiree: "Wij wijzen de mensen op de consequenties, die het verschijnen voor de camera heeft. Vertel je eenmaal je levensverhaal dan is het op dat mo-

ment ook bekend aan een heleboel mensen en ben je dus uit de anonimiteit. Verder wordt, voor de opnames beginnen met de betrokken personen, de vragen die gesteld gaan worden globaal doorgenomen. Zelfs tijdens de opnames kan men vragen even te stoppen. Een week voordat het programma wordt uitgezonden, wordt het script geschreven en dan is ook duidelijk hoe het programma er uit gaat zien."

Wij van de Landelijke Vereniging voor Thuislozen zijn benieuwd wat Gert Berg ervan zal maken. Wordt het een top-programma?

Willem Franken

COLOFON

JUBILEUMUITGAVE van THUISLOOS

t.g.v. het tienjarig bestaan van de Landelijke Vereniging
voor Thuislozen (LVT)
7e jaargang no 3 september 1994

Redactie voor deze speciale uitgave:

LVT bestuur en Hans Koster
Foto's: Willem Franken, Avellinus Janssens
Uitgave: Landelijk Centrum Opbouwwerk

Adres redactie en administratie:

Thuisloos p/a Mozeshuis Waterlooplein 205
1011 PG AMSTERDAM, telefoon: 020- 6221305

Thuisloos verschijnt vier keer per jaar.
Thuisloos gaat naar leden, donateurs en andere belang-
stellenden.

Het lidmaatschap van de Landelijke Vereniging voor
Thuislozen staat open voor alle thuislozen en ex-thuislo-
zen.

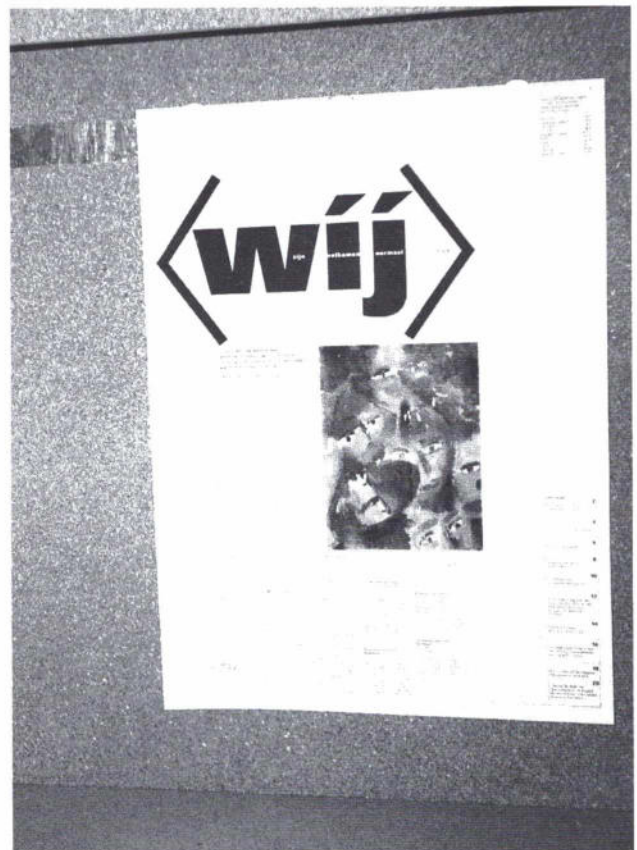
De contributie is f 15,— per jaar.
Wie de vereniging wil steunen en op de hoogte wil blijven
van wat de LVT doet, kan donateur worden door minimaal
f 30,— per jaar over te maken op Postbanknummer
805176 t.n.v. LVT Amsterdam.

De LVT kan nog heel veel leden en donateurs gebruiken,
omdat we voor onze activiteiten t.b.v. thuislozen geheel
van hen afhankelijk zijn.

DE LVT WORDT U AANBEVOLEN DOOR DE VOLGEN- DE PERSONEN:

prof.dr. P. Heydendael,
FNV voorzitter J. Stekelenburg,
ds W.R. van der Zee (RvK),
prof.dr. B. Gersons,
Wies Stael-Merkx,
Alwine de Vos van Steenwijk (ATD Vierde Wereld),
A. Banning (HVO),
H. Dijkstra (Leger des Heils)
en Jos Brink.

Tien jaar LVT!

" en zij "